

ЗМІСТ

НАША ОБКЛАДИНКА

- 1-а сторінка:* З Новим 2009 роком та Різдом Христовим!
2-а сторінка. З Новим роком читачів журналу вітають члени його редакційної Ради – академіки АПН України.
3-я сторінка. “Чоловіча посада шкільного керівника з жіночим обличчям” – третя сторінка проекту АПН і нашого журналу “Педагоги-новатори в Україні” з С.В. Белухою та С.А. Гавриш.
4-а сторінка. Гамаюн: шкільні меблі.

Освіта зарубіжжя

- Оксана Овчарук.* Освітні стандарти та розробка тестів як інструменту їх оцінювання: досвід країн зарубіжжя 4
Олена Зубченко. Застосування цифрових навчальних засобів у сучасній освіті Великої Британії 8
Ірина Козіна. Чим може бути корисним європейський досвід директора української школи 20
Заходи, що спонукають замислитися
І за кордоном вчимося, і своє пильнуємо. Українські директори та школярі в Центрі політичної освіти Німеччини 24
Віталій Бакалюк, Борис Смуток. “Партнер“-клуб – в українських школах Придністров’я 27

Педагогіка школи

- Остапчук Олександр.* Презентація досвіду: сила шкільних традицій 32
Тетяна Головань. Модель навчально-виховного комплексу „Школа-місто” 35
Авторській школі М.П. Гузика – 20 років 38
Людмила Петько. Вітрила творчості. Про виставку-фестиваль “Обдаровані діти – гордість і надія України” 40
Ольга Кондик. Сучасний погляд на національне виховання у початковій школі 44
Валентина Ликова. Виховання як особистісно-орієнтований процес 47
Світлана Рижкова. Педагогічна любов як категорія гуманної педагогіки 53
Наталія Надеждіна. Використання комп’ютерних технологій у виховному процесі 57
Заходи, що спонукають замислитися
Наталія Флегонтова. Професійно-мистецька школа у системі національної освіти України 64
Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України – 15 років 66
Плекаймо рідне. Сучасне й минуле України: викладачі і студенти НПУ ім. М.П. Драгоманова в Запорізькому краї .. 67

Управління школою

- Любов Денисюк.* Проблеми методичного менеджменту та шляхи їх розв’язання в гімназії 70
В’ячеслав Коростельов. Аналіз уроку як один із методів контролю за якістю роботи вчителя 74

ДИРЕКТОР ШКОЛИ ЛІЦЕЮ ГІМНАЗІЇ

МОН, АПН, ВАК

Всеукраїнський
науково-
практичний
журнал

Свідectво про державну реєстрацію
Серія КВ № 3826 від 22 листопада 1999 р.
Серія КВ № 3826 від 9 березня 2004 р.

ФАХОВЕ ВИДАННЯ З ПЕДАГОГІЧНИХ
ТА ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК
Постанова Президії

ВАК

У К Р А І Н И

№ 5 – 05/4 від 11 квітня 2001 року

Головний та науковий
редактор
Ольга ВИГОВСЬКА

Коректор
Олена ПАВЛОВСЬКА

Художній та відповідальний
редактор
Олексій ВИГОВСЬКИЙ

Верстка
Владислав ЗАХАРЕНКО

Відповідальний редактор
Тетяна ГОДЕЦЬКА

Фотокореспондент
Наталія БОЙКО

© О.Виговська, ідея та концепція
© О.Виговський, дизайн та оформлення
© “Директор школи, ліцею, гімназії”, 2008

ЗАСНОВНИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ
НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім. М.П. ДРАГОМАНОВА
ВИДАВНИЦТВО
"ПЕДАГОГІЧНА ПРЕСА"
ЦЕНТР СПРИЯННЯ
СУСПІЛЬНОМУ РОЗВИТКУ
ім. МИКОЛИ ПИРОГОВА

Передплатні індекси:
22953
23974

Редакційна рада

Голова **Василь КРЕМЕНЬ**

Віктор **АНДРУЩЕНКО**
Ірина **БАРМАТОВА**
Іван **БЕХ**
Оксана **БЄЛКІНА**
Надія **БІБІК**
Володимир **БОНДАР**
Тетяна **БОРЗЕНКОВА**
Маріана **БОСЕНКО**
Людмила **ВАЩЕНКО**
Ольга **ВИГОВСЬКА**
Микола **ГУЗИК**
Ірина **ГОРЕЦЬКА**
Лідія **ДАНИЛЕНКО**
Петро **ДМИТРЕНКО**
Лілія **ДОНСЬКА**
Олександра **ДУБОГАЙ**
Галина **ЄЛЬНІКОВА**
Ольга **ЗАЙЧЕНКО**
Валентин **ЗАЙЧУК**
Іван **ЗЯЗЮН**
Олександр **ЛЯШЕНКО**
Людмила **КАЛІНІНА**
Юрій **КУЗНЕЦОВ**
Василь **МАДЗІГОН**
Сергій **МАКСИМЕНКО**
Юрій **МАЛЬОВАНІЙ**
Валентин **МОЛЯКО**
Віктор **ОГНЕВ'ЮК**
Віктор **ОЛІЙНИК**
Іван **ОСАДЧИЙ**
Надія **ОСТРОВЕРХОВА**
Людмила **ПАРАЩЕНКО**
Павло **ПОЛЯНСЬКИЙ**
Світлана **РУДАКІВСЬКА**
Олександра **САВЧЕНКО**
Ганна **САЗОНЕНКО**
Володимир **СКИБА**
Анатолій **СОЛОГУБ**
Юрій **ТРОФІМОВ**
Геннадій **ФЕДОРОВ**
Георгій **ФІЛІПЧУК**
Василина **ХАЙРУЛІНА**
Наталія **ЧЕПЕЛЄВА**
Олена **ЧИНОК**
Микола **ШКІЛЬ**

Профілізація старшої школи: запозичуємо досвід профтехосвіти

Віктор Паржницький, Володимир Макаров, Олена Юденкова. Практика соціального партнерства в навчальному закладі.....	81
Жанна Верьовкіна, Ольга Корсакова. Профілізація старшої школи: шляхи впровадження.....	86
Підвищуємо кваліфікацію	
Віталій Пилипчук. Підготовка майбутніх директорів до прийняття управлінського рішення за допомогою кейс-методу.....	92
Наталія Гodeцька. Юридична консультація	97
Дванадцять міжнародна виставка навчальних закладів "Сучасна освіта в Україні – 2009"	98
Творімо підручники власноруч. Варто скористатися!	
Наталія Кононець. Розробка електронного підручника для індивідуалізації навчального процесу.....	99
Ювілярієв НПУ ім. М.П. Драгоманова вітають	
5 повних циклів людського життя – відмінні результати Віктора Андрущенка.....	110
Полудень віку Богдана Андрусишина.....	111
Наші ювілярі.....	112

*Журнал рекомендовано до друку Вченою радою
Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова
(протокол № 3 від 27.11.2008 р.)*

УМОВИ ПУБЛІКАЦІЇ В ЖУРНАЛІ "Директор школи, ліцею, гімназії"

- Статті мають бути написані спеціально для часопису "Директор школи, ліцею, гімназії" (ніде раніше не друкovanі і не надіслані до інших видань). Наукові статті повинні відповідати вимогам ВАКУ до наукових праць, а за тематикою – інтересам директорів шкіл та керівників середньої освіти.
- Редакція лишає за собою право скорочувати, редагувати а також структурувати статті, вносити зміни в їх назву.
- За достовірність фактів, дат, назв і точність цитування несуть відповідальність автори.
- Статті приймаються у вигляді файлів текстового редактора MS Word for Windows електронною поштою або на інших носіях.
- Фотографії подаються в оригінальному вигляді або в електронних графічних форматах tiff та jpg.
- Дискети, рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються.
- Стаття має бути підписана всіма авторами і супроводжуватися авторською довідкою (вказати повне ім'я, по батькові та посаду), стислою анотацією.
- Авторські статті друкуються мовою оригіналу.

Електронна пошта редакції: **director@oldbank.com**
Адреси редакції: 01033, м. Київ, а/с 116;
03037, м. Київ, вул. Освіти, 6, к. 12.

*Повний або частковий передрук матеріалів журналу
"Директор школи, ліцею, гімназії" можливий лише за
письмової згоди редакції.*

Підписано до друку 9.12.2008 р. Формат 70x100 1/16.
Папір офсетний. 9,5 умов. друк. арк. Наклад 1200.
Віддруковано на ЗАТ "Книга". Зам. 8-310.
Свідоцтво ДК №2325 від 25.10.2005 р.

Центр ССР ім. Миколи Пирогова
03037, м. Київ, вул. Освіти, 6
Свідоцтво: ДК №1709 від 9.03.2004 р.

ОСВІТА

ЗАРУБІЖЖЯ

*Чужого навчаймось – створюймо й бере-
жімо своє!*

*Члени “Партнер“-клубу переконалися у ві-
рності аксіоми: “Де живуть українці, там
живе Україна“, а також у істинності
парадоксу існування визнаної української
школи у невизнаній республіці. С. 27*

ОСВІТНІ СТАНДАРТИ ТА РОЗРОБКА ТЕСТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ЇХ ОЦІНЮВАННЯ: ДОСВІД КРАЇН ЗАРУБІЖЖЯ

У статті аналізуються проблеми розробки навчальних стандартів та підходи до розробки тестів і форм оцінювання навчальних досягнень у країнах зарубіжжя. Проводиться аналіз підходів щодо методології та процедур оцінювання, визначається методика відбору стандартів для оцінювання.

**Оксана
ОВЧАРУК**

Старший науковий співробітник Інституту педагогіки Академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук

Розвиток та впровадження різноманітних форм оцінювання, в тому числі й тестів, до системи оцінювання в галузі освіти впродовж останніх десятиліть відбувається під загальним впливом реформаційних процесів, що торкаються сфери укладання, впровадження та моніторингу навчальних стандартів.

Освітні стандарти сьогодні є основним об'єктом дискусій в галузі формування освітньої політики як країн Європи, так й інших країн світу, в тому числі й України. Дані дискусії загалом пов'язані з низкою реформ, що відбулися в освітніх системах різних країн світу під загальним впливом глобалізаційних та трансформаційних процесів, швидкою зміною вимог ринку праці, необхідністю введення нових кваліфікаційних вимог до майбутніх спеціалістів та відповідно — нових вимог до стандартів освітніх досягнень на рівні загальноосвітніх навчальних закладів.

Передумови та причини необхідності встановлювати освітні стандарти у багатьох країнах пострадянського періоду зокрема можна пояснити такими факторами:

- бажанням реформувати освітню галузь, привести її у відповідність до кращих європейських та світових зразків;
- відсутністю та необхідністю встановлення обов'язкового мінімуму як освітніх послуг, так і їх результатів;
- намірами освітньої спільноти бути порівнюваними та конкурентноздатними відносно інших освітніх систем;
- підвищеною відповідальністю освітніх інститутів перед суспільством;
- появою законодавчого освітнього простору, що стандартизує окремі галузеві процеси.

Для усвідомлення основних позицій світової освітньої спільноти в розумінні стандартів освіти вважливо звернутись до джерел, що дають визначення поняття освітнього стандарту. Так, наприклад, за визначенням зарубіжних вчених Т. Хьюсена та

А. Тайджмана, існує три типи освітніх стандартів:

1. **Можливість досягнення навчальних стандартів** (*opportunity to learn standards*). Дана позиція передбачає можливості, які надає освітня система для досягнення необхідного рівня стандартів. Такі можливості розглядаються як сам стандарт.

2. **Стандарти змісту освіти** (*content standards*) – визначають ті частини змісту у навчальному плані (змісті освіти), якими мають оволодіти всі учні.

3. **Стандарти навчальних досягнень** (*performance standards*) – визначають ступінь успішності учнів у засвоєнні змісту освіти та сфери діяльності, що його стосується.

На думку інших вчених, наприклад Г. Цізек (Університет Толедо, Іспанія), стандарти¹, якими оперують в системі початкової та середньої освіти:

- стандарти змісту (*content standards*);
- стандарти демонстрації досягнень (*performance standards*);
- стандарти очікуваних (або кінцевих)² результатів (*delivery standards*).

Таким чином, під освітнім стандартом розуміється показник, за допомоги якого вимірюється навчальний прогрес та досягнення учнів у певних змістових зонах протягом конкретного періоду навчання і який визначає ступінь оволодіння учнями елементами знань.

До питання оцінювання стандартів. Зарубіжні експерти пропонують оперувати такими критеріями для розробки, оцінювання та застосування освітніх стандартів:

- стандарти мають бути визначені та проголошені в документах, що визначають мету і завдання освіти;
- стандарти мають бути включені у сучасну освітню систему і відпові-

дати стратегії вирішення освітніх проблем;

- стандарти несуть в собі характеристики діагностики та судження;
- стандарти повинні передбачати переважно кількісні вимірювання навчальних досягнень;
- стандарти повинні бути універсальними;
- стандарти мають бути порівнюваними;
- стандарти мусять бути реальними щодо їх впровадження.

Виходячи з трьох категорій навчальних стандартів (за Г. Цізеком), педагоги дискутують щодо вимірювання результатів навчання, які концентруються, в основному, навколо так званих стандартів демонстрації навчальних досягнень (*performance standards*). Так психометрична література, що інструктує щодо проведення вимірювань вищезазначеної категорії стандартів, свідчить про необхідність встановлення та вимірювання так званих рівнів демонстраційних стандартів (*performance levels*). Зазвичай дані рівні лімітовані визначенням єдиного показника між двома сталими статусами:

- майстерність/відсутність майстерності;
- компетентність/некомпетентність;
- сертифікований/несертифікований тощо.

Нерідко вимірювання стандартів спрямовано на контекст письмових іспитів й менше на встановлення вимірювання для демонстрації досягнень за даними стандартами. За даними проблемами дослідження на тему „Необхідність перегляду розробки тестування стандартів”, 1993 визначило рекомендації щодо того, що мають передбачити тести стандартів: 1) адекватність та доцільність методики встановлення стандартів; 2) кваліфікаційний рівень учасників; 3) валідність балів; 4) документацію обох процесів та отриманих результатів; 5) пристосування процесу тестування до аудиторії.

Так Г. Цізек подає такі чотири категорії (див табл. 1), на які має спиратись розробка тестів щодо оцінювання стандартів:

¹ Cizek G.J. Standards-Setting Guidelines, University of Toledo, 2006. – p. 13-19

² Трактовка терміну автором. Мається на увазі стандарт, що фіксує той освітній результат, який може бути донесений до учня системою освіти (Овчарук О.В.)

- доцільність;
- методика;
- процедура;
- технічний та процедурний аналіз.

Розглянемо детальніше окремі вичеподані компоненти, про доцільність – див. вріз.

II. МЕТОДИКА. Найбільш відомі розробки у галузі методики проведення тестувань пов'язані з іменами таких вчених, як Берк, 1986, Драгер, 1989, Лівінгстон та Зікі, 1982, Міллз та Мелікан, 1988 та ін. Існує три основних підходи до вибору та оцінювання методів стандартизованого тестування:

Таблиця 1

Рекомендації щодо методології встановлення стандартів та підходів до їх оцінювання³

I. Доцільність	А. Визначте доцільність встановлення стандартів В. Визначте відповідні конструкти
II. Методика	А. Пов'яжіть доцільність та методику встановлення та оцінювання стандартів. В. Пов'яжіть характеристики оцінювання та методи. С. опишіть методику відбору стандартів для оцінювання.
III. Процедура	А. опишіть процедури, що впроваджені. В. опишіть коригуючі процедури 1. регулювання щодо учасників 2. регулювання судження. 3. регулювання прохідного балу.
IV. Технічний та процедурний аналіз	А. опишіть групу учасників та обрану методику їх відбору. В. Надай докази розуміння процесу. С. Задokumentуйте відповідне використання інформації учасниками; Д. Звітуйте щодо можливих помилок.

1. відповідність між доцільністю тесту та його методикою;
2. відповідність між знаннями, вміннями та ставленнями, що оцінюються тестовим інструментарієм та методом його проведення;
3. наявність опису (документації) методу у відповідній професійній літературі.

А. Пов'яжіть доцільність та методику встановлення та оцінювання стандартів. Вибір методики встановлення прохідного балу пов'язаний з доцільністю тесту. Так, наприклад, тести, що перевіряють норми, будуть недоцільними у випадку необхідності перевірки майстерності та навичок учня, так само, як і його компетентностей.

В. Пов'яжіть характеристики оцінювання та методи. Дана вимога виступає фундаментальним принципом вибору проведення процедури стандартизованого тестування. Так дослідник Кейн (1994) пропонує будувати стандартні тести на так званій холістичній моделі, де навчальні досягнення та навички мають бути інтегровані, та на аналітичній моделі, де навчальні досягнення оцінюються за так званими частинами демонстраційних результатів учня.

С. опишіть методику відбору стандартів для оцінювання. В сучасній практиці та теорії тестування існують різні погляди. Так, наприклад, питаннями методики відбору стандартів займаються такі дослідники, як Берк, Грайтер, Драгер, Лівінгстон та Зікі, Міллз та Мелікан та ін. Перегляд їх робіт свідчить про те, що на сьогодні існують найбільш популярні методики, серед яких – методика Англофа, методика „граничної лінії”, так звані „методи контрастуючих груп”, описані Лівінгстоном та Зікі. Серед них найбільш популярним залишається метод Англофа, який у відповідній літературі рекомендований як такий, що спрямований на перевірку комплексу демонстраційно-спрямованих завдань (Шепард та ін., 1993).

В описі прохідного балу важливим залишається те, як описано його характеристики.

III. ПРОЦЕДУРА. Виявлення основних тенденцій розвитку систем тестування та оцінювання навчальних досягнень учнів у країнах світу є важливою для визначення пропозицій для України та входження вітчизняної системи освіти до європейського освітнього простору.

Для України сьогодні важливо інтегруватись у загальноосвітній та європейський освітні простори, що неможливо без приведення вітчизняної системи оцінювання навчальних досягнень учнів до кращих європейських взірців.

ОСНОВНА ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

Курлехт М.В., Тельнюк И.В. Экспертные оценки в образовании: Учебное пособие для студентов факультетов дошк. образования высш. пед. учеб. заведений. — М.: Издательский центр “Академия”, 2002. — 112 с.

Моніторинг стандартів освіти / За ред. Альберта Тайдмана і Т.Невілла Послвейна. — Львів: Літопис, 2003. — 328 с.

Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / За заг. ред. О.І.Локшиної — К.: К.І.С., 2004. — 128 с.

Шишов С.Е., Кальней В.А. Мониторинг качества образования в школе. — М.: Российское педагогическое агентство, 1998. — 35

Електронні джерела:

National Council on Measurement in Education — <http://www.ncme.org/pubs/items.cfm>

Education at a Glance. OECD Indicators 2001. — OECD, 2001.- 380 p.

ETS Standards For Quality And Fairness. Educational Testing Service, Princeton, 1987.

Standards for educational and psychological testing. American Educational Research Association, American Psychological Association, National Council on Measurement in Education. — 1985. — 585 p.

Cizek G.J. Standards-Setting Guidelines, University of Toledo, 2006.- p. 13-19 — <http://www.ncme.org/pubs/items/Standard.pdf>

I. ДОЦІЛЬНІСТЬ. Будь-яка процедура встановлення стандартів починається з чіткого опису доцільності створення тестової програми та пояснення, для чого даний стандарт є необхідним. Далі, коли визначено доцільність, мають бути запропоновані доцільність проведення тестування.

А. Визначте доцільність встановлення стандартів. Впровадження стандартів демонстрації досягнень має супроводжуватись їх достатнім уточненням. Так дослідник Кейн, (1994) притримується думки про те, що перш, ніж впроваджувати встановлення стандартів, необхідно розглянути важливість того, чому необхідно та корисно розробляти прохідний бал в оцінюванні. Важливим дослідник також вважає й те, як потрібно розробити прохідний/непрохідний бал на різних етапах досягнення рівнів тих чи інших стандартів. Тобто розробникам тестів, що перевіряють стандарти, необхідно пояснити раціональність використання тесту в першу чергу. Так, наприклад, Американська Рада медичних спеціалістів визначила наміри доведення того, що дипломований спеціаліст був оцінений на предмет отриманих знань, досвіду та навичок здійснювати надання кваліфікованої медичної допомоги (Langsley, 1987).

В. Визначте відповідні конструкти. При побудові тестів та інтерпретації досягнень інтерес, як правило, сфокусований на конструктах, що переставляють певні характеристики. Так, освітні конструкти включають аспекти людської поведінки, наприклад, „математична грамотність”, „Мінімальна компетентність”, „Креативність”, „Життєві навички” тощо. На практиці дані конструкти досить лімітовані та деталізовані. Наприклад, мінімальна компетентність для 9-класників у написанні есе на три сторінки.

Як приклад, можна привести практику проведення тестування у 9 класі з предмету Громадянської освіти. Так, в даному випадку, Громадянська освіта не оцінюється тестами як цілісний конструкт. У цьому випадку предмет виступає відносним поняттям, де оцінюються певні чітко виділені контракти. За визначенням американського дослідника Кронбаха (1971 р. с. 460-461), вибір назви тесту є дуже важливим. І можливі непорозуміння в даному випадку можуть призвести до серйозних викривлень⁴.

У встановленні інструментарію оцінювання досягнення стандарту важливим є для того, хто визначає прохідний бал, чітко описати характеристики, що мають оцінюватись. Саме тому необхідність визначення ключових конструктів (понять для оцінювання) є більш важливою ідеєю, ніж визначення назви тесту. Так, наприклад, автор так званої процедури Англофа (Angloff, 1971, р. 515), де учасники спрямовані на перевірку кожного поняття, поданого у тесті, очікується, що учасник має відповісти коректно на кожне питання. Водночас ті тести, що базуються на емпіричних, екзаменаційних методах, та є стандартними тестами, пропонують учасникам висловлювати судження щодо конструктів та визначають так звану граничну лінію або мінімально прийнятну норму демонстрації досягнень учня (Лівінгстон, Зікі, 1982).

Так, наприклад, американські дослідники Гепард, Гейзер, Лінн, Борнстед (1993) вивчали питання модифікації процедури Англофа у встановленні рівнів навчальних досягнень під час проведення Національних іспитів навчальних досягнень (National Assessment of Education Progress, NAEP). Вони дійшли висновку, що дана процедура ускладнює, а в деяких випадках унеможливує проведення стандартного тестування учасників для їх демонстрації того, що вони досягли. Іншими словами, вищезазначена процедура не надає повної можливості учням продемонструвати повний обсяг тих досягнень (а саме, демонстраційних досягнень), на які спрямовані тестування.

Тому важливо при встановленні тестування за даними конструктами визначати так звану „мінімальну компетентність”, що буде оцінювати загальний тест.

⁴ Cizek G.J. Standards-Setting Guidelines, University of Toledo, 2006.- p. 14

Освіта
зарубіжжя

ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

**Олена
ЗУБЧЕНКО**

Старший викладач
Національного авіаційного університету,
м. Київ

Директор школи, ліцею, гімназії № 6'2008

Перехід міжнародної спільноти до інформаційного суспільства та постійне зростання впливу цифрових технологій і, зокрема, мережі Інтернет на навчальний процес обумовили необхідність систематичного впровадження ІКТ в освіту. Результатом цього стали розробка та імплементація великої кількості стратегій та планів дій, прийнятих на загальноєвропейському та національному рівнях, що передбачали тотальну комп'ютеризацію навчальних закладів.

Більшість європейських країн вже визнали впровадження ІКТ в системи освіти стратегічною метою їх національної освітньої політики.

У 1980-х рр. одним з основних каталізаторів цього процесу стала Європейська комісія – виконавчий орган ЄС, – що у 1983 р. визначила загальні цілі Європейської співпраці в галузі ІКТ. З метою розвитку педагогічних технологій на основі ІКТ та поширення їх використання в межах ЄС у 1995 р. під керівництвом Європейської комісії для об'єднання шести освітніх програм (з них програма *Socrates* у галузі середньої освіти) було створено спеціальну комісію з розробки освітнього програмного забезпечення та мультимедійного змісту, а у 1996 р. прийнято план **“Навчання в інформаційному суспільстві”** (*Learning in the Information Society*), який передбачав такі напрями дій:

1) створення та розбудову шкільних мереж;

2) розвиток мультимедійних освітніх ресурсів;

3) забезпечення підготовки вчителів у галузі ІКТ;

4) проведення інформаційної кампанії щодо потенціалу мультимедійних та аудіовізуальних освітніх засобів і ресурсів.¹

Це сприяло впровадженню мультимедійних засобів і Інтернету зокрема як невід'ємної частини практики навчання в країнах-членах.

Іншими словами, вдосконалення освіти завдяки використанню сучасних мультимедійних та Інтернет-технологій є одним із основних пріоритетів розвитку Європейської кооперації на даному етапі. В перспективі всі школи, і навіть класи, повинні бути висококомп'ютеризовані, всі вчителі повинні вміти використовувати технології для вдосконалення власних методів роботи, а всі учні по-

¹ ICT@Europe.edu/ Information and Communication Technology in European Education Systems.- Eurydice (The Information Network on Education in Europe), 2001. – P 17. – Режим доступу: <http://www.eurydice.org>

Таблиця 1

Характеристика неспеціалізованого апаратного забезпечення (*General Hardware*) згідно ННП Великобританії³

Комп'ютер з дисководом для CD-ROM	Всі навчальні предмети, які входять до ННП: – Мистецтво та дизайн (Art and Design) – Проектування та технологія (Design and Technology) – Англійська мова (English) – Географія (Geography) – Історія (History) – Математика (Mathematics) – Сучасні іноземні мови (Modern Foreign Languages) – Наука (Science) – Музика (Music) – Фізична освіта (Physical Education) – Релігійна освіта (Religious Education)
Засоби проектування ІКТ ресурсів ○ інтерактивна віртуальна аудиторна дошка ○ інформаційний проектор	Всі навчальні предмети, які входять до ННП: – Мистецтво та дизайн – Проектування та технологія – Англійська мова – Географія – Історія – Математика – Сучасні іноземні мови – Наука – Музика – Фізична освіта – Релігійна освіта
Цифрові камери (фотоапарати)	– Мистецтво та дизайн – Проектування та технологія – Англійська мова – Географія – Історія – Сучасні іноземні мови – Фізична освіта – Релігійна освіта
Апаратне забезпечення для запису та редагування звуку	– Мистецтво та дизайн – Англійська мова – Історія – Сучасні іноземні мови – Музика – Фізична освіта
Електронні реєстратори даних з різноманітними сенсорами	– Проектування та технологія (датчики температури, контрольна апаратура) – Географія (сенсори для дослідження мікроклімату, сенсори для вимірювання рівня кисню, кислотно-лужного балансу та якості води, детектори руху тощо) – Математика (сенсори для вимірювання звуку та світла тощо) – Наука (сенсори для вимірювання температури, швидкості, кислотно-лужного балансу, звуку та світла тощо) – Фізична освіта (датчики температури, серцебиття тощо)
Переносний комп'ютер з рідкокристалічним монітором	– Англійська мова – Географія – Історія – Фізична освіта
Сканери	– Мистецтво та дизайн – Проектування та технологія – Сучасні іноземні мови – Релігійна освіта
Принтери	– Проектування та технологія – Математика – Релігійна освіта
Відеокамери	– Мистецтво та дизайн – Географія – Релігійна освіта

винні вміти розширювати свій кругозір за рахунок достатнього та зручного використання вищезгаданих технологій.

Однією з провідних країн в цій галузі є Великобританія, яка у 2007 р. посідала 4 місце за рівнем комп'ютеризації шкіл серед європейських країн (19.8 комп'ютерів та відповідно 18.5 комп'ютерів, підключених до Інтернету на кожні 100 учнів).²

Автономні педагогічні інформаційно-комунікаційні технології, які, окрім основного програмного забезпечення та персонального комп'ютера, потребують застосування в процесі навчання додаткових цифрових засобів (апаратного забезпечення – hardware: peripherals) та спеціального програмного забезпечення (software), що дозволяє обробляти результати та інформацію, отримані за допомогою вищезгаданих засобів, широко використовуються на всіх етапах навчання і для викладання всіх навчальних дисциплін.

Аналіз ННП Великобританії дозволив нам систематизувати запропоновані цифрові технічні засоби на дві групи: неспеціалізовані (застосовуються для викладання всіх або кількох навчальних дисциплін ННП) та спеціалізовані (застосовуються для викладання конкретної навчальної дисципліни).

До неспеціалізованих цифрових технічних засобів відносяться: засоби проектування ІКТ ресурсів (інтерактивна віртуальна аудиторна дошка, інформа-

² Harnessing Technology/ Review 2007: Progress and impact of technology in education.- Becta, 2007. - P.7.- Режим доступу: <http://www.becta.org.uk>

³ The secondary curriculum/ Qualifications and Curriculum Authority/ Curriculum Online.- Режим доступу: http://www.qca.org.uk/curriculum/qca_13583.aspx

ційний проектор – всі предмети ННП); цифрові фотоапарати (8 предметів ННП); апаратне забезпечення для запису та редагування звуку (міні-диски, програвачі міні-дисків – 6 предметів ННП); електронні реєстратори даних з різноманітними сенсорами (5 предметів ННП); пе-

реносний комп'ютер з рідкокристалічним монітором (4 предмети ННП); сканери (4 предмети ННП); принтери (3 предмети ННП); цифрові відеокамери (3 предмети ННП).

Щоб отримати цілісне уявлення про цю категорію педагогічних технологій, розглянемо більш детально основні цифрові технічні засоби, які застосовуються в навчальному процесі Великобританії.

Таблиця 2

Характеристика спеціалізованого апаратного забезпечення (*Special Hardware*) згідно ННП Великобританії⁴

Проектування та технологія	<ul style="list-style-type: none"> – фрезерний верстат – токарний верстат – фасонно-фрезерний верстат – вишивальна машина – швейна машина – ткацький верстат – в'язальна машина – конвеєрна піч – морозильна камера – двовимірний та тривимірний плоттер – вініловий різак – програмовані блоки
Географія	– автоматична метеорологічна станція для дослідження погоди та клімату
Математика	– калькулятори та графічні калькулятори
Мистецтво та дизайн	<ul style="list-style-type: none"> – апаратне забезпечення для редагування цифрового відео, переформатування аналогових зображень у цифрові тощо – графічні планшети (для малювання, написання тексту, розфарбовування тощо)
Музика	<ul style="list-style-type: none"> – магнітофон з лічильником, мікрофоном, лінійними входами – музикальні та звукові іграшки (забезпечують різні ефекти: звуки роботів, привидів, голоси героїв мультфільмів тощо) – клавіатура з різними звуками, MIDI (цифровий інтерфейс музичних інструментів) клавіатура – генератори звукових ефектів з мікрофоном та підсилювачем – програвач міні-дисків – 8 або 16 каналний мікшер, підключений до комп'ютера або генератора звукових ефектів – класна система місцевого радіомовлення – диски програвача для діджеїв – інноваційні засоби обробки звуків – програвач караоке – пристрій для записування CD-ROM
Фізична освіта	– Секундоміри

Засоби проектування ІКТ ресурсів (інтерактивна віртуальна аудиторна дошка, інформаційний проектор) (всі предмети ННП)

Інформаційний проектор – це цифровий оптичний засіб, що за рахунок проектування збільшеного зображення окремих слайдів та даних з екрану комп'ютера на стіну, спеціальний екран або інтерактивну віртуальну аудиторну дошку, дозволяє вчителю забезпечувати наочними мультимедійними матеріалами весь клас. Інтерактивна віртуальна аудиторна дошка – це великий інтерактивний дисплей, розміщений на стіні та підключений до комп'ютера й інформаційного проектора, який відображає робочий стіл і дає користувачам змогу керувати комп'ютером за допомогою ручки, руки або іншого пристрою. Засоби проектування ІКТ ресурсів дають змогу учителю у співпраці з класом додавати нові або вилучати непотрібні матеріали, створювати та змінювати таблиці, відбирати необхідні для презентації слайди тощо, тобто це простий, але привабливий засіб, що дозволяє утримувати увагу учнів, залучати їх до співпраці та активного навчання. Існують різні шляхи ефективного застосу-

⁴ The secondary curriculum/ Qualifications and Curriculum Authority/ Curriculum Online.- Режим доступу: http://www.qca.org.uk/curriculum/qca_13583.aspx

вання інформаційного проєктора у процесі навчання:

- забезпечення навчальних інструкцій для учнів та демонстрація принципів та процесу роботи;
- презентація учнівських робіт всьому класу;
- відображення, вільний перегляд та редагування веб-сайтів, (забезпечення спільної роботи учнів з веб-сайтами під керівництвом та контролем вчителя);
- використання освітнього програмного забезпечення для спільної роботи всіх учнів у спеціально організованих навчальних ситуаціях;
- транслявання відеокліпів, фільмів тощо для аудиторії.

Згідно проведеного агенцією *Becta* дослідження “*Harnessing Technology*” (Велика Британія, 2006 р.) інтерактивні віртуальні аудиторні дошки використовуються майже в усіх британських школах (98 % середніх та 100 % початкових шкіл). При цьому відмічається зростання кількості інтерактивних дошок: з 18 дошок на середню школу в 2005 р. до 22 дошок на школу у 2006 р. У початкових школах подібна ситуація: у 2007 р. стовідсотково звітували про наявність інтерактивних дошок в аудиторіях у порівнянні з 39 % шкіл у 2002 р. При цьому 60 % керівників середніх шкіл та 24 % керівників початкових шкіл визнають інтерактивні дошки найбільш пріоритетною галуззю інвестування на наступні 3 роки.⁵

⁵ *Harnessing Technology/ Review 2007: Progress and impact of technology in education.*- Becta, 2007. – P.7-8.- Режим доступу: <http://www.becta.org.uk>

Цифрові фотоапарати (8 предметів ННП)

З точки зору використання в освіті, цифрові камери мають ряд можливостей для забезпечення навчально-виховного процесу. Аналіз матеріалів британських агенцій *Becta* та *TEEM* дозволив нам окреслити основні переваги та шляхи використання цієї педагогічної технології для вдосконалення вмінь роботи учнів з ІКТ.

Основними недоліками цієї технології, на нашу думку, є висока вартість цифрових камер, фотопаперу та картриджів для принтерів; проблеми, що виникають під час роботи з рідкокристалічними дисплеями (необхідність наявності дорогих

Таблиця 3

Цифрові фотоапарати^{6 7}

Цифрові фотоапарати – це сучасні цифрові технічні засоби для запису статичних або відеообразів та збереження їх в електронному вигляді з метою подальшого завантаження в комп'ютер для розгляду, обробки, копіювання та друкування.

Переваги	Приклади застосування
<ul style="list-style-type: none"> • розвиток творчих здібностей учнів (художня фотографія, ознайомлення з принципами фотографування, вибору експозиції); • мотивація навчання (виконання захоплюючих лабораторних робіт з географії та біології, проведення практичних досліджень в галузі природничих наук, екології та конструювання, експериментування з образами в мистецтві тощо) • виховна позакласна робота (запис класних подій та екскурсій тощо) • легкість та ефективність застосування, процесів обробки, редагування тощо. 	<p>Створення:</p> <ul style="list-style-type: none"> – зображень та інструкцій для виконання та ілюстрування завдань, лабораторних робіт, звітів, експериментів тощо; – панорамних знімків для оформлення історичних, краєзнавчих, екологічних проєктів та створення віртуальних екскурсій; – роздавального матеріалу; – презентацій та портфоліо учнів (показують особистий розвиток та досягнення); – шкільних веб-сайтів, електронних та друкованих газет, журналів тощо; – файлових доповнень до листів електронної пошти при виконанні спільних проєктів тощо; – особистих справ та бібліотечних карток для ефективного управління навчальним закладом.

⁶ Digital camera// Information Sheet.- British Educational Communications and Technology Agency (Becta), 2001.- 6 р.- Режим доступу: <http://www.becta.org.uk/technology/infosheets/pdf/cameras.pdf>

⁷ Digital Cameras.- National Centre for Technology in Education – Режим доступу: <http://www.ncte.ie/ICTAdviceSupport/AdviceSheets>

Таблиця 4

Шляхи ефективного застосування цифрових фотоапаратів

<p>Природничі науки</p>	<ul style="list-style-type: none"> - створення цифрових роликів та знімків за допомогою телескопа та мікроскопа для виконання практичних робіт з астрономії, географії тощо; - створення за допомогою знімків спеціальних діаграм, карт (наприклад, на карті за допомогою комп'ютера розмістити знімки тварин, які мешкають в певній місцевості); - виконання практичних робіт (дослідження харчових ланцюгів: учні в групах мають підготувати ряд знімків для ілюстрування харчового ланцюга в природі, включаючи рослини, комах, птахів, тварин, людей тощо, а потім представити та захистити свій проект); - для ознайомлення з частинами рослин (організмами комах), їх основними функціями та процесом зростання (метаморфози) (учням пропонують розглянути фотокартки, слайди, відеофільми тощо та виконати самостійне завдання: проростити власне насіння (виростити комаху з личинки), спостерігаючи за етапами зростання та фіксуючи зміни у спеціальному журналі та представити все у вигляді коментованої презентації за допомогою фотокарток); - для створення наочності (періодична таблиця: створити зображення елементів таблиці Менделєєва, показуючи їх масу, кількість електронів).
<p>Математика та фізика</p>	<ul style="list-style-type: none"> - вивчення геометричних фігур (знайти у природі та створених людьми речах предмети певної форми, сфотографувати їх, проаналізувати та систематизувати за певними ознаками для створення геометричної книги, мета якої продемонструвати різні геометричні форми навколо нас і показати значення геометрії у повсякденному житті); - для дослідження руху на горизонтальній площині та руху падаючих предметів (за допомогою цифрової камери учні отримують власні зображення для подальшого аналізу: знімки робляться через певні мінімальні проміжки часу за допомогою спрямованого променя світла, тобто створюється найбільш повне відображення етапів руху).
<p>Рідна та іноземна мови</p>	<ul style="list-style-type: none"> - створення ілюстрацій до написаних творів та оповідань; - створення наочного алфавіту та карток з текстом і картинкою з іншого боку для відпрацювання лексичного матеріалу, вивчення нових слів, абстрактних понять, розширення словника: вивчення антонімів, синонімів, омонімів, омофонів та представлення різних частин мови; - створення сюжетних зображень для побудови діалогів та обговорення; - використання знімків для створення пальчикового театру та відпрацювання мовних навичок.
<p>Предмети мистецького циклу</p>	<ul style="list-style-type: none"> - використання фотокарток для виконання творчих робіт з малювання, праці; - створення колажів, мозаїк, пазлів.
<p>Соціальна та громадянська освіта</p>	<ul style="list-style-type: none"> - створення презентації для батьків "Один день нашого життя в школі"; - створення книг про клас, певні шкільні події; - створення фотокарток для ознайомлення з правилами поведінки

акумуляторів, складнощі при роботі в яскраво освітленому приміщенні (неякісне зображення) тощо.

У Великобританії цифрові фотоапарати ефективно застосовуються для навчання різним предметам.

Апаратне забезпечення для запису та редагування звуку (Міні-диски. Програваач міні-дисків) (6 предметів ННП)

Застосування апаратного забезпечення для запису та редагування звуку, зокрема міні-дисків і програваача міні-дисків у школі є корисним для забезпечення ефективного навчально-виховного процесу, підвищення мотивації та зацікавленості учнів. Запис, редагування та прослуховування високоякісних аудіоматеріалів – це мотивована діяльність для учнів, що підходить до різних стилів навчання. Наприклад, у межах навчального курсу з історії передбачено створення радіопрограми про відому битву, що відбулася в конкретній місцевості. При цьому частиною проекту є створення звукового відображення битви, здійснити це можна за допомогою програваача міні-дисків, відтворивши загальний фон битви, записавши голоси людей тощо. Це робить проект наочним та яскравим. Основними перевагами педагогічної технології застосування програваачів міні-дисків для проведення подібних проектів є розвиток та вдосконалення навичок усного мовлення та інших мовленнєвих вмінь та навичок в межах навчання рідної мови та іноземних мов, мобільність та висока якість записаних звуків.

Таблиця 5

Шляхи ефективного застосування програвача міні-дисків⁹

1. Запис учнівських музичних постанов та композицій для подальшого прослуховування і порівняння з метою визначення недоліків та досягнутих успіхів.
2. Запис спеціальних завдань для учнів, інтерв'ю зі спеціалістами у певних галузях, фіксування нотаток під час навчальних екскурсій тощо.
3. Запис нового матеріалу, пояснень вчителя, завдань тощо для учнів, які мають певні проблеми зі слухом або інші складнощі в навчанні.
4. Створення аудіоматеріалів до підручників, наочності, навчальних вправ, шкільних веб-сайтів, мультимедійних презентацій тощо.

⁹ MiniDisc Players/Recorders.- National Centre for Technology in Education.- Режим доступу: <http://www.softwarecentral.ie>

Згідно матеріалів агенції *Becta* електронні реєстратори даних з різноманітними сенсорами широко застосовуються у школах Великобританії для автоматизації процесів вимірювання, збирання та аналізу результатів, що є невід'ємною частиною практичної роботи у шкільних наукових лабораторіях та на уроках математики, фізики, хімії, географії, і за рахунок цього дозволяють уникнути кропітких та стомлюючих завдань і сконцентрувати увагу на процедурних аспектах практичної роботи. Починаючи з 2000 р., використання електронних реєстраторів даних для вивчення предметів наукового циклу закріплено у ННП (5 предметів. Див. табл. 6).

Проведене дослідження показує, що на сучасному етапі у Великобританії застосовується широкий спектр датчиків, необхідних для вивчення навчальних предметів (виготовляє британська фірма *Sciencescope* <http://www.sciencescope.co.uk>). Зокрема для вивчення біології датчики для вимірювання рівня кислотності, частоти пульсу, температури, концентрації кисню тощо; для вивчення фізики: датчики для вимірювання температури, відстані, магнітного поля, сили, електричної напруги та сили струму тощо; для вивчення хімії: датчики для вимірювання рівня кислотності, температури, електропровідності тощо.⁸

Аналіз досвіду Великобританії показує, що електронні реєстратори даних можуть бути застосовані на всіх рівнях освіти.

⁸ Sensing and Datalogging for Science Education/ ScienceScope.- Режим доступу: <http://www.sciencescope.co.uk>

Наприклад, *Logbook Primary* та *Logbook ML Primary* – найпростіші реєстратори даних для учнів початкової школи, що мають одну кнопку управління, рідкокристалічний монітор для виведення даних, вбудовані датчики температури, світла та звуку, можливість віддаленого запису даних та підключення зовнішніх датчиків, а також вихід для передачі даних. А також *Logbook XD* та *Logbook UL/WL* для учнів середньої школи, що мають рідкокристалічний дисплей, призначений для одночасного виведення восьми показників, входи для чотирьох зовнішніх сумісних датчиків, можливість швидкої обробки даних, а також USB та бездротовий зв'язок Bluetooth.¹⁰

Переносний комп'ютер з рідкокристалічним монітором (laptop) – це невеликий портативний комп'ютер з РК-монітором, який звичайно важить 1-8 кг, в залежності від розміру, матеріалів та інших факторів. (4 предмети ННП) Незважаючи на те,

¹⁰ Sensing and Datalogging for Science Education/ ScienceScope.- Режим доступу: <http://www.sciencescope.co.uk>

Таблиця 6

Електронний реєстратор даних¹¹

Електронний реєстратор даних – це цифровий засіб із вбудованими електронними сенсорами для отримання та збереження різних видів показників, зокрема фізичних (температура, тиск, вологість, переміщення), медичних (тиск, температура, частота пульсу) тощо, з метою їх завантаження в комп'ютер або графічний калькулятор для подальшої електронної обробки за допомогою спеціальних програм і відображення у вигляді схем, таблиць, графіків, діаграм тощо.

Переваги	Приклади застосування
<p>1. Можливості організації ефективної та систематичної дослідницької діяльності:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Чітка та миттєва реєстрація даних (отримання часу або за певних умов: досягнення заданої температури, швидкості, висоти звуку). - Збереження отриманої інформації з метою подальшої обробки, аналізу та використання для графічного відображення проведеного дослідження або експерименту та презентації наукових проєктів. <p>2. Формування та розвиток в учнів наукових дослідницьких вмінь та навичок (аналіз, обробка та узагальнення отриманих даних, вміння тлумачити таблиці, графіки, діаграми, передбачати результати тощо.</p>	<p>В науковій лабораторії для вимірювання кислотності, тиску; реєстрації зміни температури під час хімічної реакції; фіксації збільшення або зменшення яскравості, характеру звучання тощо.</p> <p>Наприклад, при вивченні теми "Зміна енергії" учні слухають пояснення вчителя щодо змін енергії, що відбуваються на кожному етапі, спостерігають танення свічки зі збільшенням теплової енергії та начоно бачать на моніторі комп'ютера графік зміни температури при плавленні свічки у реальному часі.</p> <p>В навчальному класі: для математичної обробки наукових даних; дослідження змін серцевого ритму та пульсу під час фізичних навантажень тощо.</p> <p>Наприклад, при виконанні роботи "Кипіння чайника" учням пропонують спрогнозувати, що станеться з температурою, коли включиться чайник, через дві хвилини спрогнозувати подальший розвиток та розглянути початковий етап графіку. Постійне використання датчиків та відображення змін температури на графіку дозволяє учням поєднати те, що вони спостерігають, з графіком.</p> <p>На освітній екскурсії для вимірювання температури різних предметів (на сонці та в тіні), дослідження якості води, вимірювання інтенсивності сонячного світла; для проведення екологічних дослідів тощо.</p> <p>Наприклад, при виконанні роботи "Вимірювання рівня шуму в приміщенні" учням пропонують за допомогою проблемних завдань та запитань спрогнозувати результати і за допомогою графічного калькулятора побудувати графік перед експериментом, а потім повторно після трьох вимірювань за допомогою зовнішнього датчика. Це дозволяє поєднати особисті спостереження та наукові прогнози з графіками.</p>

що переносні та кишенькові комп'ютери на сьогоднішній день є новинкою в галузі освіти, вони мають великий потенціал для широкого використання в майбутньому як учнями, так і вчителями. Основні їх переваги – це портативність та мобільність.

Згідно дослідження "*Harnessing Technology*" (Великобританія, 2007 р.) було відмічено ряд нових тенденцій стосовно використання переносних комп'ютерів: зростання доступу до переносних комп'ютерів у початкових (90 %) та середніх школах (95 %); а також використання переносних комп'ютерів у звичайних навчальних аудиторіях на відміну від настільних персональних комп'ютерів, розташованих у спеціальних комп'ютерних класах.¹²

Сканери

(4 предмети ННП)

Найявність сканерів у комп'ютерному класі створює ряд переваг для підвищення ефективності навчального процесу та значно розширює можливості вчителів та учнів при виконанні навчальних проєктів та завдань. Наприклад, при виконанні завдання з ретроспективним аспектом сканер допоможе легко імпортувати старі та нові фотокартки, тексти, творчі роботи тощо (наприклад, вірші, надруковані за допомогою друкарської машинки, малюнки, письмові роботи). Крім цього, за допомогою спеціального програмного забез-

¹¹ Datalogging.- National Centre for Technology in Education/ Режим доступу: <http://www.ncte.ie/ICTAdviceSupport/AdviceSheets>

¹² *Harnessing Technology/ Review 2007: Progress and impact of technology in education.* – Becta, 2007. – Р. 6. – Режим доступу: <http://www.becta.org.uk>

печення можна редагувати отримані матеріали, творчо обробляти їх, обирати окремі необхідні фрагменти тощо.

Принтери

(3 предмети ННП)

Практика британських шкіл показує, що включення принтерів до основних ресурсів комп'ютерного класу в більшості випадків призводить до несподіваних результатів. Учні починають брати активну участь у навчальному процесі, зокрема із задоволенням друкують свої роботи, створюють постери та плакати, випускають газети та журнали, при цьому твори виставляються в класі та обговорюються учнями. Таким чином покращується мотивація навчання, створюються умови для організації групової роботи, проведення колективних дискусій, розвитку навичок усного мовлення, естетичного смаку, критичного мислення тощо.

Цифрова відеокамера

(3 предмети ННП)

Цифрові відеокамери мають великий потенціал щодо застосування в освіті для розвитку творчих та розумових здібностей учнів та для організації і проведення різноманітних навчальних проєктів. Наприклад, на уроці біології перед учнями поставлено завдання: вивчити рухи тварин. Для цього за допомогою цифрової відеокамери учні можуть записати рух коня, що біжить вздовж берега, або політ птаха в повітрі. Потім за допомогою комп'ютера обробити та відредагувати отримані кліпи і в результаті отримати зображення різних аспектів руху тварин.

У процесі дослідження ми виділили основні шляхи

застосування цифрових відеокамер у навчально-виховному процесі шкіл Великобританії (табл. 10).

Таблиця 7

Кишенькові комп'ютери¹³

Кишеньковий комп'ютер	ПЕРЕВАГИ ВИКОРИСТАННЯ
– це мобільний портативний пристрій з широким спектром функцій (здійснення обчислень, збереження інформації; створення каталогів; запис нотаток; доступ до Інтернету; прослуховування файлів; перегляд електронних книг тощо) та можливість підключення один до одного або до стаціонарного комп'ютера.	– можливість постійно фіксувати, редагувати та вдосконалювати власні навчальні ресурси; – забезпечення вчителям можливості за допомогою спеціального обладнання фіксувати та аналізувати розвиток учнів; – полегшення навчання для учнів з певними вадами за рахунок збереження нотаток, розкладів, завдань тощо.

¹³ Personal Digital Assistants/Handheld Computers.- National Centre for Technology in Education.- Режим доступу: <http://www.softwarecentral.ie>

Таблиця 8

Сканери¹⁴

Сканери	ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ
– це периферійне комп'ютерне обладнання, що за допомогою променя світла фіксує зображення, документи, графічні об'єкти та трансформувє їх у цифровий формат для подальшої обробки за допомогою комп'ютера.	- в навчально-виховному процесі (для виконання навчальних історичних проєктів; обробки, аналізу та порівняння таблиць, схем, зображень; створення презентацій за допомогою учнівських малюнків та робіт), - для управління школою (організація навчального процесу для учнів зі спеціальними потребами; створення електронних версій документів, доповідей, звітів та інших адміністративних даних та електронної бази даних школи).

¹⁴ Scanners.- National Centre for Technology in Education.- Режим доступу: <http://www.softwarecentral.ie>

Таблиця 9

Принтери¹⁵

Принтери	ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ
– це периферійний комп'ютерний засіб, за допомогою якого певну текстову чи графічну інформацію можна вивести з комп'ютера й роздрукувати на папері або плівці.	- створення листів із вправами та роздавального матеріалу, матеріалів для навчальних проєктів, презентаційних матеріалів та транспарантів, ідентифікаційних комплектів (набір знаків, табличок, показників, елементів, що формують образ навчального закладу) та карток з текстом і малюнками для вивчення іноземних мов, шкільних газет тощо.

¹⁵ Printers.- National Centre for Technology in Education.- Режим доступу: <http://www.softwarecentral.ie>

Таблиця 10

Цифрові відеакамери¹⁶

Цифрова відеокамера – це засіб для запису, обробки та збереження відеокліпів у цифровому форматі з метою їх подальшого перегляду за допомогою комп'ютера або телевізора.	
ШЛЯХИ ЗАСТОСУВАННЯ	ПРИКЛАДИ
створення навчальних та допоміжних кліпів для вивчення різних предметів та проведення мультимедійних проєктів	кліпи про життя тварин та птахів (для уроків біології), про правила поведінки на дорозі, вдома, на спортивному майданчику (для уроків з "Основ безпеки життєдіяльності") тощо
запис навчальних ролевих ігор учнів	завдання для вирішення складних соціальних ситуацій, педагогічні задачі, правила поведінки, спілкування тощо
запис інтерв'ю з цікавими особистостями, шкільних та класних подій для вивчення та дослідження	створення документальних міні-фільмів, випусків новин, оформлення шкільних веб-сайтів тощо

¹⁶ Digital Video Cameras.- National Centre for Technology in Education – Режим доступу: <http://www.ncte.ie/ICTAdviceSupport/AdviceSheets>.

Таблиця 11

Графічний калькулятор^{17 18}

Графічний калькулятор – це портативний засіб із вбудованими алгебраїчними системами для проведення розрахунків, створення графіків, діаграм та вивчення геометрії, що опрацьовує велику кількість статистичних даних, виконує запрограмовану послідовність команд та має "Flash ROM" (флеш-пам'ять для запису, збереження та перезапису інформації), що функціонує подібно до жорсткого диска комп'ютера, забезпечуючи певний об'єм довготривалої пам'яті та захисту даних.

ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
<ul style="list-style-type: none"> • полегшує розуміння абстрактних понять завдяки представленню у зрозумілій формі: графічно, символічно, за допомогою цифр; • забезпечує візуалізацію та можливість проведення математичного аналізу; • зберігає час за рахунок спрощення рутинних підрахунків і збільшення часу для дослідження результатів та наслідків; • покращує сприйняття учнями математики, за рахунок підвищення мотивації навчання та зацікавленості учнів; • потребує мінімальної початкової підготовка до роботи завдяки наявності спеціального інтерфейсу. 	<ul style="list-style-type: none"> • складності з обробкою текстових даних через невеликий дисплей з низьким розрешенням та відсутність легкого доступу до введення тексту; • необхідність наявності постійної технічної основи в спеціально обладнаній аудиторії для спільної роботи вчителя та класу з даними та програмами (тимчасовий недолік, що легко вирішується за рахунок використання вчительських моделей з діапроектором для демонстрації даних для всіх учнів та розробки системи мережі для спільної роботи у класі на основі бездротового зв'язку).

¹⁷ Graphical Calculators// Information Sheet.- British Educational Communications and Technology Agency (Becta), 2001.- 6 p.- Режим доступу: <http://www.becta.org.uk/technology/infosheets/pdf/graphcalc.pdf>

¹⁸ Rodd M. & Monaghan J. Graphic Calculator Use in Leeds Schools: fragments of practice// Journal of Information Technology for Teacher Education.- 2002, Vol. 11, No. 1.- P. 93-108.-Режим доступу:http://www.triangle.co.uk/jit/content/pdfs/11/issue11_1.asp

Інноваційними та найбільш поширеними серед специфічних додаткових цифрових засобів є графічні калькулятори та програмовані блоки.

Одним з поширених у школах Великобританії допоміжних цифрових засобів є **графічні калькулятори** (при викладанні "Математики"), сучасні моделі яких є різновидом "кишенькових комп'ютерів" зі спеціальними портами та засобами зв'язку один з одним, з комп'ютерами (і, відповідно, з принтером та Інтернетом) та подібними цифровими засобами (реєстратор даних, сканер, цифровий проєктор тощо. Дивись таблицю 2).

Дослідження показало, що популярність цієї педагогічної технології у Великобританії пояснюється її низькою вартістю, доступністю для роботи з усіма учнями в звичайному кабінеті; відсутністю спеціальних додаткових підготовчих заходів; наявністю досить рентабельної вчительської версії (великий рідкокристалічний монітор для демонстрації даних всьому класу), яка дозволяє спрямовувати та контролювати весь навчальний процес і мати постійний доступ до можливостей організації класної роботи з мінімальними витратами, а також наявністю спеціальних програм та прикладних систем для графічних калькуляторів, які дозволяють використовувати дану педагогічну технологію при вивченні конструювання, технології, географії, мистецтва, гуманітарних наук та фізичного виховання.

На нашу думку, графічний калькулятор – це гнучкий та ефективний засіб на основі ІКТ з низькою вартістю,

що може бути ефективно використаний у вітчизняних школах при вивченні математичних дисциплін для аналізу даних, роботи зі змінними зображеннями, створення та розгляду схем, ілюстрування досліджень за допомогою простих програм, вивчення комп'ютера за рахунок створення власних програм тощо.

Аналіз досвіду Великобританії дозволяє стверджувати, що успішність впровадження цієї автономної педагогічної технології в навчально-виховний процес залежить від можливості вчителів отримати спеціальну підготовку і ознайомитись з основними функціями та шляхами використання графічного калькулятора у класі. Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми, згідно позитивного досвіду європейських країн, може бути проведення спеціальних безкоштовних курсів для вчителів, організованих органами управління освітою або виробниками графічних калькуляторів.

Програмований блок (при викладанні “Проектування та технологія”) (див. табл. 12). Розробка програмованих блоків *Lego/Logo* для навчання відбувалась на основі блоків всесвітньо відомого конструктора LEGO у поєднанні зі спеціальною мовою програмування Logo (мова програмування, розроблена в кінці 1960-х рр. спеціально для дітей). Отже, програма для програмованих блоків складається на комп'ютері, потім завантажується та зберігається у блоці, а коли необхідно, активується за допомогою спеціальних кнопок. Отже, програмовані блоки можуть бути застосовані для

створення автономних творів, модернізації життєвого середовища, проведення особистих наукових експериментів (наприклад, будинок,

Таблиця 12

Програмовані блоки¹⁹

Програмований блок – це спеціальний пластиковий блок LEGO з вмонтованим портативним мікрокомп'ютером, що при поєднанні зі стандартними блоками та іншими матеріалами (папір, тканина, деревина тощо) дає змогу отримати моделі та роботи, які працюють за допомогою моторів, сенсорів та інфрачервоного зв'язку і можуть виконувати певні дії згідно програми (наприклад, рухатись у визначеному напрямку, зчитувати дані, отримані за допомогою сенсорів тощо).

ПЕРЕВАГИ	НЕДОЛІКИ
<ul style="list-style-type: none"> • стимулює учнів незалежно від віку та здібностей до створення власних моделей відповідно до основних тем навчальної програми; • сприяє усвідомленню учнями наукових понять та розумінню наукових категорій, розвиває вміння проводити експерименти на основі зворотного зв'язку, поведінки, управління та контролю; • покращує усвідомлення інженерних (технічних) концепцій: принципів роботи передаточного механізму, шківу, блоку; • ознайомлює учнів з основами програмування та робототехніки. 	<ul style="list-style-type: none"> • обмежені функції – можуть виконувати одну дію (планується розробка програмованих блоків, що матимуть різні функції (можна буде створити наукові прилади, музичні інструменти, рухомі моделі тощо), різні входи для отримання інформації (з інфрачервоних, звукових, світлових та інших датчиків) та виходи для підключення пристроїв (моторів, звукових сигналізаторів, інфрачервоних передавачів тощо). Такі програмовані блоки будуть виконувати паралельну обробку даних, одночасно здійснювати контроль функцій, приймати інформацію та співпрацювати один з одним).

¹⁹ Programmable Bricks.- National Centre for Technology in Education.- Режим доступу: <http://www.softwarecentral.ie>

Таблиця 13

Мобільні телефони²¹

Мобільні телефони – це портативні пристрої, за допомогою яких у навчально-виховному процесі можна створювати та відправляти повідомлення (текстові, звукові, мультимедійні) на інші телефони або групи телефонів, зберігати інформацію, грати в ігри, проводити обчислення, отримувати та відправляти листи електронною поштою, підключатись до комп'ютеру та Інтернету, тощо.

– організація та проведення певних видів навчальної діяльності (інтерактивні вікторини, спільні проекти тощо);
 – забезпечення обміну текстовими, голосовими та мультимедійними повідомленнями під час проведення спільних навчальних проектів;
 – забезпечення навчання дітей з певними вадами;
 – отримання, перегляд та аналіз даних з комп'ютера, електронного реєстратора даних, програвача MP3 тощо;
 – швидкого та мобільного доступу до мережі Інтернет.

²¹ Mobile Phones.- National Centre for Technology in Education.- Режим доступу: <http://www.softwarecentral.ie>

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД БРИТАНСЬКИХ ОСВІТЯН

Подальший аналіз позитивного досвіду британських освітян дозволяє стверджувати, що для організації навчально-виховного процесу широко застосовуються автономні педагогічні технології, що ґрунтуються на комплексному інноваційному використанні цифрових навчальних засобів та освітнього програмного забезпечення.

Наприклад, в межах навчального курсу з історії пропонується дослідницький проект, спрямований на вивчення архітектури та історії рідного краю, що передбачає використання цифрової камери, програвача міні- дисків, довідкових програм та програмного забезпечення для редагування фотокарток, тексту, створення презентацій тощо. Виходячи з того, що всі житлові та громадські будинки наочно відображають історію, учням пропонують зробити знімки місцевих архітектурних споруд, за можливості взяти інтерв'ю у фахівців з архітектури та власників будинків, здійснити історичний аналіз отриманих матеріалів та висунути, якщо можливо, гіпотези щодо минулих та майбутніх подій. Паралельно учні ознайомлюються з основними поняттями архітектури та фотографування і оволодівають навичками роботи з ІКТ. Проект передбачає групову роботу учнів (кожна група виконує певну частину проекту), результатом якої може бути створення буклетів з історії міста чи місцевості, комп'ютерної презентації або віртуальної екскурсії з коментарями тощо.²²

Подібний проект пропонується також в межах суспільствознавства для вивчення життя місцевого суспільства і передбачає дослідження історичного, географічного, соціального, промислового, культурного та політичного аспектів. В межах проекту пропонуються різні види навчальної діяльності, зокрема, співпраця з батьками, учнями інших шкіл, органами управління; відвідування музеїв, місцевих фабрик, громадських установ; створення ілюстрованого довідника "Наше місто (селище)" та довідника про найбільш видатних людей; вивчення найбільш поширеної в даній місцевості рослинності та створення квіткових композицій та клумб; написання та постановка фантастичної п'єси, в якій сучасна дитина зустрічається зі своїми предками, які жили в цій місцевості в 19 ст.; представлення фільмів та слайдів, що показують діяльність місцевих органів управління; дослідження майбутнього планування міста та моделювання за допомогою комп'ютера його майбутнього вигляду; вивчення екологічних, соціальних та транспортних проблем тощо.²³

Досвід показує, що подібні проекти сприяють розвитку дослідницьких вмінь (робота з енциклопедіями, словниками, статтями, базами даних; аналіз та узагальнення), вміння брати інтерв'ю та спілкуватись з людьми різного віку та соціального стану, естетичного смаку, розширення словникового запасу тощо. За подібною схемою пропонується проводити проекти з інших навчальних дисциплін, зокрема краєзнавчі (життя мого міста, району, селища), природознавчі (дослідження природних зон) та суспільствознавчих (дослідження життя національних меншин, функціонування транспортної системи, соціальних служб, системи освіти, виробництва тощо).^{24 25}

Цікавим, на нашу думку, є досвід британських вчителів щодо застосування цифрових навчальних засобів для творчого вивчення мов та математики. Зокрема, при вивченні граматичних понять учням пропонують самостійно створити допоміжний навчальний матеріал (наприклад, спеціальні слайди зі звуковими та текстовими поясненнями, довідники з ілюстраціями та текстами тощо).^{26 27}

²² Architecture: The Badge of Identity for Our Society.- Lesson plans.- Kodak.- Режим доступу: <http://www.kodak.com/US/en/digital/dlc/plus/chapter5/lessonPlans.shtml>

²³ Know Your Town.- Lesson plans.- Kodak.- Режим доступу: <http://www.kodak.com/US/en/digital/dlc/plus/chapter5/lessonPlans.shtml>

²⁴ A Guide for Community Living.- Lesson plans.- Kodak.- Режим доступу: <http://www.kodak.com/US/en/digital/dlc/plus/chapter5/lessonPlans.shtml>

²⁵ Poetry in Photography.- Lesson plans.- Kodak.- Режим доступу: <http://www.kodak.com/US/en/digital/dlc/plus/chapter5/lessonPlans.shtml>

²⁶ Lights-Camera-Action Verbs!.- Lesson plans.- Kodak.- Режим доступу: <http://www.kodak.com/US/en/digital/dlc/plus/chapter5/lessonPlans.shtml>

²⁷ Grammarcise/ Lesson plans.- Kodak.- Режим доступу: <http://www.kodak.com/US/en/digital/dlc/plus/chapter5/lessonPlans.shtml>

в якому в певний час буде вмикатись та вимикатись світло; чортове колесо та карусель, що синхронно працюватиме, доки грає музика; робот, запрограмований на певну поведінку, тощо).²⁰

За результатами нашого дослідження, британські вчителі, що застосовують запрограмовані блоки у навчально-виховному процесі, відмічають їх позитивний вплив на розвиток усного мовлення (у процесі дискусій та обговорень вдосконалюються ораторські здібності та збагачується наукова і технічна лексика), письмових здібностей (при написанні стратегій та плану дій, фіксуванні результатів досліду тощо) та мотивацію навчання (учні отримують змогу розширювати власні знання за рахунок значущого та пов'язаного з реальним світом навчання).

На нашу думку, запрограмовані блоки є дуже ефективною педагогічною технологією за рахунок необмеженого потенціалу для розвитку творчих та розумових здібностей учнів, здійснення навчальних проектів та групової роботи, забезпечення різних стилів навчання (конструктивного навчання, співпраці учнів та вчителя, групового навчання тощо), та включення до роботи учнів з різними здібностями (учні, які мають певні проблеми або складнощі з навчанням, можуть за допомогою подібної роботи розширити свої

²⁰ Resnick M., Martin F., Sargent R., Silverman B. Programmable bricks: toys to think with – MIT Media Lab// IBM Systems Journal.- Sept-Dec, 1996.- Режим доступу: http://www.findarticles.com/p/articles/mi_mOISJ/is_n3-4_v35/ai_18891255

знання та світогляд і отримати впевненість у власних силах).

Мобільні телефони

Інноваційним з точки зору застосування в навчально-виховному є використання мобільних телефонів або смартфонів, яке знаходиться на початковому етапі і повністю залежить від вдосконалення якостей та чіткого визначення їх позитивного впливу. Основною перевагою мобільних телефонів є портативність (мобільність), що дозволяє використовувати їх для проведення навчальних проектів (переважно пов'язаних із спілкуванням) за межами класу, поєднуючи таким чином шкільну та позашкільну навчальну діяльність. Слід зауважити, що використання даної технології не передбачено ННП Великобританії (див. табл. 13).

Найбільший потенціал мобільні технології мають для роботи з учнями, які за певних причин не можуть повноцінно навчатися у школі.

Позитивні результати мав проект, що передбачав розробку та створення математичних ігор на основі фотокарток та подальше навчання за допомогою цих ігор. Проект охоплював сім математичних категорій (цілі числа, десяткові та звичайні дроби, основи вимірювання, геометричні поняття, графіки та відсотки) та моделей ігор. Кожна група учнів відповідно обраній темі та моделі повинна була розробити гру, що має ігрове поле, набори карток, правила, математичні завдання на основі фотокарток та відповіді. Для виконання завдань учні досліджували меню ресторанів та кафе, цінники в магазинах, афіші, рекламні об'яви, будинки, тварин, придорожні пейзажі тощо.²⁸

Існують різні шляхи ефективного застосування даного виду автономних педагогічних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання:

- забезпечення навчальних інструкцій

для учнів та демонстрація принципів і процесу роботи;

- презентація учнівських робіт всьому класу;
- використання освітнього програмного забезпечення для спільної роботи всіх учнів у спеціально організованих навчальних ситуаціях;
- запис спеціальних завдань для учнів, інтерв'ю зі спеціалістами у певних галузях, фіксування нотаток під час навчальних екскурсій тощо;
- запис нового матеріалу, пояснень вчителя, завдань тощо для учнів, які мають певні проблеми зі слухом або інші складнощі в навчанні;
- трансляція відеокліпів, фільмів тощо для аудиторії.

Проаналізувавши результати досліджень та інформаційні матеріали, ми визначили **основні переваги використання цифрових навчальних засобів у процесі навчання**:

1. Мотивація навчання (виконання захоплюючих лабораторних робіт з географії та біології, проведення практичних досліджень в галузі природничих наук, екології та конструювання, експериментування з образами в мистецтві тощо).

2. Організація ефективної та систематичної дослідницької діяльності.

3. Розвиток творчих та науково-дослідницьких здібностей учнів.

4. Полегшення навчання для учнів з певними вадами.

5. Забезпечення ефективної виховної та позакласної роботи.

Слід відмітити також нові тенденції, їх впровадження в систему освіти на сучасному етапі, а саме: 1) застосування мультимедійних засобів навчання (інтерактивні віртуальні аудиторні дошки, інформаційні проектори, мультимедійне та довідникове програмне забезпечення тощо); 2) широке використання цифрових засобів навчання (цифрові камери, графічні калькулятори, апаратне забезпечення для запису та редагування звуку тощо); 3) забезпечення портативності та мобільності (використання в процесі навчання переносних комп'ютерів, мобільних телефонів тощо).

²⁸ Photo-Math.- Lesson plans.- Kodak.- Режим доступу: <http://www.kodak.com/US/en/digital/dlc/plus/chapter5/lessonPlans.shtml>

Освіта
зарубіжжя

ЧИМ МОЖЕ БУТИ КОРИСНИМ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДИРЕКТОРУ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ірина КОЗИНА

Віце-президент АКШУ з міжнародних питань, директор ліцею №38 ім.В.М. Молчанова м. Києва, заслужений працівник народної освіти України

Директор школи, ліцею, гімназії № 6'2008

Чи була освіта коли-небудь задоволена своїм станом? Ні. Розмови про недосконалість системи, недостатню увагу до вчителів і всієї освіти, про те, що треба щось

робити, аби не загубити підрастаюче покоління, точаться вже не перше століття.

Але саме ця незадоволеність, як інтуїтивний або суто професійний прогноз викликів часу, змушує освітян рухатись самих і рухати суспільство до певних прогресивних

реформ у пошуку нових форм та методів навчання, новітніх моделей освіти, поєднувати наукову теорію з практикою життя, винаходити нові форми життєвого успіху людини, розширювати коло дослідників якості освіти не тільки в одній школі, в одному регіоні, країні, але й на континентальній території (прикладом є Європа), а також і у глобальному масштабі – на планеті Земля.

Тому зрозуміло, що багато проблем директора української школи перегукуються з проблемами директорів шкіл європейських та інших країн, а відповіді на хвилюючі нас всі питання ми часто-густо даємо дуже схожі, професійно визначаючи що б ми хотіли і чого не маємо.

З першого року свого існування (1993 р.) Асоціація керівників шкіл України (АКШУ)

розуміла, що не може та і не має права обмежуватись тільки своїм досвідом, тому поставила за мету і того ж року увійшла до Європейської Асоціації керівників шкіл (ESHA), тим самим заявивши Європі про освіту України, її надбання, а також про бажання працювати разом у вирішенні спільних проблем. Таким чином, директори України отримали можливість долучитися до Європейського досвіду педагогічної праці, наукової думки і подивитися на загальні для всіх проблеми під іншим кутком зору безпосередньо та за допомогою шанованої нами газети "Директор школи", яка щедро надавала нам для цього простір своїх шпальт.

Особливо цікавими та корисними для нас стали спільні освітні проекти та європейські конференції з їх блискучою, незашореною, науково прогнозованою лекційною частиною, а також можливістю обміном досвідом у педагогічних майстернях, де Україна була двічі офіційно представлена із своєю програмою та брала активну участь у дискусіях, що не залишилось непомітним для учасників конференцій, які з повагою з того часу кажуть "цікава освіта України".

Спільні проекти (достатньо згадати відомий всім українсько-голландський проект з освітнього менеджменту – UDEM – 2000-2003 рр., результатом якого стала плідна співпраця ЦППО та АКШУ, створення нової, за європейськими стандартами, програми магістерської підготовки директора школи та Базового стан-

дарту професійної діяльності директора школи) – навчили нас по-іншому, професійно, ставитися до посади директора школи, впроваджувати нові інтерактивні форми роботи та навчання директорів, інакше проводити семінари, планувати пошук для реалізації мети, визначити місію школи, більш активно брати участь у міжнародних проектах. Другою важливою частиною співпраці з європейськими колегами стали **конференції ESHA**: ділові, чіткі, гарно організовані з професійним гумором для розрядки або думок, науково обгрунтовані.

Запам'яталася **конференція в Мальмо, Швеція, 2000 рік**. Було порушено питання про особливу цінність освіти у розвитку людства. Власне тоді яскраво пролунало, що 21 століття – це століття освіти та духовності. Країнами-лідерами поступово будуть ставати ті, хто зробить освіту пріоритетною галуззю.

Конференція в Нідерландах підняла питання якості освіти через проблему оцінювання учнів. За що ставити оцінку? Відповідь – за успіхи в своєму розвитку, зроблені особисто кожним учнем. Було визначено 10 ознак сучасної школи, серед яких: обов'язкове партнерство шкіл (європейських країн), комп'ютерні технології та створення комп'ютерної мережі в кожній школі, іноземні мови не задля граматичних правил, а як засіб спілкування, нові функції вчителя, роль директора як лідера освітнього процесу.

Конференція в Римі, Італія, 2006 рік, підкреслила, що ознакою якості освіти є духовність та моральний лідер, керівник навчального процесу. Європейська школа освітнього лідерства, яка була створена в Британії, презентувала свою програму. Було наголошено, що директор є ключева фігура у вирішенні проблеми якості освіти, а школа потребує до-

віри, більшої автономності та підтримки. Пролунала критика на адресу застарілої форми проведення тестування, як несучасної, спрямованої на “натаскування”, а не на розвиток дитини (Франція). Конференція підняла проблему культурної спадщини і роль школи у збереженні національних традицій та створення європейських. “Немає майбут-

У Мальмо були чітко сформульовані **ВІКЛИКИ 21 СТОЛІТТЯ:**

1) нестача професіоналів внаслідок технічної революції, комп'ютеризації: професіонали старшого покоління не зможуть повноцінно працювати з новими технологіями, молодь, навпаки, легко опанує нову техніку, але не буде достатньо професійною. З'явиться проблема робочих професій.

2) 21 століття – століття суспільства знань та швидких змін. Поновлювати знання потрібно буде кожні 3 роки. За своє життя людина не один раз буде змінювати професію.

3) Навчання набуває нових ознак: школа повинна вчити вчитися, працювати в команді, вміти спілкуватися іноземними мовами.

4) Навчання молодшає: дошкільна освіта стає обов'язковою, читання з 3 років, навчання нових технологій, фізиці, природничих наук з початкової школи.

Презентація освіти Фінляндії ще раз підтвердила лідерство цієї країни в освіті сьогодні:

- найвищі бали за програмою PISA;
- технічне забезпечення, широке використання комп'ютерних технологій вряє;
- мудре поєднання найкращого з європейського, радянського та свого досвіду;
- повна автономність школи з гарною підтримкою держави, директор розпоряджається фінансами, але він – не бухгалтер, на нього працює центральна (муніципальна) бухгалтерія; директор не займається господарськими питаннями, але за його баченням та пропозицією добудовують, ремонтують, модернізують, прибирають школу тощо;
- директор не є “чистим” менеджером, він ще й вчитель, який має години для того, щоб відчувати учня в навчальному процесі, а учень, щоб відчував директора як вчителя – професіонала, керівника;
- 75% учнів хочуть бути вчителями – це найвищий престиж учительської професії в Європі;
- відсутність інспекції, працює система самооцінювання школи, учителя. Діє, не підпорядкований Міністерству, інститут Оцінювання роботи школи, де навчають, як робити самооцінку, та ведеться облік стану освітнього процесу в школах з науковим аналізом.

У своєму виступі президент ESHA Кріс Харісон назвав **ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ:**

1. Якісне управління школою стає ключем вирішення всіх проблем (освіти). Треба постійно працювати над своїм професійним розвитком як в системі самоосвіти, так і на курсах післядипломної освіти. Директора треба добре вчити і надихати;

2. Успіх роботи керівника школи залежить від його вміння створити команду або команди – групи однодумців, спрямувати їх роботу на вирішення чітко окреслених завдань;

3. Довіра школі з боку держави: автономність та самостійність, менше інспекцій та бюрократії, рівномірний розподіл повноважень, додаткові штатні одиниці;

4. Розумна гнучкість із врахуванням, що світ швидко змінюється, критичний, але конструктивний аналіз;

5. Креативність та іновачії, вивчення прогресивного досвіду, оптимістичний настрій – рішуча сила освіти сьогодні;

6. Школа для дітей щоб жити, а не вмирати; підтримка успіху дітей на кожному етапі навчання;

7. Культура в усьому: в класній кімнаті, в роботі шкільного персоналу, в оточуючому школу середовищі;

8. Примножувати ефективність педагогічної праці, бути активними;

9. Створювати ефективні моделі управління школою та самої школи;

10. Думати про майбутнє, якою школою буде через 30 років;

11. Раннє навчання з дитячого садочку. Читання та математика в центрі уваги;

12. Спеціальна освіта для кожної дитини;

13. Гнучкий навчальний план;

14. Рівний доступ до якісної освіти;

15. Дисципліна та співпраця;

16. Турбота про дитину все більше переходить до школи;

17. Медична підтримка та харчування.

Три складові успішного директора сьогодні: розуміння, компетентність, відповідальність.

ПРОБЛЕМИ ШКОЛИ СЬОГОДНІ

Бажання стати або бути директором різко падає; Потрібно заохочувати людей до роботи керівниками шкіл. Для цього треба добре вчити та готувати директора, підтримувати його.

Директор школи перевантажений. Треба зменшити бюрократію, ввести допоміжні штатні одиниці. Наприклад, для роботи з документацією. Робота директора – це стратегія, організація реалізації стратегії, забезпечення розвитку школи.

Управлінські моделі застаріли. Потрібні нові моделі шкіл та їх управління.

Школа вимагає поліпшення умов праці всіх учасників навчально-виховного процесу, що підніме освіту на новий якісний ступень, сприятиме авторитету професії вчителя.

нього без найкращого досвіду минулого. Немає сучасного – без класики”, – пролунало на Римській конференції.

Зрозуміло, що про всі нові тенденції в освіті ми, члени АКШУ, знали набагато раніше ніж це було озвучено в нашій країні. Ми про це писали, говорили, виступали, планували у розвитку своїх шкіл. Потрібно відмітити, що з цього приводу часто відбувалися конструктивні зустрічі-дискусії з представниками Міністерства освіти і науки України.

У вересні 2008 року делегація АКШУ взяла участь у **Європейській Конференції директорів шкіл, яка відбулася в Копенгагені, Данія.** Цікаво, що вона проходила під гаслом “*Занурення у якість освіти*”, що передбачало перехід на новий етап роботи з якості освіти. Ще цікавіше, що цей етап був визначений як поліпшення умов праці директора, вчителя, учнів.

Ми відвідали одну з гімназій у Копенгагені. Сучасна датська гімназія дійсно справляє враження. Будівля – 4 поверховий палац, де дерев’яні гвинтові сходи є гарним тренінгом для здоров’я. Кожний поверх – це великий відкритий простір, який розподіляється на навчальні зони достатньо довільно.

Навчання відбувається в системі 4 напрямків з широким використанням комп’ютерних ноутбуків.

Перший напрямок. Індивідуальна робота.

Зона простору чітко обмежена, інколи, на горі лекційної зали, відкрита, м’яка підлога, м’які сидіння, учні – в довільному, зручному для них стані працюють над індивідуальним завданням, вчитель час від часу допомагає кожному.

Другий напрямок. Робота в групах.

Робота в групах відбувається як з учителем, так і за окремим завданням для групи, самостійно. Простір для навчання

створюється за рахунок поставлених разом стільців та столів.

Третій напрямок. *Робота в класній кімнаті.*

Робота в класній кімнаті – це простір, огорожений меблями з дошкою, нічого зайвого; або скло замість стін, якщо це лабораторія. Тут відбувається робота з усім класом під керівництвом учителя.

Четвертий напрямок. *Лекційний.*

Лекційний простір огорожується розсувними стінами, це сучасна техніка, екран, зручні сидіння. Лекційна зала є центром кожного поверху, але їх може бути 2-3.

На кожному поверсі є комп'ютерні куточки на 12-20 учнів. Якщо не маєш особистого ноутбука, можеш користуватися шкільним.

Ідальня з амфітеатром на I-ому поверсі, бібліотека – на II-ому.

В гімназії не розмовляють голосно. Методична робота вчителів проводиться в групах незалежно від предмету, який викладають, а за вибором проблеми, яку вирішують. Вчителі створені всі умови для праці, окремі кімнати, техніка.

Для розвантаження директора введена посада старшого адміністратора, який керує незначисельним секретаріатом і повністю дбає про забезпечення документальної частини роботи гімназії. Директор, адміністратор, вчителі самі вирішують напрямки роботи гімназії, опираючись на думку батьків та учнів. Інновації – основа розвитку школи.

Хочеться і нам дочекатись того часу, коли освіта не на словах, а на ділі стане пріоритетом №1 нашої країни, а це значить, що Україна буде лідером в усіх галузях людського життя, а насамперед за чисельністю щасливих людей в ній!

ПРОГНОЗ НА МАЙБУТНЄ

1. У 2025 році з'явиться якісно новий учитель, який зможе навчати дітей з усього світу у міжнародному класі в режимі on-line.

2. Кожний учень зможе обирати собі вчителя. Управління навчанням буде достатньо гнучким.

3. Потрібно підняти бажання учня вчитися на новий рівень, додати пристрасі до пізнання.

4. Робота в команді, толерантність, а в той же час, незалежне, критичне, креативне мислення стане нормою для розв'язання глобальних проблем.

5. Китай стане найбільшою нацією, яка буде розмовляти англійською мовою.

ЯК ПРАЦЮЄ ДАТСЬКА ШКОЛА,

вирішуючи проблему якісної освіти сьогодні

1. Міністерство освіти Данії чітко проголосило новий етап вирішення проблеми: “Якісне покращення умов праці всіх учасників навчального процесу”.

2. Початкова школа молодшає. Навчання починається з 4-5 років у дитячій групі при початковій школі.

3. Середня та старша школа достатньо автономні.

4. Старша школа – це, як правило, гімназія з подальшим навчанням в університеті або професійна школа, яка надає можливість учню отримати робочу професію.

5. Кожній гімназії надано право реалізувати свою модель освіти, мати свій яскраво виражений характер. Базовий державний план існує і дотримується.

Заступник Міністерства освіти Данії презентував **програму державної реформи управління в освіті**, яка передбачає:

- Підвищення кваліфікації кожні 3 роки.
- Підтримку, заохочення та нагородження кращих.
- Покращення практичної діяльності школи та умов праці всіх учасників навчального процесу, починаючи з директора.
- Дебюрократизація. Розподіл повноважень. Розвантаження директора.
- Підтримка ініціатив та партнерства. Інновації – рушійна сила розвитку.
- Спрощення адміністративних завдань.
- Створення комфортного мікроклімату в кожній школі.
- Інвестиції в освіту.
- Лідерство (якісне управління) – пріоритет №1.
- Треба пам'ятати, що директор школи – це поверхня поділу, межа між школою та політикою.

Все це ми побачили в гімназії, яку відвідали.

Представник Міністерства Освіти Данії повідомив нас про те, що шкільна бюрократія вже скорочена вдвічі, а інспекцію поступово замінює самооцінка школи.

І ЗА КОРДОНОМ ВЧИМОСЯ, І СВОЄ ПІЛЬНУЄМО

*Українські директори
та школярі в Центрі
політичної освіти
Німеччини*

На фото:

Організатори семінару – доктор Карлхайнц Дюр (4-ий справа) та Людмила Паращенко (2-а зліва).

Його учасники (зліва направо): Ольга Виговська, Орест Курило, Віра Фурман, Валентина Нідзельська, Іван та Ірина Ветрови.

Редакційна стаття підготовлена **Ольгою Виговською** з врахуванням відповідей на проведене нею анкетування учасників семінару, яких ми бачимо на фото, а також: Михайла Гриневича, Володимира Кавалерова, Миколи Коцюби, Костянтина Кукушкіна, Миколи Левтика, Світлани Мельник, Наталії Наконечної, Оксани Овчарук, Олени Павленко, Наталії Протасової, Світлани Рижкової, Сергія Саєнка, Михайла Сташенка, Наталії Сосюк, Олени Чинок.

Центральний інститут політичної освіти в Бад-Урасі (Німеччина) та Ліцей бізнесу (м. Київ) організували семінар для українських освітян „Україна в Європі: європейська інтеграція і економічна кооперація“, який було проведено на початку листопада цього року. Його учасниками стали директори шкіл та їх заступники з різних регіонів України, учні, представники системи післядипломної освіти від державної академії управління при Президенті України до ІППО, а також начальники міських, обласних управлінь освіти, викладачі середньої і вищої шкіл, відповідальні особи МОН і АПН України.

Наші делегати мали зустріч в мерії м. Бад-Ураха, де було зазначено, що між Німеччиною і Україною багато спільного, бо в них еволюційним шляхом відбуваються демократичні перетворення. Гості почули, що 12 вузів України мають партнерів у Німеччині, де навчається 8.839 тис. студентів українців. Приємно було нам переконатися у тому, що ЄС сповідує одвічні цін-

ності і показує їх реальне втілення у проєктах, які вже ними реалізовані.

Члени української делегації порадили за вчителів Німеччини, які всі є держслужбовцями, а висока зарплата, гарантовані соціальні преференції вчительства в Німеччині ставить їх на те місце, про яке мріють наші вчителі ще з часів великих революціонерів.

Учасники семінару дізналися багато цікавого про ЄС та Раду Європи (див. вріз на С. 25).

Під час зустрічей представники країн-засновників Євросоюзу окреслили перспективи України на шляху до Євроінтеграції. На жаль, обіцянки та запевнення наших політиків дуже різняться від бачення нашого руху в Європу із Заходу (див. вріз на С. 26).

Учасники семінару переконалися, що необґрунтовано використовується інформація про те, що половина українців прагне до ЄС, а інші – до Росії. Напевно, вже час чесно і відверто розповідати українцям про перешкоди вступу України до ЄС і шукати інші шляхи розвитку держави.

Організатори семінару підготували тренінги, цікаві зустрічі, які збагатили досвід та допомогли керівникам освіти, учасникам семінару вкотре переконатись, що зроблене ними на місцях – правильно обраний шлях. Але зупинятися не варто, адже окреслилися нові ідеї:

- проведення для старшокласників дебатів на тему: „Україна – буфер між ЄС і Росією“;
- обмін дітьми, який стимулюватиметься відпочинку і змістовної роботи;
- запровадження курсів з питань європейської політики добросусідства з ЄС, у тому числі про законодавчий устрій Ради Європи та ЄС, для вчителів історії, економіки, географії, директорів навчальних закладів, учнів правничого та економічного профілю;
- розширення навчальних планів практичного курсу англійської мови для студентів факультетів „міжнародна інформація“, „країнознавство“;
- використання рольових ігор, дискусій, обговорення певних ситуацій навіть з учнями початкових класів.

Учасники були переповнені позитивними емоціями від теплого прийому. Вражала німецька пунктуальність та відповідальність, ідеальний порядок абсолютно в усьому викликав добру заздрість.

Усі вкотре переконалися, що жити в Європі і бути європейцем – різні речі. Нинішня об'єднана Європа – це не тільки високорозвинута економіка, а й стиль життя, стиль поведінки, по-

ВІЗИТКА

Ради Європи та Європейського Союзу

Рада Європи – перша в європейській історії організація, створена 5 травня 1949 року десятима державами, яка представляє весь континент, надає перевагу демократичним державам Європи, загальним цінностям, а саме: правам людини, демократії, верховенству права. Від часу свого створення Рада Європи займається формуванням демократичного виміру нашого континенту. Організація, в яку входить 47 держав, є форумом для співробітництва, що відображає турботи і проблеми 800 мільйонів європейців. *Основною метою Ради Європи є досягнення єдності між 47 державами-членами* в справі забезпечення індивідуальних свобод, політичної свободи і верховенства права – принципів, які лежать в основі істинної демократії і стосуються всіх європейців. З моменту створення в 1949 році Рада Європи є рушійною силою в справі забезпечення миру і здійснення співпраці, в основі якої загальне минуле, права людини і демократія. Рада Європи є міжурядовою організацією, яка має такі завдання: захист прав людини, верховенство закону; пропаганда і розвиток культурної самобутності і культурного розмаїття; пошук рішень тих проблем, які стоять перед європейською спільнотою (дискримінація національних меншин, ксенофобія, нетерпимість, екологія, клонування людини, СНІД, наркоманія, тероризм); сприяння в зміцненні демократичної стабільності в Європі шляхом підтримки політичних, законодавчих і конституційних реформ. *Раду Європи не варто ототожнювати з Європейським Союзом, хоча всі 27 держав ЄС входять до Ради Європи.*

Європейський Союз було засновано в березні 1957 року 6-ма державами, які підписали в Римі Договір про створення Європейського економічного союзу (Бельгія, Західна Німеччина, Італія, Люксембург, Нідерланди і Франція). Офіційне місце засідань Європейського парламенту в Страсбурзі, на кордоні між Францією і Німеччиною. Це місце символізує примирення в Європі після Другої світової війни. Щодо фінансування цих організацій, то ЄС має бездефіцитний бюджет 120 млрд. євро, а Рада Європи – 200 млн. євро. При фінансуванні проекту з прав людини Рада Європи має співпрацювати з ЄС і отримує більш широку можливість впливу на країни. ЄС говорить 21 мовою, Європейський континент – 65.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ І УКРАЇНА: плюси та мінуси взаємин

З 1998 року є угода про партнерство ЄС і України. В 1999 році в Хельсинках було підписано Стратегію розвитку відносин між Україною та ЄС, яка передбачає такі кроки:

- вступ і просування України до ВТО;
- відповідність законодавства України законам ЄС, інакше немає подальших перспектив політики добросусідства;
- збільшення фінансової допомоги на вирівнювання правової системи;
- покращення інвестиційного клімату (боротьба з корупцією, прозора політика, відсутність будь-якої дискримінації);
- ряд заходів з полегшення ввезення текстильної продукції та сталі (експорт з України);
- відповідність стандартам і нормам ЄС.

На думку німецьких спеціалістів, щоб виконати всі вимоги щодо вступу, Україні потрібно приблизно 20 років. І кожному в ЄС це зрозуміло.

Між країнами ЄС і Україною в політиці добросусідства є непорозуміння, і їх потрібно привести до рівня країн ЄС, хоча це не є гарантією вступу до ЄС, як вважають деякі українські політики. Але й не означає, що ЄС не хоче бачити Україну своїм членом. ЄС в програмі партнерства пропонує політичне консультування для впровадження політики добросусідства.

Чого прагне ЄС?

ЄС хоче зробити кільце країн — доброзичливих сусідів, які мають забезпечити мир і стабільність ЄС, і вони мають розвиватися в плані забезпечення прав людини, бо ЄС хоче на довгостроковій основі бачити їх своїми членами. Мова йде про посилення демократії, проведення економічних реформ, покращення інвестиційного клімату, зміну правової системи і системи управління, торгівлі, внесок у вирішення проблеми бідності (ЄС виділяє багато коштів саме на подолання бідності, і Україна могла б мати таку допомогу!?). ЄС хотів би спільно з цими країнами працювати над реформуванням юридичної системи (права людини, насилля, політика перехідного періоду, екологічні проблеми). **Політика співробітництва — традиційна політика ЄС щодо вирішення конфліктів через відповідальне управління, посилення контактів між народами, організаціями, навчальними закладами.** Наприклад, цікавою є Дунайська стратегія Євросоюзу. Дунай витікає з Баден-Вюртембергу і тече через 10 європейських країн. Тому ця річка може сприяти „розширенню“ ЄС. А в Україні Дунай впадає в Чорне море. Тож сподіваймося, що він допоможе Україні вирішити важливе питання її перебування в ЄС.

Що ускладнює вступ України до ЄС?

Передусім внутрішня політика, наявність 2 великих політичних сил, які протилежно ставляться до вступу у ЄС, одні — за, інші — проти. Конфлікт залишається, і його важливо вирішити мирним шляхом, щоб прискорити вступ України до ЄС.

Чим цікава Україна для ЄС? По-перше, це велика країна, **по-друге,** виконує роль посередника (буфера) між ЄС і Росією, яка теж не є членом ЄС, **по-третє,** це великий ринок збуту продукції.

бути, манер тощо. Хотілося б, щоб це перейняла наша молодь.

Під час роботи семінару його учасники поглибили знання з питань громадянської освіти, законодавчого устрою і політики ЄС, економічного аспекту розвитку відносин країн-членів ЄС; роботи інституцій ЄС, зрозуміли відмінність між Європейською Радою та Радою Європи. Переконались, що Україна повинна просуватися у напрямку Заходу і підтримувати тісні зв'язки з ЄС.

Не секрет, що сьогодні у решти українських громадян упереджене ставлення до ЄС. Тому варто було б створити інформаційний блок про ЄС для всього українського суспільства, і такою інформацією наповнити державні ЗМІ, щоб населення знало, з ким нам по дорозі.

Україні важливо пройти власний шлях демократичного розвитку, розраховуючи на свої інтелектуальні ресурси. А для цього нам усім (дорослим і дітям) потрібно вчитися вибудувати власні (українські) проекти демократичних відносин, не бути заангажованими. Молоде покоління має усі шанси вибудувати національну стратегію євроінтеграції, й не втратити при цьому своєї національної самобутності, бо, передусім, ми потрібні Європі, потрібна наша українська ментальність мирного співжиття.

Тож усім нам є над чим подумати!

“ПАРТНЕР”-КЛУБ В УКРАЇНСЬКИХ ШКОЛАХ ПРИДНІСТРОВ’Я

Освіта
зарубіжжя

П’ятий рік директори українських закладів США, Канади, Латвії, Німеччини, Казахстану, Молдови, Грузії спільно працюють у Міжнародному “Партнер”-клубі, який очолює Заслужений учитель України, директор Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, кандидат педагогічних наук Сазоненко Ганна Стефанівна. Варто зазначити, що діяльність елітного клубу розпочалась до затвердження державних програм “Міжнародна українська школа” та “Програми співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року”. Мета “Програми співпраці із закордонними українцями на період до 2010 року” полягає у реалізації державної політики співпраці із закордонними українцями, у збереженні їх етнічної ідентичності та національно-культурної самобутності, використанні інтелектуального, ділового та духовного потенціалу, зміцненні зв’язків з Україною. **Серед основних завдань** – активізація контактів закордонних українців з культурно – освітніми, мистецькими та іншими організаціями України, задоволення культурних, освітніх, інформаційних та соціально-гуманітарних потреб закордонних українців, сприяння відкриттю та функціонуванню класів, шкіл, кафедр, відділень і факультетів української мови у навчальних закладах зарубіжжя, надання їм науково-методичної допомоги, забезпечення підручниками, електронними засобами навчання,

художньою літературою, залучення учнівської та студентської молоді українського походження до навчання на курсах з українознавства та вивчення української мови, участі в семінарах, олімпіадах, конкурсах, симпозиумах, що проводяться в Україні. Відповідно до плану діяльності Міжнародного “Партнер”-клубу круглий стіл на тему “Творче зростання обдарованої молоді: траєкторії розвитку” відбувся 12-14 травня 2008 року у Тираспольському республіканському українському теоретичному ліцеї (директор Зелінська М.Є.) та Бендерській українській гімназії № 3 імені І.П. Котляревського (директор Бондар В.В.).

У Тирасполі перед присутніми виступив представник посольства України в Республіці Молдова Сцяренко Микола Іванович. У засіданні круглого столу брали участь міністр освіти і науки Придністровської Молдовської Республіки Пашенко Марія Рафаелівна, голова спілки українців Придністров’я Трачук Леонід Іларіонович, члени педагогічного колективу Тираспольського теоретичного ліцею. Розпочав обговорення теми директор Інституту проблем виховання АПН України, професор, доктор психологічних наук, академік Іван Дмитрович

Віталій БАКАЛЮК

Директор НВК “ЗОШ I–III ступенів № 5 та гімназія”, м. Красилів Хмельницької області

Борис СМУТОК

Директор Першої Білоцерківської гімназії Київської області

Директор школи, ліцею, гімназії № 6’2008

ЗУСТРІЧ У ТИРАСПОЛЬСЬКОМУ ЛІЦЕІ

Тираспольський республіканський український ліцей створений у 1993 році, має вищу категорію освітнього закладу. За період існування ліцею його закінчили 1122 випускники, переважна більшість з яких успішно навчається в Одеському національному університеті імені І.І. Мечникова, Одеському педагогічному інституті ім. К.Д. Ушинського, Придністровському державному університеті імені Т. Г. Шевченка. Членам Міжнародного “Партнер”-клубу презентовано фільм “15 років до вершин”, у якому виставлено історію становлення першого українського ліцею в Придністров’ї у пострадянський період. Вихованці закладу тепло і широко вітали делегацію з України, яка подарувала їм науково – методичні посібники, підручники, картину. Учнівський ансамбль “*Перевесло*” виконав пісню “*Зіленеє жито, зелене*”, задушевно пролунало: “*Співають українки і стелиться барвінком блакитна далечинь, спинися на хвилинку, душею відпочинь*”, “*Як би мені черевички*”, акапельна група заспівала “*Плавай, плавай лебедонько*”, довго аплодували ліцейному ансамблю народного та естрадного танцю “*Барвінок*”.

ЧАСТОЧКА УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ В МОЛДОВІ

Ми, українці, – тільки на початку відродження своєї нації, своїх святинь.

Переконалим доказом цього є відвідування пам’ятної стели, встановленої Українським товариством Придністров’я в селі Варниця – на місці, де помер Іван Мазепа. Як нам розповіли провідники Товариства, зокрема Аліса Коханова, ні український уряд, ані канадійська діаспора, до якої вони зверталися, не змогли профінансувати встановлення цього знака вартістю 15 тисяч доларів США, і лише уряд Молдови (Кишинів) реалізував цей проект.

Ми стояли на цьому місці над високим правим берегом Дністра, де майже 300 років тому був спільний табір солдатів шведського короля Карла XII та козаків гетьмана Івана Мазепи. Впродовж усіх років радянської влади й майже до цього часу тут “випадково” було сільське звалище.

За день до нашого приїзду силами українців Придністров’я, яким треба проїхати через пости миротворців, було скошено бур’яни біля цього знака.

Догляд за пам’ятником – знову ж – на їхньому ентузіазмі. Латиницею читаємо слова: “На цьому місці 21.XI.1709 р. помер гетьман України Іван Мазепа”. На всі заходи, пов’язані з вшануванням 300-річчя від дня смерті І.Мазепи, уряд України виділив 3000 доларів США. Чи вистачить цього мізеру хоча б на те, щоб квіти були на цій пам’ятній землі та щоб хтось за цим місцем доглядав? Автор першої української Конституції, наступник Івана Мазепи Пилип Орлик, відвідавши могилу славетного українця в румунському місті Галац у червні 1721 р., писав у щоденнику: “Його смерть залишилася непомітною, дивуюся, що такий великий славний керманіч не має гідного поховання”...

Бех. Відомий український вчений окреслив зміст нової парадигми освіти в руслі особистісно-орієнтованого навчально-виховного процесу, значенні інтерактивних методів у вихованні, інтерактивної суб’єкт-суб’єктної взаємодії, формування діалектичного способу розмірковування, мотивації, пізнавального інтересу, осягнення сутнісної залежності у явищах з урахуванням вікових можливостей, формування особистісного смислу як складових шляху до соціальної і духовної творчості. Палкі дискусії розгорілись стосовно співвідношення використання технологій у навчально-виховному процесі та творчих підходів педагогів та управлінців задля досягнення результатів освітньої діяльності.

Продовження обговорення проблеми розвитку українських шкіл у Придністров’ї відбулося у Верховній Раді Придністровської Молдовської Республіки. Міжнародний “Партнер”-клуб провів діалог з головою комітету ВР ПМР з питань освіти, науки, сім’ї та молоді Гукавенко Ольгою Володимирівною, депутатами ВР ПМР Дируном Анатолієм Вікторовичем, Бондарем Володимиром Лукичем, головою республіканської громадської організації “*Укрпросвіта*”, міністром освіти і науки ПМР Пашенко Марією Рафаелівною, Кохановою Алісою Павлівною, яка очолює товариство “*Червона калина*”, Ткачуком Леонідом Іларіоновичем – головою спілки українців Придністров’я, керівниками українських шкіл Тирасполя, Рибниці, Бендер. Українці Придністров’я сподіваються на сприяння у здобутті якісної освіти українською мовою, підготовці управлінських кадрів, реалізації моделі неперервної освіти українською мовою. Президент “Партнер”-

клубу Сазоненко Ганна Стефанівна зазначила, що з ініціативи клубу між школами Деснянського району Києва та школами Придністров'я укладено угоди, відбувся обмін делегаціями учнів та вчителів, висвітлила основні напрями діяльності української сторони з окреслених придністровцями проблем, наголосивши на значну роль у їх вирішенні громадських організацій.

Вихованці та педагоги Бендерської української гімназії, що реалізує концепцію та програму української гімназії-родини, запросили гостей-партнерів на літературно-музичну композицію "Роде наш красний". Прозвучали вірші, прислів'я, приказки, задушевні слова про любов до рідної домівки, батька, матері, родини, ліричні, побутові, жартливі естрадні та історичні пісні, особливо запали в душу "Сіяв мужик просо" та "Ой на горі та жєнці жєнуть". До уваги української делегації були запропоновані виступи членів Малої Академії Наук з пошуково-дослідницькими роботами на теми: "Видатні українські особистості в історії м. Бендери", "Народний фольклор в українських сім'ях Придністров'я", "Особливості українського вбрання та території Придністров'я". Юні дослідники Бендерської гімназії повідомили, що український діяч Петро Олексійович Порошенко навчався у Бендерах. П. Орлик написав Першу Українську Конституцію у Бендерській фортеці, могила гетьмана І. Мазепи знаходиться неподалік від Бендер, а І.П. Котляревський завершив три частини "Енеїди" під час військової служби у Бендерах. Перша зустріч М. Заньковецької і М. Тобілевича-Садовського відбулася у місті над Дністром, яке незабаром відзначатиме 600-річчя з першої історичної згадки про нього, до речі, за-

ГОСТРІ КУТИ ПРОБЛЕМИ

у виступах-пропозиціях учасників

Ми пропонуємо зробити експериментальні майданчики тих чи інших освітянських установ України в українських школах Придністров'я, організувати спеціальну лабораторію науково-освітянських установ України.

- **Віталій Бакалюк**, директор Красилівського НВК Хмельницької області, висловив думку, що українські школи в Придністров'ї є визнаними навчальними закладами у невизнаній республіці.
 - Директор Києво-Святошинської районної класичної гімназії **Світлана Сушко** зазначила, що традиції та напрацювання Тираспольського ліцею, пріоритетами якого стали розвиток обдарованої молоді, її духовності, індивідуальної свідомості через свідомість національну, можуть впроваджуватися й у школах України.
 - Своє бачення співробітництва в галузі освіти України і Придністров'я висловив голова Асоціації керівників шкіл Києва **Юрій Шукевич**. Він наголосив, що ця зустріч дасть поштовх для поглибленої співпраці київських шкіл зі школами Придністров'я.
 - Директор Київського природничо-математичного ліцею Микола Левтик поділився думками щодо обміну досвідом з Тираспольським теоретичним ліцеєм з питань підготовки учнів до олімпіад і конкурсів різних рівнів, поглиблення співпраці з лабораторіями вишів України.
 - Під час конференції зав'язалася гостра дискусія щодо поєднання творчості вчителя в педагогічному процесі з новітніми технологіями в навчанні й вихованні. Активну участь у дискусії взяли академік АПН **Іван Бєх** та директор Львівської української гімназії **Галина Лопушанська**, директор Криворізького ліцею **Павло Поруцький**, директор Криворізької гімназії **Євгенія Хабло**, вчитель теоретичного ліцею м. Тирасполя **Надія Пустовойтенко**.
 - Президент Міжнародного "Партнер"-клубу Ганна Сазоненко, за ініціативи якої й відбулася ця конференція, зазначила, що натхненниками створення українських шкіл у Придністров'ї за 5 років зроблено стільки, що інші й за 25 цього б не зробили. У своїй доповіді Ганна Стефанівна зупинилася на досвіді співпраці шкіл України з українськими школами Придністров'я. За ініціативи Українського гуманітарного ліцею Київського національного університету ім. Тараса Шевченка реалізовано проєкт "Українська діаспора", в якому належне місце відведено співробітництву з українськими закладами Придністров'я. Зокрема, збирали книги, підручники, налагоджувалися обміни делегаціями учнів та вчителів.
- Вона подякувала директорам, педагогічним колективам, учням українських шкіл Придністров'я та їхнім батькам за титанічну роботу з відродження в Придністров'ї українських традицій, освіти й культури. Значна частина доповіді була присвячена проблемам реалізації здібностей обдарованих дітей. Нам потрібно докласти зусиль, щоб такі діти були успішними, цьому повинні сприяти й зовнішнє незалежне тестування, проведення конкурсів, олімпіад, робота МАН. Потрібно докорінно змінити систему підготовки вчителів у вишах, приділивши більшу увагу педагогічним технологіям, а не пасивному очікуванню педагогічної творчості.

Між іншим, у конституції невизнаної держави визнано 3 офіційні мови з однаковими правами: українську, російську та молдовську. Але навчальні програми в усіх школах – російські, засоби масової інформації – переважно російські, виступи майже всіх депутатів парламенту – російською, матеріали роботи з'їзду депутатів усіх рівнів, за винятком одного виступу з двадцятти, – російською. Ось вам і тримовність. Інформація до роздумів у зв'язку з пропонуваною деякими політиками двомовністю в Україні.

А ще – діти на урочистій лінійці проголошують здравити керівників невизнаної держави Ігорю Смирнову. З іншого боку, ці ж самі діти, на відміну від дітей України, співають український гімн із повним текстом Павла Чубинського, зокрема, зі словами "від Сяну до Дону".

Ще не загоїлися рани від війни в Придністров'ї. Між іншим, війни з обох боків – православних людей. Більше 3 тисяч загинули. Але ж в історії було багато війн, і ворогуючі сторони знаходили сили примирення й прощення. Хочеться побажати нашій владі активніше працювати на міжнародній арені для вирішення наболілих проблем у цьому регіоні. Бо там – наші інтереси – інтереси сотень тисяч етнічних українців Придністров'я.

вдяки економічним зв'язкам зі Львовом. Дослідники бендерської гімназії стверджують, що вперше п'єса "Наталка-Полтавка" була поставлена саме у Бендерах, уривок з якої з великою зацікавленістю дивились члени "Партнер"-клубу у Бендерській гімназії.

Під час візиту "Партнер"-клубу у Придністров'я відбувся концерт народних самодіяльних колективів "Діброва" з Григоріополя та "Чорнобривці" з Дубоссар – лауреатів Міжнародних та Всеукраїнських конкурсів, відвідування Тираспольського вино-коньячного заводу "КВІНТ", Бендерського екологічного музею, пам'ятного знака І.П. Котляревському, покладання квітів на могилу гетьмана України І. Мазепи у с.Варниця. Члени "Партнер"-клубу переконалися у вірності аксіоми: "Де живуть українці, там живе Україна", а також у істинності парадоксу існування визнаної української школи у невизнаній республіці.

Не менш гостро стоїть питання наявності підручників, посібників та художньої літератури в межах шкільної програми. Забезпечення підручниками українських шкіл здійснюється на сьогодні фактично лише українськими організаціями Придністров'я.

Останнім часом такого роду допомога знаходить і з території України. Проте проблема полягає в тому, що українські підручники написані українськими авторами під стандарти і програми, які діють в Україні, а між нашими й придністровськими освітніми програмами існують значні розбіжності.

На завершення конференції директор Тираспольського теоретичного ліцею Людмила Зелінська сказала: "Я громадянка України завдяки нашому "Партнер"-клубу, в якому я вже 5 років. Без вас я не знаю, як би і жила. А заяви про звільнення я не напишу, нехай ніхто на це не сподівається".

ПЕДАГОГІКА ШКОЛИ

ПОГЛЯД ЗЗОВНІ

Узагальнення думок учасників цьогорічного форуму (29 жовтня 2008 р.) дозволило з'ясувати наступне:

- У всієї вертикалі керівництва системою освіти немає повного чіткого усвідомлення щодо мети і цінностей освіти 21 століття.
- Директор школи сьогодні не є лідером втілення вітчизняної освітньої політики у громаді.
- Керівники ЗНЗ розуміють перевагу компетентнісної педагогіки і вважають, що варто всім учасникам навчально-виховного процесу чітко визначити насамперед пріоритети освіти кожного навчального закладу та регіону.
- Кожний учасник форуму відмітив, що є потреба спеціальної підготовки до роботи на посаду директора школи.

Надія Василенко,
координатор Форуму по Вінницькій області,
заслужений вчитель України

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ СИЛА ШКІЛЬНИХ ТРАДИЦІЙ

**Олександр
ОСТАПЧУК**

Начальник
управління освіти
Тернопільської
міської ради

Я прихильник думок багатьох відомих педагогів, які вважають, що виховання крокує попереду навчання, адже якщо виховний процес в школі поставлений на висоту творчого сприйняття життя через призму доброзичливості, то навчання буде якісним. *Але як зробити шкільне життя гідним приємних спогадів через роки? Яким чином зробити так, щоб школа приваблювала учнів своєю сутністю? І в чому ця сутність?*

Ми часто говоримо, що головним у школі є учень і навколо нього все повинно „крутитись”. Але без яскравої особистості вчителя „крутіння” буде зі скрипом. Кожен педагог повинен знати об’єктивну відповідь на питання: *„Чим для тебе є Школа і як почувують себе діти з тобою?”* І має любити як школу в собі, так і себе в школі. І ще, попри різноманітні теорії щодо особистого прикладу педагога, хочу ствердити: сила особистого впливу вчителя, його спрямування на добро мають великий вплив на формування дитини. І якщо хоч раз вчитель поставне перед вихованцями в непривабливому (побутовому, моральному, фізичному)

Від редакції

На запрошення нашого журналу Олександр Миколайович на цьогорічній виставці “Освіта України” презентував кращий досвід шкіл м. Тернополя, який і було відзначено Почесним дипломом.

Вітаємо колег!

вигляді, то його рівень як педагогічної особистості значно знизиться.

Яким же повинно бути сприйняття школи учнями, зважаючи і незважаючи на певні непорозуміння, які іноді трапляються з різних причин? Я не буду говорити про узагальнений образ школи, а розповім про істину школи № 6 ім. Назарія Яремчука м. Тернополя, котру очолював впродовж тринадцяти років. Насамперед про окремі атрибути навчального закладу, які вирізняють його з-поміж інших.

Ім'я Назарія Яремчука школі присвоєно в 2000 р. Цьому передувала велика пошуково-пізнавальна робота всієї шкільної родини. Завдяки імені великого співця, ми маємо друзів у різних містах і селах України. А це – зустрічі, знайомства, концерти і просто спілкування, яке збагачує наших школярів.

На одному із вікон третього поверху будівлі школи встановлена сова як символ мудрості. Здалеку її можна сплутати зі справжньою. На клумбі перед школою, розправивши крила, стоїть журавлик, викуваний із металу. Він символізує завершення учнями школи і політ у доросле життя. А поруч – великий трьохтонний камінь, на якому щомісячно прикріплюємо табличку з висловами відомих людей про навчання, добро, радість, життєву мудрість.

Привертає увагу велика реклама при вході у школу: „Креда нашої школи: добро і честь”, яка відображає

сутність діяльності закладу. Такі, на перший погляд, прості елементи зовнішнього вигляду школи позитивно сприймаються і юними, і дорослими мешканцями міста. Біля наших атрибутів багато людей із задоволенням фотографуються.

У своїй діяльності школа виховний і навчальний процеси робить такими, щоб діти були комунікабельними, щоб у них формувались харизматичні риси, щоб все, що пізнали в школі, стало основою успішного подальшого життя.

Серед цікавих ідей в системі діяльності нашої школи є використання „стимул-карточок”. Є діти, яким складно дається вивчення окремих предметів, але вони мають значні досягнення у позашкільній зайнятості. Наприклад, чудово танцюють у клубах, співають у хорах або індивідуально, мають „золоті” руки. І завдяки цим якостям займають призові місця на різноманітних конкурсах, фестивалях, змаганнях. За такого роду перемоги учню вручається „стимул-карточка”, яка дозволяє збільшити на один бал досягнення з будь-якого предмета за тему, а іноді і за семестр. „Стимул-карточка” вручається урочисто на щотижневій лінійці. Таке нововведення діє у школі вже 5 років і отримує схвалення всіх учасників навчально-виховного процесу. „Стимул-карточка” вручається один раз за перемогу в одному виді позашкільної діяльності.

Важливим засобом виховного впливу на особистість учнів є робота шкільної літературно-просвітницької спілки „Добро і честь”, на засіданнях якої школярі знайомляться з творами місцевих письменників та поетів, а також репрезентують свої літературні спроби. А шкільна газета під такою ж назвою допомагає дітям орієнтуватися у видавничій та журналістській справі.

Шкільний театр „Прем’єра” заслужив звання зразкового і об’єднує у своїх лавах як учнів, так і вчителів. На виставах „Прем’єри” завжди аншлаг. Діти мають де розкрити свої акторські здібності.

Запитайте у своїх дітей, чи проводили вони цілу ніч у школі?

Спортивно-інтелектуальна гра для старшокласників „Фортеця – шоста школа” дозволяє нашим учням протягом вечора і ночі змагатися в конкурсах на швидкість бігу і швидкість мислення, які виявляють їхній інтелектуальний та фізичний рівень. Девізом гри є: „Спочатку дружба, а потім змагання”. Цікава нічна програма здружує школярів, підносить на вищий щабель поняття „плече друга”.

Наша школа виступила ініціатором обміну школярами. Одного дня весь 11-й клас нашої школи навчався в іншій школі, а їхній 11-й клас навчався у нас. Звичайно, попередньо узгодивши розклад уроків, теми занять. Учні мали змогу познайомитись з деякими традиціями іншої школи, порівняти окремі аспекти діяльності шкіл, зокрема, структури і форми уроків, відчути рівень своїх знань. Таких обмінів було проведено п’ять, і цей експеримент набув розголосу в місті і сподобався всім. В наступному році, сподіваємось, всі школи приєднаються до такого обміну школярами.

Міським управлінням освіти в 2006 р. було проведено опитування засобів масової інформації про найпопулярніший і найпрестижніший навчальний заклад міста Тернополя. Шкільна родина радіє, що уже двічі школа № 6 ім. Назарія Яремчука вхо-

Всі дні навчання у школі цікаві учням. Але проводиться у школі і так званий **Особливий день учня**. Спеціальна програма цього дня включає цікаві події:

- солодкий ярмарок, де діти пропонують скуштувати результат своїх кулінарних здібностей;
- світ наших захоплень, де хобі наших дітей проявляються найрізноманітнішими способами. Вони виставляють на огляд всім матеріали, яким приділяють значну частину позаурочного часу;
- змагання з аеробіки, у яких беруть участь всі класи, утворюючи феєрію краси;
- вітання учнів сувенірами. Кожен учень вітає товариша сувеніром і отримує подарунок у відповідь (хто кого має вітати визначається лотереєю);
- посвята учнів 5-х класів в учні основної школи – п’ятикласникам пов’язуються жовто-блакитні галстуки, які вони носять цілий рік;
- концертна програма, яка об’єднує всіх на хвилі пісні і танцю. Багато емоцій і позитивних вражень від такого дня.

ВИХОВНІ ЗАХОДИ

Великий потенціал позитивного сприйняття школи закладений у святкуванні традиційних Свят першого і останнього дзвоника, випускного вечора. В нашій школі ці події – це справжнє радісне свято, це видовище, яке назавжди запам'ятовується всім, хто був присутнім на ньому. Сценарій готується задовго до свята, озвучується багато ідей (в діяльності школи існує принцип: „Висловлюємо 100 ідей, якщо одна приживеться – це позитив”). Вся шкільна родина знає, що на святі буде декілька „родзинок”, і всі чекають дійства. Справжні коні і поні, кози і поросята, каченята і голуби створювали настрій як молодшим школярам, так і випускникам. Грамоти і медалі, подарунки і пісні, казкові і літературні герої – все це зав'язується дійством, після якого і діти, і батьки задоволені, що навчаються у такій школі. І, звичайно, випускний вечір повинен бути шедевром шкільної творчості вчителів, дітей і батьків. Незвичайне вручення атестатів, артистичне розігрування випускників вчителями, а вчителів випускниками, дружні шаржі і пародії, сльози від смутку прощання зі шкільною родиною і сльози від сміху, натхнення і молодечий запал у всіх, хто присутній на випускному – це сутність святкувань у нашій школі.

Замість традиційної „Дошки пошани” в нас є „Алея шкільних зірок”. Право бути представленим в „Алеї” мають учні, котрі прославили школу своїми досягненнями. Прекрасні зірки із портретами лауреатів представляють на Святі останнього дзвоника і закріплюють на „Алеї шкільних зірок”.

Великою популярністю користується виставка „Наші молодші друзі”. Діти приносять на оглядини своїх домашніх тваринок. Актова зала перетворюється на виставкову, де захоплені вигуки та усмішки глядачів тримають котиків, собачок, черепашок, кроликів і т. ін. у напрузі. Але, придивившись, згодом вони почувають себе впевнено. Ефект від виставки великий – діти можуть погладити до 100 тваринок, а дехто з учнів та вчителів збільшує кількість мешканців своєї квартири на одну „особу”.

Ніхто не буває байдужим до розповідей у програмі „Коли вчителі були дітьми”. Раз у два роки учні 10-11-х кл. та вчителі збираються для спілкування про дитячі роки вчителів. Скільки здивування і запитань виникає в учнів, коли вчителі діляться спогадами про своє дитинство! Такі зустрічі не забуваються.

Зразком проведення загальношкільних свят можемо поділитися, якщо ви завітаєте до нас.

дить до цього переліку. До речі, в 2006 році школа ввійшла в число 100 кращих шкіл України.

Незабутніми для дітей є загальношкільні Дні здоров'я, коли вся школа відправляється в приміський ліс на оздоровлення. Спортивні змагання, ігри, розваги в цей день дають насагу школярам надовго.

Участь школи в міжнародних проєктах дозволяє учням знайомитись з життям однолітків за кордоном. Зокрема, відвідування Польщі делегацією школи в рамках фундації „Сократес” дало можливість нашим учням спілкуватись і подружити з дітьми Фінляндії, Кіпру, Німеччини, Швеції та Мальти.

Дуже добре, коли випускники школи з теплом й усмішкою говорять про школу, вчителів, директора. Якраз для зміцнення дружних стосунків між одинадцятикласниками і вчителями в школі проводиться екстравагантна програма „Шашлик від директора”. В передостанній день навчання у школі директор запрошує одинадцятикласників в ліс на шашлик. Повірте, шашлик, який приготував директор школи персонально для випускників, набагато смачніший від шашлика, приготовленого ресторанним кухарем.

Коли ми розповідаємо про життя у нашій школі, нас часто запитують: „А коли ж ви вчитеся?”. Ми з відповідальністю ставимось до уроків, до різних форм пізнання, до творчого розвитку школярів, а наші виховні традиції підсилюють усвідомлення в дітей істини школи. Завдяки силі шкільних традицій рівень навчальних досягнень дітей високий. Протягом п'яти останніх років школа постійно посідає призові місця в загально-міському заліку з предметних олімпіад. Але головним для нас є те, щоб шкільне життя озивалось в душах дітей високими і чистими струнами радості.

МОДЕЛЬ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО КОМПЛЕКСУ „ШКОЛА – МІСТО”

Педагогіка
ШКОЛИ

Більшість ідей, напрямків роботи, педагогічних і управлінських технологій, які будуть використовуватися в комплексі, не можна віднести до радикальних педагогічних інновацій. Багато з них очевидні й описані в педагогічній літературі.

Це буде психолого-педагогічний, валеологічний, управлінський і економічний експеримент, який має довести, що в державному навчальному закладі цілком можна досягти сучасної освіти високої якості і постійного різностороннього розвитку дитини.

Мета проекту полягає у втіленні в педагогічну практику принципово нового поняття про шкільну освіту дитини, кінцевим результатом якої є усвідомлення дитиною свого унікального природного таланту, засвоєння досвіду його реалізації для досягнення власного і суспільного добробуту, а також формування бажання і вміння його постійно розвивати і вдосконалювати. Ця школа має на меті організувати новий спосіб шкільного життя, який випереджає час настільки років, наскільки відстає вік дитини від того часу, коли вона вийде у вільний світ для самостійного життя. Ця школа буде такою, в якій майбутнє дитини і суспільства уже реалізується тут і тепер.

В основу навчально-виховної системи школи покладено такі положення:

1. У природі будь-якої дитини можна виявити один із шести типів вроджених талантів, які умовно можна назвати так:

● академічний (талант у навчальній діяльності);

- мистецький (талант до різних видів мистецтв);
- спортивний;
- трудовий (вміння робити руками);
- візуально-просторовий (конструювання, архітектура);
- соціальний (громадська діяльність, політика).

2. Талант дитини є тим засобом, що забезпечує її успішну самореалізацію в житті.

Головною метою навчально-виховного процесу має стати створення умов для виявлення та розвитку цього природного таланту і на цій основі розв'язання всіх інших освітніх і виховних завдань.

У зв'язку з цим педагогічний процес у комплексі „Школа-місто” будується на основі інтеграції засобів і впливів, що забезпечують оптимальну реалізацію завдань навчання, виховання і розвитку кожної особистості, що концентруються навколо її провідного таланту.

Виходячи з фундаментальних ідей та положень, які є підґрунтям для побудови відповідної дидактико-методичної системи, у школі буде створено багатопрофільний трьохрівневий навчально-виховний комплекс, який складається з шести освітніх структур:

- Центр розвитку академічних здібностей дітей;
- Центр розвитку художньо-естетичних здібностей дітей;

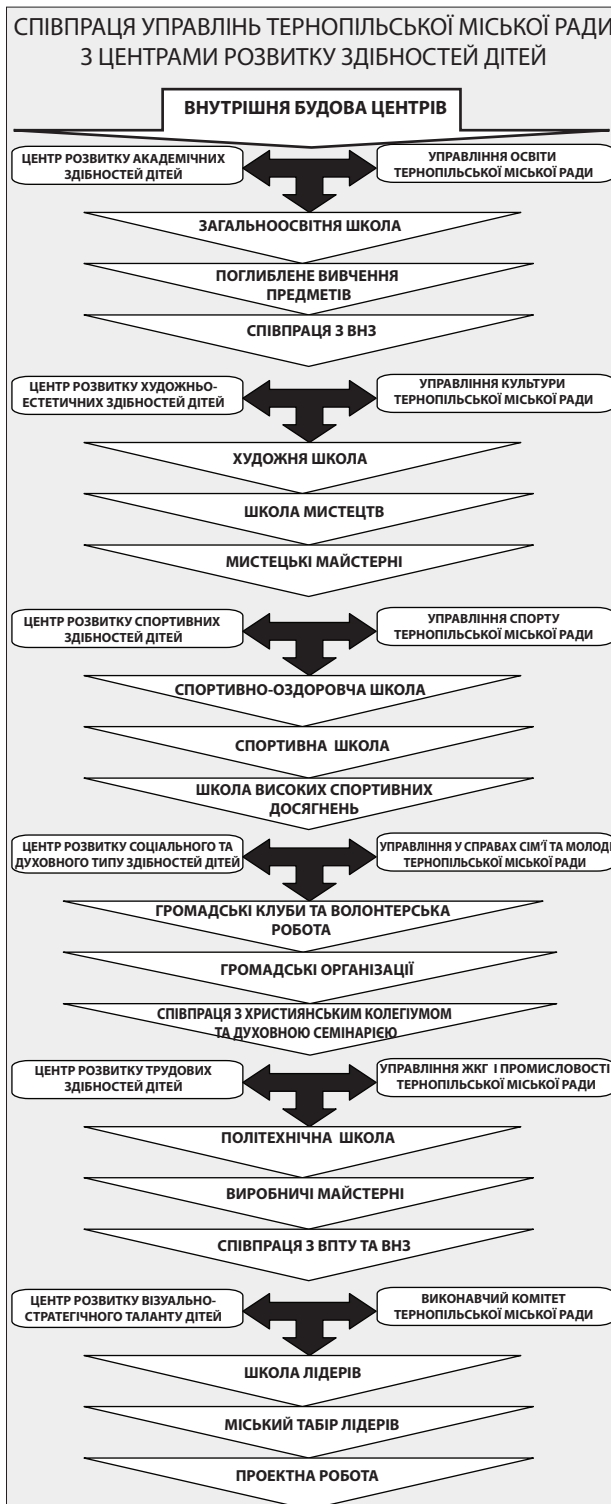
Тетяна ГОЛОВАНЬ

Заступник директора з науково-методичної роботи комплексу „Школа-місто” загальноосвітньої школи № 24, м. Тернопіль

Науковий керівник проекту член-кореспондент Академії наук України, к.п.н. М.П. Гузик¹

Реалізатори проекту: творча група при управлінні освіти Тернопільської міської ради

¹ Див. вріз на С.38

- Центр розвитку спортивного таланту дітей;
- Центр розвитку трудових здібностей дітей;
- Центр розвитку соціального таланту дітей;
- Центр розвитку візуально-стратегічного розвитку дітей;

Навчальні програми в кожному центрі складаються з трьох основних розділів, а саме:

- у першому розділі сформульований базис академічних знань, умінь та навичок на відповідному змістовному рівні (понятійному, системному, продуктивному, імплікаційному);
- другий розділ відведений формуванню умінь та навичок використання та динамічного розвитку різних видів таланту, які домінують у природних ключових додатках конкретної дитини;
- третій – присвячений формуванню умінь та навичок самостійної організації освіти і виробничої діяльності упродовж всього життя та позитивного критичного мислення.

Кожен центр розвитку здібностей дітей працює на трьох рівнях. Усі центри працюють у тісній співпраці з відповідними структурними управліннями Тернопільської міської ради.

Відповідно до індивідуальних та вікових особливостей учнів, їх здібностей до засвоєння знань уже на початковому етапі шкільної освіти визначається індивідуальний темп просування їх у навчанні. З огляду на це формуються три види динамічних навчальних груп:

- „В” – з високим (прискореним),
- „Б” – нормальним
- „А” – зниженим темпом навчання.

Індивідуалізація темпу навчання забезпечується організацією освітнього процесу, за якої учні можуть закінчувати вивчення матеріалу з того або іншого навчального предмета

за певний клас у будь-який період навчального року і без перерви продовжувати опанування предмета за програмою наступного класу.

Робота з учнями диференціюється також за змістом навчального матеріалу та рівнями його засвоєння учнями. Диференціація за змістом навчального матеріалу забезпечується використанням трьох видів програм: *базової*, що відповідає вимогам державного стандарту загальної середньої освіти; *підвищеного рівня складності* для обдарованих учнів та *персональних*.

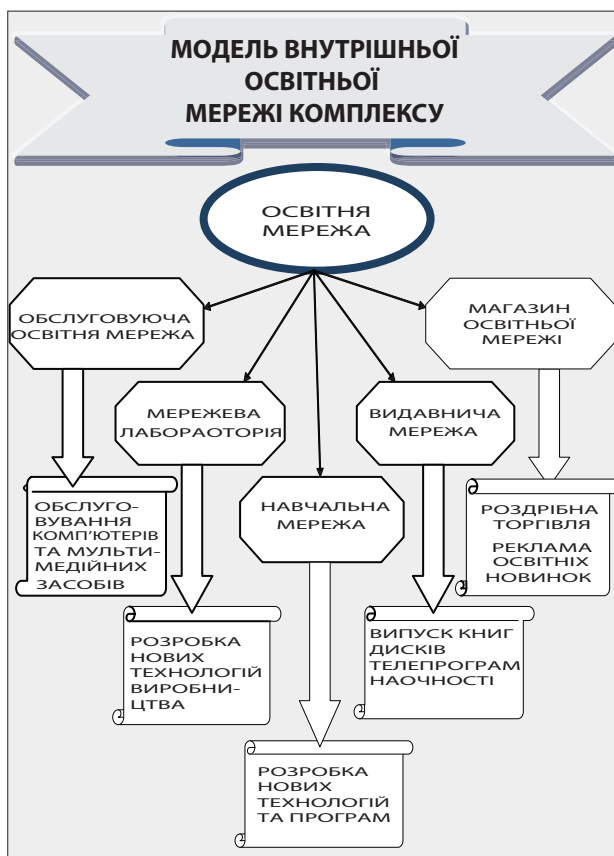
Рівневі засвоєння школярами змісту освіти реалізуються шляхом застосування в освітньому процесі навчально-пізнавальних завдань трьох рівнів:

- „С” (репродуктивного),
- „В” (частково пошукового),
- „А” (творчого).

У школі застосовується комбінована технологія викладання предметів (М. Гузик), що передбачає вивчення навчального матеріалу поетапно на заняттях таких видів:

- 1) загального сприймання матеріалу;
- 2) фронтального опрацювання матеріалу;
- 3) індивідуального опрацювання матеріалу;
- 4) внутрішньопредметного узагальнення;
- 5) міжпредметного узагальнення;
- 6) тематичного заліку.

Починаючи з 5-го класу, учням надається можливість вибору одного з трьох напрямів навчання, що забезпечують пріоритетний розвиток відповідного типу мислення (образного, логіко-абстрактного, зрівноваженого) шляхом коригування навчального змісту та спрямованості індивідуальних і групових занять. Із метою попереднього виявлення і підтримки допрофесійних інтересів школярів, що закінчили шість класів, створюються динамічні диференційовані групи гуманітар-

Від редакції

ПРО НАУКОВОГО КЕРІВНИКА ТА ЙОГО ШКОЛУ

*Авторській школі
М.П. Гузика –
20 років!*

26 листопада 2008 року славний колектив цієї школи відсвяткував своє 20-ліття.

Для ознайомлення читачів нашого журналу з унікальним досвідом цієї школи та її директора – члена-кореспондента АПН України Миколи Петровича Гузика, ми опублікували серію його статей (див.: 2000.- №1; 2000.- № 2-3; 2001.- №1; 2001.- № 2) загальним об'ємом 90 журнальних сторінок, за які його було визнано найпопулярнішим автором журналу 2000-2001 років, а в жовтні 2008 року за поданням журналу оргкомітет П'ятої виставки-презентації Освіта України "Інноваційні технології навчання" (МОН України, АПН України та виставкова фірма "КАРШЕ") нагородив М.П. Гузика Почесним дипломом за інноваційні ідеї та поширення їх серед керівників шкіл через журнал „Директор школи, ліцею, гімназії”.

Редакційний колектив та члени редакційної Ради нашого журналу **щиро вітають Миколу Петровича та вчителів його школи**, яку занесено до реєстру ЮНЕСКО як одну з найкращих шкіл світу, куди постійно ідуть колеги з усієї України, та й з країн близького зарубіжжя, щоб запозичити життєтворчі ідеї створення сучасної школи. Бажаємо їй надалі залишатися першими, найкращими та незамінними для себе й інших! **Наснаги й злетів в подальших справах Вам, Миколо Петровичу**, а також дитячому, батьківському й педагогічному колективам! **Хай всі мрії ваші заради дітей і на їх користь здійсняться!**

*Храм науки и
мечты,
Мастерская
мысли,
Как источник,
школа, ты
Сила нашей
жизни.*

*Славим ум и
творчество,
Мудрость
и ученье.
Путь, ведущий
к знанию,
Воля, труд,
терпенье.*

(слова з гімну Школи)

ного, фізико-математичного та природничого профілів.

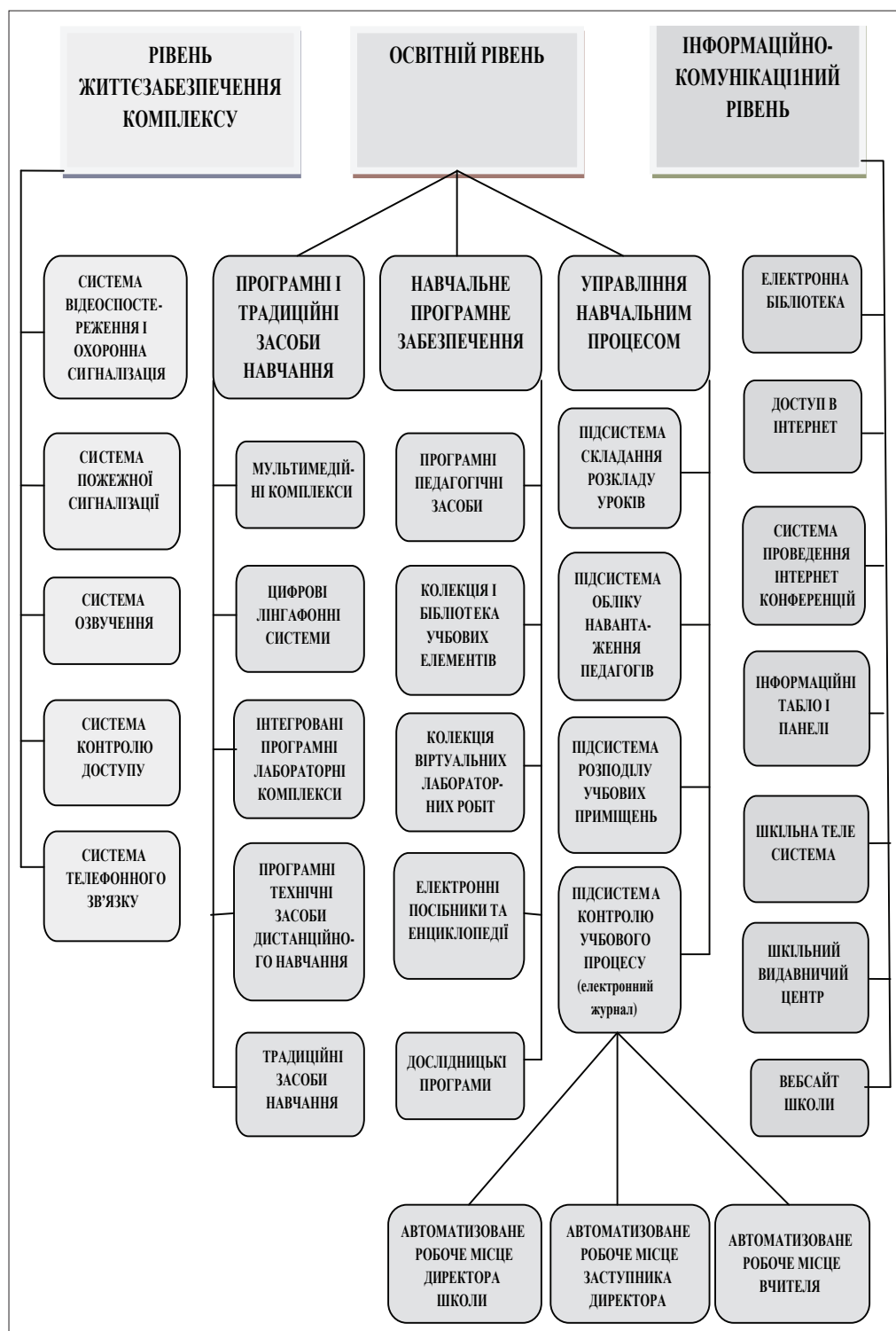
Із 9-го класу номенклатура навчальних предметів певного профілю поступово звужується відповідно до ступеня самовизначення учнів щодо їх майбутньої професійної діяльності.

У школі-комплексі організовано поглиблене вивчення школярами окремих предметів. Воно здійснюється головним чином у навчальних групах, що формуються з учнів паралельних класів відповідно до їх інтересів.

Учні старших класів школи-комплексу разом із середньою освітою можуть отримувати спеціальну освіту на рівні навчального закладу 1–2-го рівня акредитації. Для цього до структури школи-комплексу буде введено коледж із трирічним терміном навчання, який працюватиме у тісній взаємодії з вищими навчальними закладами. Випускники коледжу за бажанням можуть продовжувати навчання на III курсі відповідного факультету ВНЗ.

У школі-комплексі раціонально поєднуються різні види діяльності учнів, спрямовані на їх загальний розвиток, формування високодуховної особистості. Цьому сприяють вивчення курсів за вибором, проектна робота у різних напрямках, музичні перерви, уроки театрального мистецтва, спеціальні заняття з розвитку творчої уяви, навчання етикету, інтелектуальні ігри, бесіди на морально-етичні теми, хоровий спів, проекти співпраці з організаціями і структурами міста та батьками.

Присутність в єдиному навчально-виховному комплексі всіх цих освітніх структур дає можливість забезпечити умови для конструювання і реалізації кожною дитиною власної освітньої траєкторії.

ВІТРИЛА ТВОРЧОСТІ ПРО ВИСТАВКУ-ФЕСТИВАЛЬ “ОБДАРОВАНІ ДІТИ – ГОРДІСТЬ І НАДІЯ УКРАЇНИ”

Людмила ПЕТЬКО

Старший науковий співробітник Інституту обдарованої дитини АПН України, учитель Васильківської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 4 Київської області, спеціаліст вищої категорії, кандидат педагогічних наук

Указ Президента України “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні” [1] чітко націлює на реалізацію державної політики, зокрема, Державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006–2010 рр., наголошує на створення сприятливих умов для пошуку, підтримки й стимулювання інтелектуально й творчо обдарованих дітей та молоді, самореалізацію творчої особистості в сучасному суспільстві.

Розроблена Міністерством освіти і науки України Державна програма роботи з обдарованою молоддю на 2006–2010 рр. [2] ставить за мету подальшу реалізацію державної політики у сфері створення сприятливих умов для виявлення та забезпечення підтримки обдарованої молоді шляхом створення умов для її творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку, набуття нею навичок і знань у певних галузях діяльності, застосування її здібностей в Україні, а також залучення педагогічних і науково-педагогічних працівників до роботи з обдарованою молоддю.

Серед основних завдань Програми є визначення стратегії щодо підтримки та напрямів роботи з обдаро-

ваною молоддю, залучення її до здобуття позашкільної освіти з метою задоволення потреби у професійному самовизначенні та творчій самореалізації, оновлення змісту, форм і методів роботи з обдарованою молоддю, піднесення статусу обдарованої молоді та її наставників.

В останні дні минулого навчального року у приміщенні Київського міського Будинку вчителя вперше в Україні відбулась виставка-фестиваль “Обдаровані діти – гордість і надія України” під патронатом МОН України, АПН України, Інституту обдарованої дитини АПН України, Інституту розвитку дитини НПУ імені М.П.Драгоманова, Київського міського Будинку учителя та Педагогічного музею АПН України.

З усіх куточків України з’їхалася до столиці на виставку-фестиваль обдарована юнь. Було представлено більш як 180 експонатів з різних видів творчості, автори яких є вихованцями 23 навчально-виховних закладів, переможці й призери олімпіад, міжнародних та всеукраїнських конкурсів, турнірів відповідно до науково-технічного, дослідницько-експериментального, художньо-естетичного, еколого-натуралістичного, гуманітарного і фізкульту-

турно-спортивного напрямів дитячої та юнацької творчості.

Виставка працювала протягом трьох літніх місяців, всі бажаючі могли ознайомитися з її матеріалами та експонатами.

Однією з центральних подій заходу стала виставка робіт більш ніж 100 учасників, що займаються технічною творчістю: створюють моделі яхт, автомобілів, сполучають річки мостами, будують будинки за допомогою фантастичних кранів.

Свою майстерність показали юні майстрині української вишивки з Закарпаття, вихованки Благодійного фонду “Обдаровані діти Буковини” О. Матковська, О. Гафійчук, К. Потурнак, Т. Смілянець, М. Рубанець. Відвідувачів зачарували вироби з дерева, бісеру і кераміки. Крім того, були й картини... з солоного тіста, що дивували не тільки дорослих, але й веселили малечу...

У літописі спортивної слави України закарбовано імена українських чемпіонок Олімпійських ігор, світу, Європи, України вихованок всесвітньо відомої Школи Дерюгіних з художньої гімнастики, що здобули для нашої країни більше, ніж 190 медалей найвищої проби. Тринацятирічна В. Бузуйан виборола цього року Кубок Дунаю на Міжнародних змаганнях з художньої гімнастики, а на півроку молодша за неї В. Мазур стала чемпіонкою Європи (Іспанія) та України серед юніорок з художньої гімнастики. Наставник дівчат, Герой України А.М. Дерюгіна, зауважує: “Таланту без важкої праці немає. Можна на-

ОБДАРОВАНА ЮНЬ ВАСИЛЬКІВЩИНИ

Дипломом МОН України та Дипломом АПН України були нагороджені Васильківська ЗОШ І-ІІІ ступенів № 9 (директор П.І. Пархоменко), її чотири учні: Царенко М., Петько С., Сластіон Г., Кича К. та їхні наставники – учителі-методисти Р.Ф. Полюлях, Т.І. Римащевська, С.М. Мельниченко, що написали свої власні навчальні посібники, спрямовані на розвиток здібностей обдарованої молоді, викладач правознавства Н.М. Мартинювель.

Учні школи презентували свої творчі доробки в галузі комп’ютерних технологій (учень ІІ–А класу М. Царенко, а допомогала йому в цьому учитель-методист Т.І. Римащевська); в галузі творчих проєктів (Міжнародний конкурс з англійської мови “Good Luck”) виступав С.Петько (учень ІІ–А класу ЗОШ І-ІІІ ступенів № 9), який зацікавив присутніх науковців – В.О. Киричука, керівника Всеукраїнського проєкту “Психолого-педагогічне проєкування соціального розвитку особистості учнів ЗНЗ”, та професора НПУ імені М.П. Драгоманова О. Стрижака.

Дев’ятикласниця Катя Кича дивувала всіх вмінням аналізувати, порівнювати факти та чітким формулюванням висновків з питань правознавства.

А однією з прикрас виставки-фестивалю “Обдаровані діти – гордість і надія України” стала презентація роботи Ганни Сластіон (ІІ–Б клас), присвячена весільній обрядовості Васильківщини, що цього року отримала І премію на Міжнародному конкурсі з українознавства (вчитель-методист Васильківської ЗОШ № 9 Р.Ф. Полюлях).

Поет О.П. Довгий презентував свої поезії юному даруванню Івану Сороченку, вихованцю Васильківської школи мистецтв та директору Васильківської ЗОШ І-ІІІ ступенів № 9 П.І.Пархоменко до шкільної бібліотеки.

А ще у художній галереї було представлено картини учнів відділення живопису Васильківської школи мистецтв (викладачі: члени Спілки художників України В.С. Кравченко та Л.В. Кремінська) та державної художньої СШ імені Т.Г. Шевченка (дир. О.І. Авраменко). На виставці юні художники мужньо взяли за опанувати мистецтво малювання вугіллям на тему: “Мій улюблений казковий герой”.

Педагоги мали змогу поспілкуватися, поділитися своїми враженнями, пропозиціями та ідеями з В.О. Киричуком.

Делегация Васильківської ЗОШ № 9 з академіками В.М. Мадзігоном, М.І. Бурдою та кандидатом педагогічних наук Л.В. Петько.

родитися талановитою дитиною, але загубити те, що дав тобі Бог. Треба багато працювати кожного дня – тільки тоді твій талант засяє і ти станеш лідером, переможцем!”

Сьогодні освіта – найважливіший засіб і ресурс становлення креативної особистості. Але нам, педагогам, треба чітко визначитися з розумінням креативності й творчості. Якщо ми будемо розглядати *креативність* як внутрішньоособистісну структурну детермінанту творчої активності вихованця, то вона буде проявлятися різнобічно: *інтелектуальна креативність* (вияв креативності пов'язаний з мисленням), *соціальна креативність* (виявляється в соціальній сфері, виступає одним із факторів розвитку соціалізації особистості), *комунікативна креативність* (готовність особистості до спілкування, що ставить за мету вирішення окремої проблеми, справи, досягнення взаєморозуміння, стирання суперечностей, конфліктних ситуацій). В запропонованій нами концепції *креативність* розглядається як потенціал, внутрішній ресурс вихованця, здатність особистості до нестандартного мислення, внутрішньоособистісного розуміння і подальшого розвитку свого досвіду.

А *творчість* ми пропонуємо розуміти як специфічний процес. Наслідком такої діяльності стає щось нове, неординарне, може, навіть і незрозуміле для оточуючих. Прикладом цього може слугувати „Теорія відносності” А.Ейнштейна, визнаного світом людиною ХХ століття, яка декілька разів подавалася до Нобелівського комітету з фізики, але так і не отримала Нобелівську премію, хоча повністю “перевернула” наукові уявлення. Або гру на скрипці великого скрипаля Н.Паганіні, що просто не вкладалася в простій уяві обивателя ХVIII століття...

В загальноосвітніх навчальних закладах створюються класи з поглибленим вивченням окремих дисциплін, що спрямовані на розвиток здібностей обдарованих учнів. На різних етапах олімпіад, конкурсів, учнівських турні-

рів, наукових товариств, конференцій, на виставках визначаються обдаровані діти. Але сьогодні вимагає створення суспільних лабораторій та регіональних центрів наукової, науково-технічної і художньої творчості з залученням науковців.

Але, на жаль, відсутня статистика, що свідчить про відсоток науковців, які працюють з обдарованою молоддю, а особливо викладали б окремі дисципліни, вели б предметні гуртки в загальноосвітніх навчальних закладах.

Зараз всюди відкрилися університети, інститути. Вже скоро, складатиметься таке враження, в кожному селі буде власний університет. А хоча б хтось з викладачів цих університетів виступив на серпневих учительських конференціях чи семінарах, що проводяться під час зимових канікул? Чи, може, їх ніхто не запрошує з міськвно чи райвно? Але ж чому така неувага до звичайнісінької школи, з якої колись виходили кращі представники української нації?

Вважаю, що нам треба переймати досвід західноєвропейської педагогічної науки, наприклад, Німеччини: коли школи не цураються не тільки студенти, а й професори, проводять там майстер-класи, читають лекції, зустрічаються з учителями, батьками. Не може існувати педагогічна наука поза школою!

Гарні підручники на пальцях можна перелічити. Чому така проблема з підручниками [3], за якими неможливо навчити дитину? – Тому що написані людьми, які не працювали в школі, не пройшли самі апробацію своїх “творінь” у загальноосвітніх навчальних закладах, не знайомі з контингентом сучасних учнів. Хоча тут може виникнути така проблема: якщо прийде грамотний науковець, який знає добре школу, “вийшов” з неї, то керівництво не захоче мати такого викладача, щоб він не побачив, можна сказати, його некомпетентність. Це ж не таємниця, що керівні кадри як загальноосвітніх навчальних закладів, так і міськвно, райвно не

змінюються десятиліттями, “прикипають” до своїх посад у своїй безрезультативній діяльності, й нічим не можна їх зсунути з мертвої точки, ніяких нових ідей. І якщо з’являється ініціативна, творча особистість – то “воно тобі треба?”, на неї дивляться як на загрозу, на потенціальну персону, що може похитнути їхнє становище.

Може, прийшов такий час, коли Міністерству освіти і науки треба кинути гасло “Науковці – до школи!”, тому що одним із важливих завдань сьогодні є саме пошук і підтримка обдарованих дітей та молоді, створення умов для їхнього розвитку та індивідуальної роботи з ними. І як не нагадати слова великого І. Франка: “Учителем школа стоїть”. Тому що який учитель – такі і його вихованці, який директор школи – то така і школа, який ректор університету – то така і слава про вищий навчальний заклад...

А вирішення зазначеної проблеми потребує консолідації зусиль усіх органів виконавчої влади та громадських організацій для вироблення єдиної загальнонаціональної системи формування та розвитку української нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. <http://www.osvita.org.ua/ukrtest/pravo>
2. <http://lawua.info/jurdata/dir150/dk150420.htm>
3. Петько Л.В. Проблеми шкільного підручника з англійської мови // Інземні мови. – 2007. – № 3. – С. 14–15.

ВІДКРИТТЯ ВИСТАВКИ-ФЕСТИВАЛЮ

Поважних гостей хлібом-сіллю зустрічали наймолодші учасники дійства Денис Кондратюк та Маринка Кеніна (вихованці зразкового вокального колективу „Контраст”, кер. Т.В.Дзюбенко), які дали були ведучими святкового концерту.

Відкриття виставки-фестивалю закінчилося чудовим концертом, в якому брали участь хореографічний колектив “Вікторія” (1 премія Всеукраїнського Міжнародного фестивалю мистецтв “Українська родина-2008”, кер. Н.О.Потехіна), лауреати міжнародних конкурсів музикантів-виконавців 13-річна скрипалька А. Герасіна та піаніст В. Красовський, вихованці весесвітньої відомої музичної школи імені М.В. Лисенка: володарка Гран-прі фестивалю-конкурсу “Фольклор і мистецтво” у Франції Катя Мінакова (керівник Зразкового естрадно-циркового колективу “Юність” І.А. Кернер-Вернер), І. Дерєпа та А. Березанський (неодноразові лауреати Міжнародних конкурсів зі спортивно-бальних танців, клуб “Діамант-еліт” м. Київ, тренер Л.Л. Машина), захопив присутніх своїм співом Максим Лукашенко, лауреат УІІ Всеукраїнського огляду-конкурсу хорових колективів імені К.Стеценка (викладач Васильківської школи мистецтв В.В. Шевченко), О. Артеменко, А. Гончаренко, А. Чумак та восьмирічна Рита Фломбойм – лауреатки багатьох міжнародних конкурсів (кер. Т.В. Дзюбенко) – дарували свої пісні. З юними співачками плідно співпрацюють такі визнані митці, як композитор А. Мигай та поет Л. Ямковий.

“Виставка-фестиваль “Обдаровані діти – гордість і надія України” відбулася вперше, – зазначив в інтерв’ю тележурналістам НТКУ директор Інституту обдарованої дитини АПН України В.В. Камишин, – але буде проводитися щороку. Головною метою цього заходу є популяризація дитячої творчості. Підтримка таланту та обдарованості, без яких неможливе піднесення нашої держави – це один з пріоритетів Державної програми роботи з обдарованою молоддю, тому що пошук, виявлення і розвиток обдарованих дітей є важливим і нагальним питанням сьогодні”.

Народний депутат України, член-кореспондент НАН України, доктор фізико-математичних наук, професор, Президент Малої академії наук С.О. Довгий, Перший віце-президент АПН України В.М. Мадзігон, директор Інституту психології АПН України, академік С.Д. Максименко, директор Інституту обдарованої дитини АПН України В.В. Камишин.

Всі учасники концерту з композитором А. Мигай, керівником культурного центру „Кияночка” Д. Кайгородовим (м. Київ), к.пед.наук. Л. Петько, директором Інституту обдарованої дитини В.В. Камишином, поетом О.П. Довгим.

СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ольга КОНДИК

Учитель спеціалізованої
загальноосвітньої школи
№316 м. Києва

Згідно з положеннями Державної національної програми “Освіта” (“Україна ХХІ століття”)

[1] національне виховання спрямовується на формування в дітей світоглядної свідомості, ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв, інших соціально значущих надбань вітчизняної і світової духовної культури.

Але на сьогоднішнє питання етнопатриотичного виховання школярів приділяється недостатня увага, насамперед з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, деяких політичних сил, громадських організацій. Наразі найбільш дискусійною в суспільстві є мовна тема, зокрема надання російській мові статусу державної. Водночас, мало хто звертає увагу на те, що мовні й національні питання безпосередньо пов’язані.

Необхідно зауважити, що Україна – держава з поліетнічним складом населення. За результатами перепису населення у 2001 році в ній проживали представники більше 130 національностей і народностей, серед яких найбільшу кількість складають українці – 77,8%, росіяни – 17,3%. Найбільш численними після українців і росіян в Україні є білоруси, молдавани, кримські татари, болгари, угорці, румуни, поляки, євреї, вірмени, греки, татари,

цигани, азербайджанці, грузини, німці та гагаузи.

Відсутність у державі сучасної концепції етнопатриотичної політики, застаріле законодавство з питань міжнаціональних відносин, існуючі в суспільстві мовні проблеми, розмитість положень керівних документів у галузі освіти з національного та мовного питань ускладнюють формування новітніх підходів до національного виховання в школі, зокрема в початковій.

Статтю 5 Закону України “Про загальну середню освіту” визначено одним із завдань загальної середньої освіти виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу та інших народів і націй (4).

На мою думку, питання національної самоідентифікації дитини повинно починатися вже з початкових класів. Фактично це спонукає дитину до розуміння коріння власного „я”, вивчення минулого свого народу за його етнічною складовою, а також інших народів, що проживають як в Україні, так і у світі. Вивчаючи минуле власного народу, дитина зможе, з одного боку, відчувати гордість за належність до відповідної нації, з другого – ставитися з повагою до громадян інших національностей.

На жаль, сьогодні в Україні етнічна складова характерна для шкіл, у яких

навчаються переважно представники національних меншин. У таких школах значна увага приділяється вивченню історії власного народу, його культури, традицій, встановлюються вимоги до використання рідної мови (етнічної) в процесі навчання та спілкування дітей у позаурочний час.

Для шкіл з поліетнічним складом учнів використання української мови як державної не стало жорстким правилом. Ось і виходить, що на уроках в школі учні, а нерідко й учителі, спілкуються українською мовою, а на перервах – російською. Це при тому, що українською більшість з них володіє вільно. Це призводить до приниження української мови, формування в дітей сприйняття її як меншвартісної. За таких умов будь-які заходи з національного виховання зводяться нанівець.

Починаючи з першого року навчання, вчителів слід знати, представники яких національностей є в колективі класу. Зрозуміло, що певну складність можуть викликати випадки, коли батьки дитини належать до різних національностей. Водночас, тут є певний позитив, оскільки дитина буде розуміти потрібність вивчення історії народів своїх батьків. А досягнувши повноліття, вона зможе свідомо визначитися зі своєю національною належністю.

Подібно до того, як в Україні оголошуються та проводяться роки культури Грузії, Росії, Казахстану, так і в класі повинні проводитися тижні, місяці української, російської, білоруської, єврейської та інших культур. Особливо необхідно звернути увагу на таку націю, що проживає в Україні, як роми. На жаль, в силу недостатньої роботи з батьками дітей-ромів їх мало навчається в школі, а ті, які навчаються, рідко її відвідують, що призводить до низького рівня підготовки.

Учителів слід постійно говорити учням, що кожна нація унікальна й багата своєю культурою та традиціями. Проведення позакласних уроків, присвячених національним героям, відомим та авторитетним людям певної національності як минулого так і сьогодення, сприяє підвищенню авторитету відповідної нації. Не можна не

розуміти, що забезпечити в суспільстві міжнаціональну злагоду, терпимість, формувати міжнаціональну дружбу слід з перших свідомих кроків життя людини. Замовчувати національне питання, розмивати його – означає сприяти „вуличній” самоосвіті дітей, отриманні ними інформації з сумнівних джерел, що може призвести до формування стійкого негативного ставлення до певної нації, народності тощо. Саме звідси бере початок ксенофобія, антисемітизм та інші негативні прояви у царині міжнаціональних відносин.

Так, сьогодні, оцінюючи події в Автономній Республіці Крим, треба менше акцентувати увагу на їх національному аспекті. Водночас, зважаючи, що ставлення до громадян кримсько-татарської національності формується в учнів залежно від позиції їхніх батьків, учителю початкових класів важливо об'єктивно розказати про проблеми цього народу, його історичне минуле. Певною мірою це сприятиме нейтралізації негативного ставлення в учнів до представників цього народу, яке могло сформуватися під час обговорення батьками відповідних подій за устата їхніх дітей.

Крім того, учитель повинен вести кропітку роботу з батьками, пояснюючи їхній обов'язок виховувати у дітей повагу до національних, історичних, культурних цінностей української нації, корінних народів та національних меншин, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання та навколишнього природного середовища, любов до України. Важливо також постійно вести мову з дітьми про рівність громадян усіх національностей, що проживають в Україні. В цьому контексті в основу національного виховання в школі та класі повинні бути покладені принципи гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь, які мають за мету виховувати перш за все людину з найкращими моральними якостями в усіх її загальнолюдських проявах.

З урахуванням викладеного, певною мірою уточнюючи позиції керівних документів у галузі освіти, вважаю, що основними шляхами вдосконалення

національного виховання в сучасній початковій школі повинні стати:

- реформування змісту виховання, наповнення його культурно-історичними надбаннями української нації, корінних народів та національних меншин;
- упровадження нових підходів, виховних систем, форм і методів виховання, які відповідали б потребам розвитку особистості, сприяли розкриттю її талантів, духовно-емоційних, розумових і фізичних здібностей;
- розроблення теоретико-методологічних аспектів національної системи виховання з урахуванням вітчизняного і зарубіжного досвіду;
- об'єднання зусиль державних і громадських інституцій, зокрема національно-культурних, у вихованні дітей, сприяння діяльності дитячих та юнацьких організацій;
- організація національного виховання в родині як важливої ланки виховного процесу і забезпечення педагогічного навчання батьків;
- активний обмін надбаннями духовної культури між усіма народами, які населяють Україну;
- широке використання в навчально-виховному процесі високохудожніх творів літератури та мистецтва авторів української нації, корінних народів та національних меншин;
- докорінні зміни в підготовці й перепідготовці педагогічних кадрів для національного виховання.

Школа, в якій я працюю, одна з небагатьох у Києві, яка має хороші можливості з огляду на свій статус формувати українську національну культуру й вивчення мови для того, щоб молоде покоління вільно володіло нею, увібрало в себе найкращі надбання українського народу, вчилося на прикладах митців культури, мистецтва, інших галузей як української нації, так і інших націй і народів. Саме школа з поглибленим вивченням української мови та літератури дає можливість формувати не тільки фундаментальні знання з цих предметів, але й виховувати патріота, який має власні думку, переконання, любить українську мову не тільки як

державну, але й фактично як мову між-національного спілкування в Україні.

Формування патріота та гуманіста в школі відбувається через такі навчальні предмети, як українська мова, українське читання, курс "Я і Україна", де кожен урок пронизаний гордістю за рідний край, культуру, звичаї та традиції народу, де формується повага до державних і національних символів України. Широко використовуються на уроках елементи народної творчості, наповненої національним колоритом, через яку найкраще і найвлучніше можна показати мелодійність і красу української мови, культури.

Останнім часом особливо стали помітними зміни в національному складі школи, оскільки на навчання приходять діти, які приїхали з різних регіонів України, відповідно, кожен учень несе частинку своєї місцевості: Слобожанщини, Буковини, Поділля чи Закарпаття, специфічну мовну культуру свого краю, мистецтво, звичаї, духовну культуру. Зазначені можливості розумно використовуються педагогічним колективом школи під час планування та проведення заходів з національного виховання.

Таким чином, зважаючи на поліетнічний склад практично кожного учнівського колективу київської школи, виходячи з положень керівних документів у галузі освіти та практичного досвіду роботи, слід визнати, що назріла необхідність перегляду підходів до організації національного виховання в школі, зокрема в початковій, оскільки таке виховання за своєю суттю повинно мати інтернаціональний характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 „Про Державну національну програму "Освіта" ("Україна XXI століття")".
2. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року// Урядовий кур'єр. – 2002. – №244.
3. Конституція України// Відомості Верховної Ради України. 1996. – №30. – С. 141.
4. Закон України „Про загальну середню освіту”// Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 28. – С. 230.

ВОСПИТАНИЕ КАК ЛИЧНОСТНО- ОРИЕНТИРОВАННЫЙ ПРОЦЕС

Педагогіка
ШКОЛИ

Современные условия развития общества резко обозначили проблемы воспитания как в сфере развития нравственности, так и в контексте формирования здорового образа жизни, воспитания планетарного мышления, толерантности, культуры межнационального общения, развития гражданского потенциала личности.

Сложность бытийной жизненной ситуации, снижение воспитательной роли семьи в социализации ребёнка, разрушение нравственно-этических норм и традиций, нарушение связи и преемственности поколений отрицательно влияют на жизненное самоопределение ребёнка, развитие его индивидуальности. Кроме того, дефицит общения, неблагоприятная атмосфера педагогического взаимодействия, недоброжелательность педагогов и родителей, недостаточное внимание к детской деятельности, соответствующей интересам и потребностям ребёнка, развитию его способностей и творческой активности приводят к деструктивным проявлениям в поведении ребёнка, что сказывается на его жизнедеятельности, а порой ведёт в дальнейшем к проявлению асоциального поведения.

В современных условиях актуализируется проблема поиска путей, направленных на смягчение деструктивных факторов в поведении

ребёнка, способов гуманизации и гармонизации отношений воспитателей и воспитанников, педагогизации среды, конструирования культурно-образовательного пространства, способствующего становлению гуманной, нравственной личности, приобщению детей к ценностям культуры, развитию способности к рефлексивному, творческому отношению к своей жизни, к осознанному самоопределению и активному участию не только в усвоении ценностей, но и в их создании.

С точки зрения теоретического и практического осмысления ценностных ориентиров современного воспитания весьма важно учесть концептуальные положения Е.В. Бондаревской, рассматривающей воспитание как “социально обусловленный и педагогически управляемый процесс удовлетворения потребностей личности в свободном саморазвитии, общества – в нравственных людях, государства – в достойных гражданах” [1, с. 39-40], И.А. Колесниковой о том, что “воспитание может и должно быть принято не как однонаправленная передача опыта и оценочных суждений от старшего поколения к младшему, но как глубинное межчеловеческое взаимодействие и сотруд-

Валентина ЛЫКОВА

Заведующая кафедрой педагогики Смоленского государственного университета, Россия, доктор педагогических наук, профессор

ХАРАКТЕРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВОСПИТАНИЯ

Рассмотрение воспитания в контексте культуры одним из приоритетных принципов предполагает принцип культуросообразности, ориентирующий воспитание на формирование поликультурной личности, развитие чувства национального самосознания, уважения к другим народам, к народным традициям, приобретение опыта самоопределения и самореализации в социокультурном окружении, осуществление воспитания на основе общечеловеческих ценностей с учетом особенностей национальной культуры, региональных традиций. В связи с этим процесс воспитания в образовательных учреждениях приобретает качественно новый статус и стимулирует к поиску разнообразия воспитательных механизмов повышения эффективности воспитания в целостном образовательном процессе, сближение воспитания и обучения, усиление воспитательного потенциала видов детской деятельности на основе индивидуально-психологических особенностей воспитанников и специфических особенностей образовательных учреждений разных видов.

Воспитание нравственно-духовной личности будет эффективным в том случае, если оно опирается на культурно-исторические традиции народа, его характерные особенности. В языке, литературе, образовании отражаются черты и своеобразие национального характера, культурные и религиозные традиции, тенденции исторического развития народа. Важно учитывать особенности менталитета, развивать национальное самосознание, воспитывать гражданина, патриота своего отечества, человека нравственного, свободного и ответственного.

Образование должно соответствовать национальному характеру и традициям народа.

Анализируя традиции воспитания европейских стран, К.Д. Ушинский делает ряд выводов, среди которых подчеркнем следующие:

“1. Общей системы народного воспитания для всех народов не существует не только на практике, но и в теории...”

2. У каждого народа своя особенная национальная система воспитания: а потому заимствование одним народом у другого воспитательных систем является невозможным.

3. Опыт других народов в деле воспитания есть драгоценное наследие для всех, но точно в том смысле, в котором опыты всемирной истории принадлежат всем народам. Как нельзя жить по образцу другого народа, как бы заманчив ни был этот образец, точно так же нельзя воспитываться по чужой педагогической системе, как бы ни была она стройна и хорошо обдумана. Каждый народ в этом отношении должен питать собственные свои силы” [8. Т.5, с.257].

К.Д. Ушинский как патриот своей страны и своего народа рекомендовал использовать наследие народа в целях воспитания любви к родине, ее истории, уважения к умственному и физическому труду. По мнению педагога, “животрепещущие проявления родного слова” и “всякое искреннее наслаждение изящным есть уже само по себе источник нравственного чувства”.

ничество взрослых и детей в сфере их совместного бытия” [4, с. 161].

Гуманистическая тенденция воспитания предполагает, что цель, содержание, организация воспитания ориентируются на приоритет личности, самоценность детства, жизни и здоровья ребёнка, его психическое благополучие, физическое и нравственное становление в условиях личностно-гуманного, педагогического взаимодействия. Источники формирования духовной культуры личности – достижения мировой и отечественной культуры, ориентация на общечеловеческие ценности, гуманизация содержания педагогического процесса, реализация лучших традиций народной педагогики, развитие национальной семейно-бытовой культуры, на основе которых развивается потребность в жизнедеятельности и жизнотворчестве.

Расширение цивилизационных, научных, информационных, культурно-просветительных возможностей, поиск путей взаимодействия культуры и общества актуализируют проблему формирования индивидуальной культуры личности, основы которой закладываются в детском возрасте. Способность осознания своей принадлежности к определенной культуре, интериоризации ее ценностей необходимо развивать уже в дошкольном и младшем школьном возрасте. По определению М.С.Кагана, “психика человека является не чисто природным, а природно-культурным феноменом – именно поэтому в ней лежат

корни культуры как специфически человеческой, сверхбиологической деятельности” [8, с.171]. В процессе воспитания и обучения уже с детских лет ребенок приобретает знания об окружающем мире, приобщается к опыту, накопленному старшими поколениями, осваивает умения и навыки, необходимые для реализации своих потребностей и развития своих способностей, приобретает свой индивидуальный опыт – опыт общения и взаимодействия, опыт творческой деятельности.

В социокультурной среде, в которой живет ребенок, осуществляется развитие его познавательных процессов, воспитание чувств, формирование отношений, происходит осмысление сущности общечеловеческих ценностей (жизнь, мир, человек, его права, свобода, здоровье, культура, добро, милосердие, труд и др.), приобщение к миру этих ценностей.

Важно, чтобы принципы воспитания были ориентированы на содержание и организационные формы, направленные на формирование базовой культуры личности, развитие её социальной и культурной компетентности, физического, психического и нравственного здоровья, её гражданского потенциала в изменяющихся условиях общественной жизни. Необходимо оказание психолого-педагогической поддержки детям в процессе включения их в активную жизнь в социокультурном пространстве, оказание помощи в жизненном самоопределении, нравственном, гражданском становлении и самореализации личности, в решении ее жизненных проблем.

Вхождение в мир культуры, присвоение культуры возможно только на основе свободного самовыражения личности, реализации её творческого потенциала, активности и самостоятельности в различных сферах жизнедеятельности. Сегодня как никогда наше общество нуждается в свободной самостоятельной личности, ответственной за собственную жизнь, стремящейся к раскрытию и развитию своих сущностных сил.

“Свободосообразное образование, – подчеркнул О.С. Газман, – интегрирует в себе два процесса: обеспечение СВОБОДЫ ОТ, что предполагает защиту ребёнка от подавления, угнетения, оскорбления достоинства, в том числе и защиту от собственных комплексов; и воспитание в СВОБОДЕ ДЛЯ, означающее создание максимально благоприятных условий для творческой самореализации, для развития автономного “само [саморазвития свободоспособности]” [2, с. 14]. Эти утверждения актуализируют необходимость субъект-субъектного педагогического взаимодействия, проектирования целостного культурно-образовательного пространства на основе учета самоценности каждого возрастного этапа развития личности, оказания педагогической поддержки ребенку в определении жизненных ориентиров, создания условий, благоприятствующих растущей личности выстроить свой внутренний мир, внутреннюю область своего саморазвития, способствующих ее нравственному становлению.

Ребёнок имеет огромные способности самосовершенствования в ходе взросления, приобретения социального опыта. **Задача воспитателя** – помочь растущему человеку выявить и раскрыть свои потенциальные возможности; осуществляя компетентное социально-культурное ориентирование детей в общечеловеческих ценностях, оказать помощь воспитанникам в выборе ценностей и идеалов, научить отличать истинные ценности от ложных, развивать стремление к благородным целям, вырабатывать активную позицию, направленную на добродетели, уважение к другим людям, альтруизм и эмпатию; научить человека быть Человеком, помочь ему найти своё место, свой статус в окружающем пространстве.

Повышению эффективности воспитания благоприятствует педагогический процесс, наполненный интересной, содержательной жизнью, разносторонней деятельностью, в процессе которой проявляются чувства, устремления ребёнка, заинтересованность, увлечённость тем или иным де-

СТРАТЕГИЯ И ТАКТИКА ВОСПИТАНИЯ

Воспитание призвано создать оптимальные условия для развития личности каждого ребёнка, оказать им помощь в самовоспитании, самоопределении, нравственном, эстетическом и физическом совершенствовании, расширении социального опыта. Взаимодействие общего и дополнительного образования содействует удовлетворению социокультурных и образовательных потребностей и интересов детей, создаёт возможность оказания поддержки в развитии творческой личности, её самореализации, формировании социальной и коммуникативной компетентности, базовой культуры личности.

Среди **стратегических направлений на пути восхождения к качественному личностно-ориентированному и здоровьесберегающему воспитанию** можно назвать следующие:

- усиление в образовательном процессе роли воспитательного аспекта, целевым ориентиром содержания которого является совокупность воспитательных ценностей — общечеловеческих, национальных, индивидуально-личностных; осуществление воспитания на основе субъект-субъектного педагогического взаимодействия, проектирования педагогически и валеологически целесообразной среды как субъектного воспитательного пространства, педагогической поддержки ребенка в воспитании, оказания помощи семье в решении воспитательных проблем;
- создание условий для эмоционального, физического и психологического благополучия субъектов воспитательного процесса;
- переход от стихийности к целенаправленному многообразию форм воспитания;
- использование этнокультурного компонента в воспитании;
- преемственность воспитания, определение особенно важных ключевых компетенций на каждом возрастном этапе, на основе овладения которыми ребенок, подросток, юноша будет адаптирован к жизни в многокультурном обществе, будет участвовать в жизни общества, брать на себя ответственность, уважать себя и других, проявлять толерантность, умение решать конфликтные ситуации ненасильственными методами, реализовывать способность к личностному развитию и самосовершенствованию, самореализации в творческой деятельности.

Воспитание необходимо рассматривать в контексте целостного развития человека. Одна из важнейших задач современного воспитания — развитие культуры межнационального общения при уважительном отношении всех народов к собственному национальному достоянию — традициям, обычаям, ценностям и духовному наследию.

Учёт социокультурного контекста в воспитательной работе помогает эффективнее реализовать личностный и деятельностный подходы в образовательном процессе.

Необходимо создание модели “жизненной ситуации, в которой воспитанник будет принимать и реализовывать определённую структуру ценностей и поведения, прочно прогнозируемого целью воспитания” [7, с. 174].

лом, его активность и творчество, формируется эмоциональное поведение, закрепляются положительные мотивы, совершенствуется опыт нравственного поведения. Этому способствует и позиция педагога, который, опираясь на знание особенностей каждого ребёнка, определяет пути взаимодействия с детьми на основе гуманистических начал воспитания, предоставляя возможность для самостоятельной, творческой реализации нравственного содержания поведения ребёнка.

Если работа по воспитанию детей проводится в тесном сотрудничестве с семьёй, это обеспечивает её перспективность, последовательность, преемственность, усиливает взаимосвязь и сотрудничество общественного и семейного воспитания с учётом индивидуальных особенностей детей, уровня их воспитанности, а также уровня педагогической подготовленности родителей.

Существенное влияние на развитие ребёнка, формирование его нравственных качеств, самооценки и уровня притязаний оказывает характер общения педагога и ребёнка. Очень правильно подметил П.Ф. Лесгафт: “Чем мягче и осторожнее обращаются с ребёнком, чем большей разумной добротой и любовью он окружён, тем более мягким и любящим человеком он является, тем с большей впечатлительностью он относится ко всему окружающему, и тем более он причащается руководствоваться правдой во всех своих помышлениях и действиях. Нравственные качества ребёнка составляют действительное наследие среды, в которой он провёл

первые годы своей жизни; это наследие окружающих прививается по мере развития сознания ребёнка, как и его речь, способ выражения, привычки, обычаи и т.д.” [5, с. 104].

Правило воспитательной работы: гуманистическое отношение к ребёнку, ненасильственные формы общения с детьми, учёт их устремлений, чувств, потребностей, их развивающихся сил и способностей; организация педагогического взаимодействия на основе атмосферы доверия, веры в способности ребёнка, в его силы и возможности. “Передать другому свои ценности можно лишь в процессе духовного общения, т.е. такого поведения, которое основано на отношении к другому не как к ученику, незнайке, нуждающемуся в получении знания, а как к равному себе субъекту – хотя бы он был ребёнком или представителем другой культуры; однако, как истинный субъект, он должен обладать свободой, собственным целеполаганием и избирательностью, уникальностью неповторимой личности, и его можно приобщить к ценностям лишь на основе любви к нему, уважения и стремления достичь с ним духовной общности...”, – пишет М.С. Каган. [3, с. 294]. Учёный обращает внимание на то, что ценностное сознание вырабатывается человеком как субъектом, а не объектом, который способен воспринимать и усваивать передаваемую ему информацию. Эти философские положения важны для рассмотрения гуманистически ориентированного педагогического взаимодействия, являющегося необходимым условием развития личности ребёнка и его воспитания.

К сожалению, в практике имеют место утвердившиеся в педагогическом мышлении профессиональные стереотипы взаимодействия, когда ребёнок находится в ситуации подчинения взрослому, а не в ситуации равноправного партнёрства и сотрудничества в совместной творческой деятельности. Это, несомненно, затрудняет взаимодействие, не обеспечивает чувства собственного достоинства, самостоятельности у ребёнка,

свободы выбора деятельности и путей достижения её целей.

Воспитание в контексте гуманистического подхода предполагает реализацию субъектной модели воспитания, создание такой системы взаимодействия, в которой ребёнок является равноправным партнёром педагога по общению, совместной деятельности на основе диалога, доверительности, сотрудничества и сотворчества, когда учитывается самобытность, уникальность, самоценность личности каждого ребёнка, предоставляется возможность самоосуществления, самореализации им своих сущностных сил. Субъектные проявления воспитанника выражаются в максимальной реализации его возможностей, удовлетворении потребности в творческой деятельности и общении, в возможности свободы выбора деятельности, способов её реализации, достижения её результатов, осуществлении ребёнком целеполагания и оценки деятельности, в воспитании культуры познания, чувств и отношений, развитии потребности в самосовершенствовании.

Осознание себя выступает как компонент саморазвития, самооценки своих физических, психических, эмоциональных состояний на доступном ребёнку уровне, в той конкретной социокультурной среде, где он взаимодействует с окружающей действительностью, познаёт её и самого себя, находит способы самовыражения в деятельности, которая отвечает личностным интересам ребёнка и позволяет творчески выразить себя.

Реализация педагогического взаимодействия определяется как содержательной направленностью на общечеловеческие ценности, так и личностными особенностями педагога (качества личности, профессиональная подготовка, искусство воспитания, гуманистическая ориентированность в педагогическом взаимодействии). Результатом педагогического взаимодействия выступают, с одной стороны, достижения ребёнка в становлении его личности, с другой – совершенствование педагогического мастерства педагога, его личностный рост.

Основные направления такого взаимодействия с позиции педагога заключаются в следующем: принятие ребёнка; проявление эмпатии; выявление индивидуальности ребёнка и обеспечение индивидуального подхода; актуализация интересов и потребностей детей в различных видах деятельности, организация возможности свободы выбора ребёнком форм деятельности, конкретных заданий и способов выполнения; ориентация на разные уровни воспитанности детей на основе гуманистического воспитания; учёт изменений личностных особенностей ребёнка в процессе развития; исключение принудительных воздействий; предвидение перспектив дальнейшего развития ребёнка и построение взаимодействия с ним с учётом этого предвидения; достойные подражания примеры эмоционально-чувственного отношения между людьми, взаимовлияние, опосредованное ценностными ориентациями со стороны педагогов и родителей. В результате такого взаимодействия обеспечивается психологическая защищённость ребёнка, его физическое и психологическое благополучие, расширяется сфера социальных отношений, предоставляется возможность проявить собственную активность, реализуется стремление к самостоятельности, обеспечивается полноправное партнёрство в условиях сотрудничества, формируется способность к рефлексии.

Проведённые нами исследования [6] и практика убеждают в том, что воспитание результативно, если используется совокупность факторов развития личности, если в образовательном учреждении проектируется педагогически и валеологически целесообразная среда как ценностно-ориентационное и деятельностное пространство, в котором на основе гуманистических ценностных оснований и принципов, учёта достижений и перспектив развития ребёнка, осуществляется формирование духовно нравственной личности, на основе диалога и сотворчества в различных видах деятельности обеспечивается взаимодействие субъектов воспитательного процесса. Организация

воспитательно-развивающей среды — мощный стимул и механизм осознания себя, своей принадлежности к определённой культуре, её принятия. В такой среде формируются отношения ребёнка с окружающими людьми и сверстниками, отношение к окружающему миру, природе, труду, к обществу в целом, проектируются способы этих отношений; ребёнок находит пути творческого самоосуществления, построения собственного “Я”, смысл деятельности и поведения. Это обеспечивает жизненную устойчивость, даёт возможность реализовать свой творческий потенциал, способствует социальной адаптации, формированию социальной и культурной компетентности, осмыслению сущности общечеловеческих ценностей (жизнь, мир, человек, его права, свобода, здоровье, отечество, культура, добро, милосердие, труд и др.), приобщению к миру этих ценностей.

Важное значение имеют практические воспитательные действия педагога, его гуманно-личностная позиция, ориентация на самоценность детства, гибкость в построении динамичного, развивающего педагогического процесса; создание ситуаций развития каждого конкретного ребёнка с учётом его личного своеобразия.

ЛИТЕРАТУРА

- Бондаревская Е.В. Развитие теории воспитания в современной России // Славянская педагогическая культура. — 2002. — №1. — С. 39-44.
- Газман О.С. Педагогика свободы: Путь в гуманистическую цивилизацию XXI века // Классный руководитель. — 2000. — №3. — С. 6-33.
- Каган М.С. Философия культуры. — СПб, 1996.
- Колесникова И.А. Педагогическая реальность: Опыт межпарадигмальной рефлексии. — СПб, 2001.
- Лесгафт П.Ф. Семейное воспитания ребёнка и его значение. — М., 1991.
- Лыкова В.Я. Последовательно и гармонично: преемственность в воспитании. — Смоленск, 2001.
- Сериков В.В. Образование и личность: теория и практика проектирования педагогических систем. — М., 1999.
- Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6 т. /Сост. С.Ф.Егоров. М.: Педагогика, 1988 — 1990.

ПЕДАГОГІЧНА ЛЮБОВ

ЯК КАТЕГОРІЯ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ

Педагогіка
ШКОЛИ

Любов – найдивовижніше почуття, в якому людством зібраний міцний духовний потенціал, почуття, що протистоїть бездуховності “авантюрного часу” (часу здійснення соціальних авантур), допомагає людині та людству залишатися на рівні гуманності, які б “сюжети” жорстокості та будь-якої девіантної поведінки їм не запропонували, що допомагає зберегти ясну архітектоніку нашому самопочуттю [3].

Класифікувати різні типи і форми любові робили спроби філософи, психологи, письменники, представники мистецтва. Так, наприклад, І. Кант розрізняв істинну любов, К.С. Льюїс – *любов необхідну, любов-дар і найменш стійку любов – любов-закоханість*. Е. Фромм, написавши про “мистецтво любові” [8; 165], розділяє її за видами відповідно до об’єктів, на які вона спрямована: *братську, материнську, еротичну, любов до себе і любов до Бога*; Стендаль бачив чотири роди любові: *любов-пристрассть, любов-приваблення, фізичну любов і любов-зарозумілість*.

Дуже цікавою є думка Стендаля про зародження любові, яка проходить стадії:

1. Захоплення.
2. Яка насолода.
3. Надія.
4. Любов народилася.
5. Перша кристалізація.
6. З’являються сумніви.
7. 2-а кристалізація [5, 160].

Ці “сутності” можна збільшувати, залишаючись на позиції типології любові.

Це нагадує пошуки визначення любові давніми мислителями, коли пізнання людини, прагнучи до сутнісного розуміння цього почуття, залишалося на рівні опису. Досвід філософів, що намагаються спрямувати свої думки від типології до пошуку сутності любові, дає можливість гносеологічного підходу до педагогічних проблем, актуальних для сучасної педагогіки. Тобто не розглядати її на ряду з іншими видами любові, а визначити, чим є любов у педагогіці за своєю суттю. Це дає можливість побачити її роль в педагогічному процесі виховання сучасної людини, дізнатись, що подає любов у спілкування школярів та вчителів, як вона трансформує людину, як змінює інноваційні процеси перебування педагогічної методики викладання у зв’язку з сучасним усвідомленням того, що ми недостатньо глибоко розуміємо, які серйозні прогалини робимо у вихованні школярів, не враховуючи ролі любові в педагогіці.

Любов як духовно-моральне почуття, що виникло в педагогічному просторі між учасниками цілісного педагогічного процесу – учителями і школярами розглядалося відомими теоретиками і педагогами-новаторами Ю.П. Азаровим, В.І. Андреевим, Б.Т. Ліхачовим і ін., які спрямували сучасну педагогічну думку на необхідність

Світлана РИЖКОВА

Аспірантка
Східноукраїнського
університету імені
Володимира Даля

дослідження поняття “любов” в педагогіці.

Любові нас навчає життя, поезія, музика, філософія, етика, звичайно ж, – педагогіка, сама любов. Ідеальна любов всезагальна, вона не знає обмежень національного, майнового стану, релігійних переконань. І в той же час вона вибіркова: вона спрямована на тих, хто є близьким естетично, етично, духовно.

Але треба мати на увазі, що гармонія стосунків учитель-учень легко може бути порушеною, якщо моральні почуття, що пов'язують учителя та учнів, недостатньо щирі і стійкі. Педагогічна любов – постійна праця, що не знає ні відпустки, ні вихідних. Неприпустимі шаблони, тиск на особистість, жорстка регламентація, авторитаризм педагогів. Необхідні: переконливість, увага, адекватна самооцінка, толерантність (терпіння), співпадання основних ціннісних орієнтацій, зацікавленість в долі школярів, довіра.

Серцевина любові – краса. Вона породжує, підтримує та розповсюджує любов як основу людської моральності. Краса, істина, добро – найвищі духовні цінності. Доторкнувшись до краси, вихованець намагається виразити свої почуття діяльністю, творчістю за законами краси.

Любов – це та духовність, що збагачує совість, моральність, що наближає особистість до душевної гармонії та комфорту.

Духовна любов – це педагогічно організовані відносини любові між учителем та вихованцем у всьому різноманітті свого змісту, вона є важливою метою духовно-морального розвитку молоді людини та дієвим засобом формування людської особистості.

Основним механізмом розвитку духовної любові ми вважаємо створення умов для виникнення та функціонування взаємин, що сприяють її зародженню:

- вияв піклування, етикетні відносини, ввічливість;
- підтримка позитивних емоцій – симпатії, співчуття, делікатності,

довіри, вірності в дружбі, взаємодопідтримки;

- розвиток розуміння краси духовних почуттів;
- терпимості до переконань;
- взаємна обов'язковість та вимогливість у навчанні, праці, до себе;
- боротьба з аморальними відхиленнями та виявами насилля, цинізму, вульгаризмів;
- протидія злу як природне продовження любові до добра.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про **недостатність вивчення проблеми дослідження з питань любові у педагогіці**. Ми впевнені, що це є актуальним для виховання гуманної особистості.

Отже, необхідність педагогічної любові у виховному та навчальному процесі визначили мету статті.

ОСНОВНИЙ МАТЕРІАЛ ДОСЛІДЖЕННЯ

з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Педагогічна концепція любові включає в себе гуманістичні ідеї з наукових та релігійних підходів до цієї теми. Любов в педагогіці – вид духовної любові та діяльності. Вона лежить в основі педагогічної майстерності і є вираженням високого професіоналізму вчителя в його спілкуванні зі школярами. Вона протистоїть індивідуалізму та егоїзму, що розуміються як приниження та заперечення достоїнств іншої людини (вихованця, школяра). Вона є протидією та протиставленням почуттям, протилежним гуманізму: байдужості, недоброзичливості, жорстокості, зарозумілості, зловішанню й ін. Любов у педагогіці протистоїть тому, що оцінюється суспільством як зло або його вияви, та є основою добра в педагогічних стосунках зі школярами.

Любов у педагогіці *дієва* у двох смислах: по-перше, вона допомагає виявити кращі якості школяра (а також і вихователя), викликає їх до життя; по-друге, вона робить їх більш помітними не тільки для вчи-

теля та оточуючих, але й для самого вихованця, і створює платформу для закріплення кращого в особистості, для його виходу з особистісного “Я” в світ стосунків, створює можливість для самотворчості, усвідомленої та неусвідомленої, народжує попит у стійких духовно-моральних орієнтирах.

Педагогічна любов дієва ще і у третьому смислі – у ній учитель втілює себе як людину і професіонала. Учитель не тільки фахівець, йому призначена й інша місія – створення особистості, утвердження людини в людині.

Педагогічна любов – це утвердження іншої людини і в її суспільній функції (функція учня, студента, вчителя), але тільки високого, шляхетного порядку, що не принижує, а возвеличує особистість, коли суспільне виступає в конкретно-особистісному заломленні. “Тут любов є утвердження іншої людини, утвердження конкретної, у людині втіленої істини – добра” [7, 377]. У безмежній м’якості та у безмежній строгості знаходиться справжнє творче ставлення до вихованця, оскільки любов у педагогіці сприяє утвердженню буття людини все більш високого плану, великого внутрішнього багатства. Вихованець (учень), будучи об’єктом, викликає до себе ставлення як до суб’єкта.

Педагогічна любов виступає як важлива життєва цінність. Як цінність, любов є і мотивом діяльності, взаємин, вчинків учня. Вона стає засобом подолання труднощів і перешкод. Педагогічна любов є результатом і основою прикрашеної любов’ю взаємодії з вихованцем. Вона існує як зв’язок, як поштовх, як розвиток любові у вихованця.

Любов у педагогіці – єдність емоційного та раціонального відношення до вихованця. Як емоційний бік психології особистості вчителя, вона поєднує прояв емпатії, ніжності, співчуття, співпереживання за студентськими проблемами як за своїми.

Узявши за основу розуміння сутності педагогічної любові Б.Т. Лихачова [4, 140-154], виділимо контури педагогічної любові як вищої

духовної цінності всього педагогічного процесу:

- любов може бути мотивом професійного вибору життєвих та ціннісно-світоглядних орієнтирів на користь гуманізму;
- любов виходить за межі замкнутого педагогічного простору, коли вона оцінюється з точки зору загальнолюдських ідеалів виховання і стає метою виховання суспільства, а не тільки окремої особистості;
- любов складає основний духовний зміст моральної особистості та суспільної свідомості, а тому вона передусім засіб виховання;
- види любові визначаються їх змістом та “предметом”, на які вони спрямовані (їх розглядає філософська, художня, соціальна, релігійна, а зараз ще і педагогічна література). Любов, що розглядається в єдності функції, засобу та мети виховання. І цим обумовлюється розвиток і стабільність моральності, гуманізму та людяності між особистістю та суспільством.

Тема педагогічної любові все частіше привертає увагу сучасних педагогів-дослідників.

В.І. Андреев стверджує, що “... педагогіка любові – це галузь педагогіки, в якій досліджуються закономірності, їх взаємовплив на духовний розвиток, співтворчість та саморозвиток як учителів, так і учнів у процесі навчання та виховання”, “... любов – міст взаємних почуттів духовної близькості” [2, 416].

Б.Т. Лихачов вважає любов тією духовністю, яка збагачує совість, моральність, що наближає особистість до душевної гармонії зі світом і собою. “Духовна любов – це педагогічно організоване відношення любові між учителем та вихованцем у всьому різноманітті свого змісту, будучи важливою метою духовно-морального розвитку молодшої людини та дійсним засобом формування людської особистості”.

Серед роздумів Б.Т. Лихачова про любов в педагогіці виділяється головне – її мета. “Мета педагогічної лю-

бові, її вище виправдання та призначення в тому, щоб за допомогою любові, через любов підштовхувати, розвинути, заснувати в душі вихованця високе людське почуття любові” [4, 13-14].

Педагогічна любов – це почуття передбачення та почуття-прогноз одночасно. Вона бачить не тільки те, що є, але і те, що може бути. Любов різко підсилює інтуїцію, котру Рюріков Ю.Б вважає умом підсвідомості і надсвідомості [8].

Потреба духовної любові формує особистість учителя і особистість учня. Виховання, позбавлене любові, емоцій, втрачає свою дієвість і силу. Любов та повага учнів – єдина нагорода вчителя, вона надає сил для подальшої педагогічної діяльності.

Педагогіка любові та свободи в Ю.П. Азарова пов'язана з поняттям “свобода”.

Автор вважає, що Любов та Свобода у своєму поєднанні утворюють людський ідеал, і, що особливо важливо помітити, Любов і Свобода спіраються на філософію ненасилля, бо вони користуються тільки демократичними гуманними методами [1, 194].

Любов у педагогіці постає як педагогіка правил і має відповідати на питання про таке виховання особистості, щоб у ній поєднувалися в гармонії суперечливі якості, необхідні для життя суспільства та життя в суспільстві, наприклад, свободолубство, мудрість, прагнення до незалежності, любов до ближнього, працелюбство, порядність, людяність. Ю.П. Азаров відзначав, що “... педагогіка любові і свободи зароджувалася швидко та шалено. Її новий етап буде повен несподіваних сюрпризів, неймовірних інновацій, відкриттів та звершень” [6; 210]. Ю.П. Азаров, надаючи любові високого статусу, приходить до визначення любові в педагогіці через визначення любові загалом.

“Любов не є частковість, не є властивість чогось, а цілісна завершеність Буття, вона захопила і особистість, і суспільство, і весь світ. Любов за своєю природою і особистісна, і соціальна. Вона завжди на перетинах

культури й народностей, інтимного життя і глибинних особових потрясіннь” [1, 534].

Педагогіка любові дієва і в тому смислі, що в ній учитель втілює себе як людина і професіонал. “Учитель не тільки професіонал... Це висока місія, призначення якої – створення особистості, утвердження людини в людині” [6; 3].

“Характери вихователів можуть бути різними, а стержень один – любов до дітей, довіра та повага до людської гідності, любов до волі та бережливе ставлення до демократизму міжособистісних відносин” [1, 12].

ВИСНОВКИ

Ми проаналізували визначення любові, які дають Ю.П. Азаров, В.І. Андреев, Б.Т. Лихачов і на основі вивченого матеріалу даємо своє визначення педагогічної любові.

Педагогічна любов – це професійно значуща якість, в якій виявляються почуття, відношення, поведінка, позиція особистості педагога.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Азаров Ю.П. Педагогіка любви и свободы. -М: Топикал, 1994.- 608с.
2. Андреев В.И. Педагогіка творческого саморазвития. Инновационный курс. Кн. 1.- Казань: Изд-во КГУ. 1996.-552с.
3. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. – М.: 1979.-224с.
4. Лихачев Б.Т. Философия воспитания. Спец.курс: Учеб. пособие для вузов. – М: Прометей, 1995.-282с.
5. Мир и эрос. Антология философских текстов о любви/ Сост. Р.Г. Подольный. – М.: Политиздат, 1991.-335с.
6. Педагогіка: Учеб. пособие для студ. пед. учеб. заведений. / В.А. Сластенин и др. – М.: Школа-Пресс, 1998.-512с.
7. Российская педагогическая энциклопедия. – М.: 1993,-680с.
8. Рюриков Ю.Б. Любовь: ее настоящее и будущее, культура и антикультура любви. (Философия любви) Ч.1.-М.: Политиздат. 1990. С. 268-330.
9. Франк С.Л. Духовные основы общества. Введение в социальную философию. – М.: Республика, 1992. – С.14-146.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КОМПЬЮТЕРНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ

Педагогіка
школи

Современное состояние социально-экономического развития Украины характеризуется значительными содержательными и структурно-организационными изменениями, направленными на формирование и реформирование национальной системы образования, ее интеграцию в международное образовательное пространство.

Основными направлениями модернизации отечественной системы образования являются:

- создание условий для равного доступа к качественному образованию всех участников учебно-воспитательного процесса независимо от места проживания, состояния здоровья и социального статуса;
- индивидуализация обучения при массовой системе образования;
- сохранение и обновление знаний;
- формирование информационной мобильности и информационной культуры граждан.

Современная стратегия воспитания направлена на необходимость обеспечения соответствия содержания и качества воспитания актуальным и перспективным потребностям личности, общества, государства. Социальный заказ современного общества заключается в формирова-

нии личности, способной самостоятельно находить, оценивать и использовать полученную информацию, исследовать и анализировать происходящие в окружающем мире события, творчески подходить к решению разнообразных, нестандартных задач и проблем.

Таким образом, сегодня усвоение определенной суммы знаний не должно быть самоцелью, прежде всего учащихся необходимо учить использовать имеющиеся у них знания как способ познания и творчества.

Совершенствование информационно-телекоммуникационных сетей, компьютерной базы и создание телекоммуникационной инфраструктуры, овладение компьютерно-ориентированными технологиями способствуют вхождению человека в образовательное информационное пространство.

Овладение информационными технологиями, умение использовать компьютерную технику для получения новой информации, совершенствование управленческой, учебно-воспитательной и научно-методической работы учреждения образования на основе информационных технологий являются

**Наталья
НАДЕЖДИНА**

Заместитель директора по воспитательной работе, школы-гимназии № 2, г. Севастополь

Директор школы, ліцею, гімназії № 6'2008

признаками современного образовательного учреждения.

Основными задачами применения компьютера в воспитательном процессе являются:

- **Диагностические** (изучение реального состояния воспитательной работы, результатов учебно-воспитательного процесса, уровня профессионального мастерства кураторов и потребностей в повышении их профессионального мастерства);
- **Организационные** (создание оптимальной структуры учебно-воспитательной работы, обеспечение необходимого информационно-аналитического банка, создание системы управления учебно-воспитательной работы);
- **Контрольно-аналитические** (контрольное изучение уровня воспитанности; аттестация кадров кураторов; изучение и анализ результативности различных форм учебно-воспитательной работы; работа с социально незащищенными детьми);
- **Коррекционные** (сравнение реального состояния воспитательной работы с запланированным состоянием, разработка рекомендаций по коррекции воспитательной работы в школе);
- **Коммуникативные** (распространение информации через сеть Интернет и переписка по электронной почте).

Наиболее распространенным направлением использования компьютера в воспитательном процессе является так называемая „компьютерная канцелярия”, при которой приказы, справки, деловые письма, списки учащихся, учителей и другие документы готовятся и регистрируются на компьютере. Это значительно ускоряет подготовку документов, сокращает время на поиск необходимого документа, повышая их качество.

К конкретным формам и приемам использования компьютера в практической деятельности заместителя

директора по воспитательной работе можно отнести:

1. систематизацию планов работы школы, приказов и распоряжений, аналитических справок (редактор MS Word);
2. упорядочение баз данных об учащихся и педагогах, социального паспорта школы и т.д. (MS Word);
3. создание картотек сценариев и теоретических статей по вопросам воспитательной работы, аудио-видеоматериалов, имеющиеся в распоряжении школы с указанием мест их поиска;
4. поиск информации по определенной теме (Internet Explorer);
5. обобщение результатов исследования в соответствии с проблемной темой учебного заведения (MS Word);
6. проведение педагогических советов и заседаний методических объединений с использованием мультимедийного сопровождения средствами MS PowerPoint;
7. подготовку отчетности различных форм, систематизация данных и школьной документации;
8. презентацию информации для всех участников учебно-воспитательного процесса (учителей, учащихся, родителей) с использованием компьютерной техники (мультимедийные презентации, публикации, web-сайты учебного и воспитательного назначения, графические материалы, реализующие статическую и динамическую наглядность);
9. диагностику учащихся с использованием компьютеров;
10. применение компьютерных коммуникаций с целью обмена передовым педагогическим опытом;
11. использование электронной переписки;
12. организацию работы учащихся в телекоммуникационных проектах, дистанционных конкурсах и т.д.;
13. создание:
 - глоссария „Информационная культура”;
 - каталога ссылок „Информационная культура”, в котором представлены ссылки на образовательные сайты:

международные, украинские, российские;

14. представление собственного педагогического опыта в Интернете через участие в Интернет-конференциях и форумах (например, в Сети творческих учителей http://it-n.ru/board.aspx?cat_no=2715&tmpl=Themes&BoardId=2718);

15. применение компьютера для озвучивания воспитательных мероприятий.

В современном информационном обществе растёт новое поколение детей, воспитанных родителями нового мышления, в чьей повседневной жизни компьютер стал неотъемлемой частью.

Современное образовательное пространство, современная школа немыслимы без применения НКТ (новых компьютерных технологий), как в урочное, так и во внеурочное время. Иными словами, речь идёт о необходимости формирования информационной культуры участников образовательного процесса, основой которой является владение умениями и навыками работы с информационными потоками на основе ИТ (информационных технологий).

В связи с этим возникла необходимость создания модели выпускника гимназии, в которой ИК (информационная культура) является составной частью. На наш взгляд, информационно *грамотный гимназист* – это гимназист, который:

- владеет новыми компьютерными технологиями и основными навыками работы в поиске, отборе, приобретении информации, создании информации на базе выше названного;
- знает систему услуг для получения текущей и ретроспективной информации и регулярного обращения к ней, к мировой сети Интернет;
- способен оценить важность, эффективность и надежность информации, полученной из разных источников, для удовлетворения

различных информационных потребностей.

Кто воспитывает информационно грамотного гимназиста? Конечно же, педагог, владеющий традиционными и инновационными педагогическими технологиями. А это – прежде всего информационные технологии, так как основу современного процесса обучения составляет информация и передача информации посредством компьютера.

К несомненным **достоинствам информационных технологий**, являющихся инновацией, можно отнести:

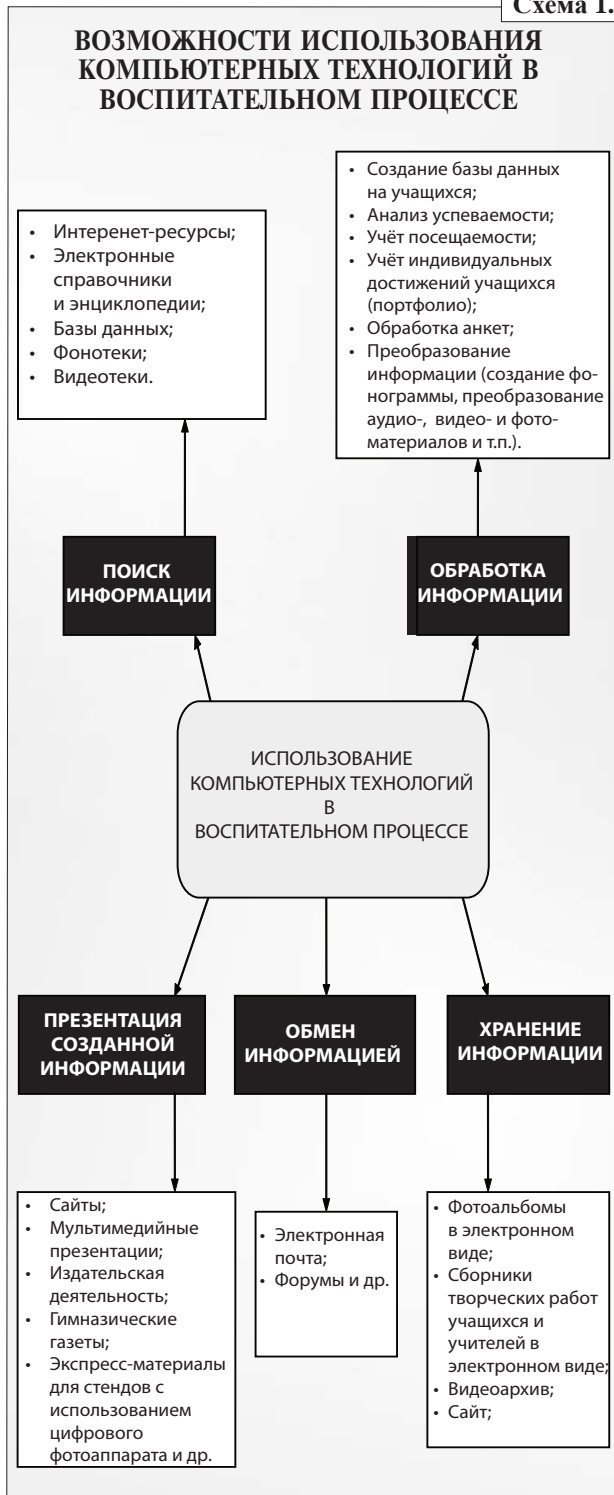
- мобильность;
- портативность;
- возможность демонстрации компьютерного и видеоизображений;
- демонстрация учебного материала на большом экране при любом световом режиме, что немало важно для среднего учебного заведения при типичном малобюджетном обеспечении образовательных учреждений;
- применение ИТ во внеурочной деятельности, делая ее современной, интересной, эффективной.

Необходимость использования компьютерных технологий в обучении очевидна и неоспорима. Но вопросы формирования информационной культуры участников образовательного процесса невозможно решить только в учебное время. Большую роль в реализации поставленных задач играет внеурочная деятельность учащихся в содружестве с педагогами.

Системообразующим фактором воспитательной системы гимназии является формирование познавательной деятельности учащихся, усвоение общечеловеческих ценностей. Познавательная деятельность, знания занимают ведущее место в сфере жизни гимназистов, в формировании их планов на будущее. Такие *формы работы, способствующие развитию познавательной деятельности гимназистов*, как:

- НОУ „МАГ”;
- творческие сессии;

Схема 1.

- предметные олимпиады;
- интеллектуальные клубы создают условия для обогащения учащихся новыми знаниями.

Системообразующей деятельностью в гимназии является совместная коллективная деятельность по организации внеклассных воспитательных мероприятий разных типов на основе деятельности сменных разновозрастных коллективов, постоянно действующих временных органов самоуправления. Такая система работы обеспечивает каждому воспитаннику точку приложения своих знаний, умений, способностей, творчества, т. к. ориентирована на интересы и потребности школьника, на личность ученика.

Воспитательный же процесс в гимназии строится не столько на усвоении информации и способов её получения и использования, но, в первую очередь, он предполагает личностное общение воспитателя с учеником, основывается на чувствах, переживаниях, эмоциях.

В связи с этим при планировании и организации внеурочной работы в гимназии, при применении развивающего личностно-ориентированного подхода к обучению важным становится формирование у учащихся мотивации к исследовательской и творческой деятельности.

Исследовательская и творческая работа учащихся обязательным образом должна быть связана с применением тех или иных

компьютерных программ, новых компьютерных технологий.

Использование НКТ в воспитательном процессе может:

- с одной стороны – активизировать интерес нового поколения учащихся к компьютерным технологиям, мотивируя их личностную включенность в событийную жизнь, что обеспечит эффективность воспитательного процесса;
- с другой стороны – оптимизировать повышение компьютерной грамотности взрослых, самообразование педагогов, их стремление и способность преобразовать своё отношение к прошлому, настоящему, будущему. В новых условиях ученики могут сотрудничать со взрослыми на равных и даже выступать по отношению к ним учителями, что тоже является по-своему уникальной образовательной ситуацией.

В схеме 1 рассмотрим те возможности, которые дают нам компьютерные технологии.

Данная схема показывает, что НКТ позволяет искать, обрабатывать, хранить информацию, а также обеспечивать наглядность и коммуникации.

Для современной школы важно, чтобы НКТ применялось и стало системообразующим фактором в интеграции урочной и внеурочной деятельности учащихся, в формировании воспитательной системы школы. С учётом этого в период 2004-2007 годов в гимназии было организовано проведение многих внеклассных мероприятий. В 2006-2007 учебном году кафедрой воспитания проведена систематизация воспитательных мероприятий, в которых использовались возможности НКТ, что отражено в таблице 1.

При организации внеклассных воспитательных мероприятий необходимо учитывать **умения и навыки применения НКТ**, полученные учащимися при изучении на уроках информатики:

- в **средних классах** таких программ, как: графический редактор Paint,

входящий в состав операционной системы Microsoft Windows, текстовые редакторы Блокнот и Word;

- в **старших классах** – презентации в Microsoft PowerPoint;
- **самостоятельно освоенные**, не изучаемые по программе компьютерные программные средства.

Всё это позволяет педагогу (руководителю клуба, куратору, учителю-предметнику) применять их во внеклассной деятельности, создавая условия для самореализации учащихся.

В заключение следует отметить: вследствие включения новых компьютерных технологий в учебно-воспитательный процесс создается особая образовательная среда. Будучи новой реальностью, среда в своем развитии формирует совершенно новый, не встречавшийся ранее класс задач.

Однако эффективность использования информационных технологий во многом зависит от четкого представления о месте, которое они должны занимать в сложнейшем комплексе взаимосвязей, возникающих в системе взаимодействия „преподаватель – ученик”.

Решение же задач нового класса, одной из которых является формирование информационного и коммуникативного уровня ученика, невозможно без соответствия современного учителя духу времени. А это – владение новыми компьютерными технологиями, применение Интернет в учебной и внеурочной деятельности. Это требование времени.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ВОЗМОЖНОСТЕЙ НКТ В ВОСПИТАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ на примере форм воспитательной работы, применяющихся в гимназии

Форма воспитательной работы	Вид внеурочной деятельности	Участники внеурочной деятельности	Применение компьютерной технологии
Внеклассные гимназические мероприятия	Праздник «Юбилею гимназии посвящается»	Куратор, ученики 8-9 классов, учителя-предметники, заведующий кафедрой воспитания	Презентации в Microsoft PowerPoint, слайд-шоу „Летопись гимназии“ как компонент праздника.
	Традиционное мероприятие „Посвящение в гимназисты“ (в 2006-2007 учебный год, впервые с применением НКТ).	ЗДВР, ЗДУВР, заведующий кафедрой воспитания, педагог-организатор, актив самоуправления	Презентации в Microsoft PowerPoint, слайд-шоу „Летопись гимназии“ как компонент праздника
	Традиционный „Капустник для выпускников“ (2005-2006 учебный год – впервые с применением НКТ)	Кураторы 11-х классов, родители, ЗДВР, актив самоуправления, ученики 11-х классов, педагог-организатор	<ul style="list-style-type: none"> Мультимедиа, цифровое видео, игровой видеоролик „Летопись класса“; компьютерная программа Nero 7, позволяющая сделать обработку и запись звука; создание фонограмм.
Проектная деятельность	Создание фотоальбома „Летопись класса“ в электронном виде (2003-2007 гг.)	Педагог-организатор, кураторы, родители, учащиеся	<ul style="list-style-type: none"> Презентации в Microsoft PowerPoint; цифровая фотокамера.
	Создание видео- и фотоархива на электронных носителях, отражающего жизнь гимназии во внеурочной деятельности	ЗДВР Актив самоуправления	<ul style="list-style-type: none"> Цифровая видеокамера; компьютерные программы Pinnacle Studio 9, Nero 7, Windows Movie Maker, Microsoft PowerPoint, Adobe Photochop CS 2
	Создание игровых роликов на цифровых носителях, при использовании цифрового видео. (2004-2007 гг.).	ЗДВР Актив самоуправления, Старшеклассники (учащиеся 9- 11-х классов)	<ul style="list-style-type: none"> Цифровая видеокамера; компьютерные программы: Pinnacle Studio 9, Nero 7, Windows Movie Maker, Microsoft PowerPoint, Adobe Photochop CS 2
Клубная деятельность	КТД – Проект „Мастерская Деда Мороза“ (2006-2007 учебный год)	ЗДВР, Актив самоуправления, педагог-организатор, учитель информатики, учащиеся 4-6-х, 7-8-х, 9-11-х классов	<ul style="list-style-type: none"> Компьютерные программы Pinnacle Studio 9, Nero 7, Windows Movie Maker, Microsoft PowerPoint, Adobe Photochop CS мультимедиа, цифровое видео, игровой видеоролик; запись звука, создание фонограмм, обработка поиск информации через Интернет-ресурсы; караоке в программе Jet Audio 2.
	1. Информационная гимназическая газета „Окно“ в печатном и электронном виде; 2. внеклассные гимназические и городские мероприятия; 3. городские творческие конкурсы.	клуб „Журналист“	<ul style="list-style-type: none"> текстовый редактор Microsoft Word; цифровая фотография.
	1. Викторины, электронные презентации; 2. внеклассные мероприятия: Гостиные „Лики женщины“, „Магия цветов“; 3. городские конкурсы; 4. гимназические и городские творческие сессии.	Экологический клуб „Экос“	<ul style="list-style-type: none"> Компьютерная программа Microsoft PowerPoint; Мультимедиа; цифровая фотография; текстовый редактор Microsoft Word;

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гимназические и городские творческие сессии; 2. игровой видеоролик с рекламой здорового образа жизни; 3. сборник детских стихов по здоровому образу жизни в печатном и электронном виде. 	<p>Валеологический клуб „Айнеболит“</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Текстовый редактор Microsoft Word; • цифровая фотография; • создание фонограмм; • презентации в Microsoft PowerPoint.
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Электронные презентации – уровни представления: городской, всеукраинский, международный; 2. составление базы данных; 3. участие в проектах и в чатах на городском, всеукраинском и международном уровнях; 4. использование Интернет-ресурсов; 5. внеклассные мероприятия: Гостиные „Лики женщины“, „Магия цветов“; 6. гимназические тематические традиционные и мультимедийные выставки; 7. библиотечные уроки. 	<p>„Информклуб“</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Microsoft PowerPoint; • текстовый редактор Microsoft Word; • цифровая фотография.
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Журнал „Ассорти“ в электронном и печатном виде; 2. составление, редактирование сценариев гимназических и клубных мероприятий; 3. конкурсные работы гимназического и городского уровней; 4. классные газеты в печатном и электронном виде (5 класс, 8 класс); 5. игровой видеоролик „Реклама клуба. «Verbium»“; 6. классные часы; 7. викторины, ток-шоу; 8. внеклассные гимназические и городские мероприятия. 	<p>Литературный клуб „Verbium“</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Мультимедиа; • цифровое видео; • текстовый редактор Microsoft Word; • игровой видеоролик; • компьютерные программы Nero 7, Windows Movie Maker, Microsoft PowerPoint, • Adobe Photochop CS 2
<p>Фестивали Конкурсы</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Традиционный „Фестиваль интеллектуальных клубов“; 2. конкурс „Гимназист года“ (в 2006-2007 учебный году впервые применено НКТ) 	<p>НОУ „МАГ“ Руководители интеллектуальных клубов, учителя-предметники, учащиеся средних и старших классов</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Microsoft PowerPoint, • мультимедиа, • цифровое видео, игровой видеоролик; • создание фонограмм; • текстовый редактор Microsoft Word; • программа-тест.
<p>Классные часы Работа с родителями</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Городской методический фестиваль „Классный руководитель года“ с участием родителей; 2. гимназический фестиваль „Самый классный классный“ с участием родителей; 3. итоговые родительские собрания, родительские собрания с участием родителей; 	<p>ЗДВР Заведующий кафедры воспитания Кураторы Родительские комитеты учащиеся</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Мультимедиа; • Microsoft PowerPoint; • текстовый редактор Microsoft Word; • цифровые видео и фотография.
<p>Самоуправление</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Информационные листки, объявления; 2. составление отчетов о проделанной работе; 3. разработка и реализация проектов гимназических мероприятий; 4. проведение гимназических мероприятий; 5. участие в общественных городских акциях. 	<p>Директор ЗДВР Актив самоуправления</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Мультимедиа; • цифровое видео, игровой видеоролик; • создание фонограмм; Microsoft PowerPoint; • поиск информации через Интернет-ресурсы; • текстовый редактор Microsoft Word.

ПРОФЕСІЙНО-МИСТЕЦЬКА ШКОЛА У СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

1-3 жовтня 2008р. на базі Малобілозерської обласної естетичної гімназії-інтернату „Дивосвіт” Василівського району Запорізької області відбулася Перша міжнародна науково-практична конференція „Професійно-мистецька школа у системі національної освіти України”, організаторами якою виступили МОН, АПН, ІПОіОД, ІПТО, Управління освіти і науки Запорізької облдержадміністрації та ОПППО, а також ця гімназія.

Малобілозерська естетична гімназія-інтернат „Дивосвіт” – асоційована школа ЮНЕСКО, Всеукраїнський експериментальний майданчик Інституту професійної освіти та освіти дорослих АПН України (відділ педагогічної естетики та етики).

У роботі конференції взяли участь представники 72-х освітніх, наукових і державних установ багатьох регіонів України, гості з Білорусі, Польщі та Словаччини.

Наталія ФЛЕГОНТОВА

Старший науковий співробітник відділу педагогічної естетики та етики Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України

М а й б у т н е України значною мірою залежить від рівня духовності сучасної молоді, від багатства її особистісного потенціалу і готовності розв’язувати соціально-культурні проблеми суспільства.

Мистецтво має надзвичайно важливе значення у формуванні духовно розвинутої особистості, і це не потребує доказів. Воно залучає її до духовної скарбниці вікових надбань людства, виховує емоційність та прищеплює почуття прекрасного, піднесеного, сприяє розвитку творчого діяльницького початку в людині, формує її естетичну й моральну культуру, підвищує рівень освіченості.

Мистецтво впливає на розвиток особистості, сприяє її подальшому професійному спрямуванню і визначенню, оскільки право на майбутнє має фахівець, який володіє творчим підходом до справи й високим духовним та естетичним рівнем. Краса породжує красу. Ця давня сентенція є підґрунтям навчально-виховної роботи гімназії “Дивосвіт”, яка існує для дитини, і педагогічний дух, що паує тут, сприяє творчому розвитку її особистості. Підтвердженням цього були творчі майстерні і цікаві інтегровані уроки, проведені вчителями гімназії:

- “Міфи різних народів про виникнення світу” (Олефіренко Ліна Леонідівна – вчитель зарубіжної літератури).

- “Золотий перетин у математиці й мистецтві” (Зможенко Світлана Анатоліївна – вчитель математики, вчитель вищої категорії).
- “Оксиди в художній кераміці” (Ярмак Ніна Павлівна – вчитель хімії, вчитель-методист).
- “Розвиток культури в I пол. XX ст. Мистецтво” (Карлійчук Людмила Павлівна – вчитель історії, старший вчитель).

Мабуть, зайвими є дискусії з приводу того, що сьогодні є першочерговим. Навчити дитину грамоти чи навчити побачити, зрозуміти й полюбити світ довкола і берегти його. А якщо це робити одночасно? Можливо. Але на це здатні далеко не всі, а окремі вчителі: високодуховні, творчі, демократичні, людяні, естети. Саме ця тема була провідною у виступі академіка Івана Андрійовича Зязюна. Його майстер-клас “Естетичні компетенції педагогічної майстерності вчителя” вразив присутніх унікальним поєднанням наукового викладення теми з практичними формами роботи, високим умінням не лише привернути увагу, а й активізувати роботу аудиторії.

Високий рівень організації роботи конференції, змістова насиченість усіх головних напрямів її роботи, а саме:

- теоретичні і методичні засади розвитку національної освіти України в контексті європейської інтеграції;
- актуальні проблеми допрофесійної і професійної підготовки майбутніх майстрів

ПРО ЗНАЧУЩІСТЬ КОНФЕРЕНЦІЇ ДЛЯ КЕРІВНИКІВ ШКІЛ

Своїми враженнями ділиться учасниця конференції, директор гімназії № 267 м. Києва **Людмила Свирида**:

“Оскільки гімназія № 267 м. Києва, як і Малобілозерська гімназія, є експериментальним майданчиком відділу педагогічної естетики та етики Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, мене, як директора, цікавив навчальний заклад і перспективні напрями наукових досліджень з проблем культурно-дозвілєвої діяльності школярів. Від участі в конференції маю велику кількість вражень і нові ідеї.

Перше. Вразив сучасний дизайн оформлення приміщення гімназії і шкільної території (керамічні виробы учнів гімназії, сучасні меблі, засоби навчання).

Друге. Безпосередність учнів-господарів своєї школи, їхній патріотизм.

Третє. Високий професійний рівень учителів, їхня звитяжність, відданість своїй справі.

Четверте. Педагогічна майстерність директора і його заступників.

У спілкуванні з директором гімназії “Дивосвіт” Яніною Миколаївною Овсієнко домовилися про співпрацю між закладами. Привезла ідеї дизайнерського оформлення кабінетів, з великим задоволенням познайомила з досвідом експериментальної роботи, організацією дозвілля учнів.

П’яте. Велика кількість науковців, їхні виступи, живе спілкування дозволили прослідкувати теоретичні та методичні засади розвитку національної освіти, збагатитися теоретично, духовно, професійно.

Шосте. Майстер-клас доктора філософських наук, професора, дійсного члена АПН України Зязюна І.А. зачарував, збагатив ідеями педагогіки добра, висновком: професія педагога – це уміння зробити свій предмет улюбленим для учня.

Сьоме. Знайомство з містом Запоріжжя, островом Хортиця, відновленою Запорозькою Січчю збагатило духовно, як історика – професійно, дало поштовх до проведення з учнями 8-х класів уроку-конференції „Козаччина в особах” (див. також С. 67 – ред. статтю).

Участь у такій якісно підготовленій і високо професійно проведеній конференції збагачує теоретичним і практичним матеріалом, досвідом інноваційної педагогічної діяльності. У таких конференціях потреба є.”

На фото: Учасники конференції

у спеціалізованих навчальних закладах художнього профілю;

- мистецтво у змісті професійної освіти;
- шляхи оптимізації професійно-мистецької підготовки сільської молоді, різноманітність форм, демократичний стиль (в усіх напрямках педагогічної діяльності)

створили атмосферу творчості та взаєморозуміння.

Учасники семінару отримали нові враження і знання з проблем педагогічної майстерності і, зокрема, ролі мистецтва в освітньо-виховному процесі. З три-

буни конференції прозвучали конкретні поради щодо створення творчих педагогічних та учнівських об'єднань, організації мистецької діяльності у навчальних закладах різних освітніх рівнів.

Досвід Малобілозерської гімназії не є замкнутою системою. Він гнучкий і динамічний. Про це сказала завідувач відділу педагогічної естетики та етики Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Олена Отич:

“Високий рівень науково-методичної роботи, продемонстрований у ході проведення конференції, є закономірним результатом творчої співпраці педагогічного та учнівського колективів, що відбувається на засадах педагогіки співробітництва і співтворчості. Гімназія сильна тим, що в ній працює колектив однодумців, який креативно і злагоджено вирішує усі навчальні, виховні та організаційні проблеми і кожен член якого виступає реальним суб'єктом педагогічного процесу: зацікавленим, активним, відповідальним, що не потребує зовнішньої мотивації, а живе відчуттям “завтрашньої радості” (А. Макаренко), яка, на його глибоке переконання, залежить від особистого внеску кожного у спільну справу”.

Успіх конференції був визначений заздалегідь, оскільки на відверту розмову зібралися однодумці — теоретики і практики, педагоги-новатори, інтелектуали, творчі, завзяті й багаті духовно.

Від редакції

ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВИТИ І ОСВИТИ ДОРΟΣЛИХ АПН УКРАЇНИ – 15 РОКІВ

Іван Зязюн, директор Інституту (перший зліва) – під час святкового концерту

О п і к у -
ючись головним суб'єктом у державі, від якого залежить її власний розвиток – вчителем – та пам'ятаючи, що вчитель залишається таким, доки вчиться, на цей Інститут, можна переконливо ствер-

джувати, покладено виключну місію рятування країни, бо саме він покликаний забезпечити неперервну освіту українського вчителя.

Значущість місії Інституту усвідомлюється колегами-освітянами, тому її зібралися дружньою родиною з усієї країни, та ще й з Польщі завітали гості, щоб привітати з рубіжною датою – переходом з підліткового періоду у юнь.

Вшановували молодий інститут, але з досвідченим і знаним далеко за межами країни колективом професіоналів, президент АПН України **В.Г. Кремень**, директори інститутів АПН, партнери та ті, для кого він був створений й потужно сьогодні працює.

Ювілярам – слова-вітання, дипломи, квіти, дарунки, а всім учасникам святкового зібрання майстри сценічного мистецтва з НПУ імені М.П. Драгоманова подарували концерт, який ще довго мав свою післядію – чудовий настрій і гордість за причетність до добрих справ цього Інституту.

Тож наснаги вам, вельмишановні колеги, в подальшій вашій праці!

ПЛЕКАЙМО РІДНЕ

*Сучасне й минуле України:
викладачі і студенти НПУ
ім. М.П. Драгоманова
в Запорізькому краї*

СУЧАСНЕ УКРАЇНИ

Можливість здійснити таку подорож створив для них ректорат (Володимир Бех) разом з профкомом (Іван Горбачук та Микола Кот). Не забули завітати й до своїх партнерів-колег з Мелітопольського педагогічного університету, якому щойно присвоєли статус університету та ім'я Богдана Хмельницького.

Кожного разу, коли говоримо про дух, атмосферу навчальних закладів, можна почути запитання: як і в чому вони проявляються? Що ж, уявіть: галерея портретів викладачів університету на центральних сходах; естетично й зручно обладнані аудиторії; інформаційні дошки для студентів біля кожної кафедри, де, крім організаційної інформації, передбачені умови для зручного користування нею – місця для запису. Поради для самостійної роботи студентів не залишили байдужими жодного викладача. Ректор цього університету **Олександр Аносов** провів за короткий час ексклюзивний майстер-клас презентації багатогранної діяльності керівника закладу, не забувши почастивати гостей, та ще й встиг ознайомити з перлиною свого краю – Кам'яною Могилою* (див. вріз на цій сторінці).

МИНУЛЕ УКРАЇНИ

Безмежні степи Приазов'я, свідки важливих історичних подій, з особливими прикметами. Одна з них неподалік від Мелітополя, в долині річки Молочної: здалеку видно жовтий острівець, складений з чудернацьки нагромаджених величезних кам'яних гліб. Народ його здавна називає Кам'яною Могилою*. Якщо поринути в таємниці Кам'яної Могили, то кожний задумается над тим, звідки прийшли і куди відійшли народи, які залишили в гротах і печерах безсмертні малюнки – свідків первісної епохи. Кожен відкрив для себе невідомий світ давніх пращурів, які залишили надзвичайне мистецтво на камені – петрогліфи.

В геологічному й історичному плані Кам'яна Могила – унікальна пам'ятка такого роду. Це залишок піщаника Сарматського моря третичного періоду.

Перші згадки про унікальний пам'ятник природи і давньої культури з'явилися в 1778 році, коли російський полководць О.Суворов призначив біля кам'яногомогильного пагорба місце для поштової станції.

Довгий час в історичній літературі про Кам'яну Могили і її скарби не було ніяких згадок. Тільки в 1837 році тут побував відомий російський академік П.Кюппен і зробив перші записи про дивовижний пам'ятник. Через 50 років археолог М.Веселовський, відомий своїми сенсаційними розкопками скіфських курганів, наприкінці 19 століття побував на Кам'яній Могили і частково дослідив давні зображення в її гротах та печерах. В дореволюційній Росії ніхто не звернув належної уваги на унікальні малюнки Кам'яної Могили.

Новим етапом вивчення пам'ятки стали 1936 і особливо 1938 роки, коли в Приазовському степу працювала Азово-Чорноморська експедиція Інституту історії матеріальної культури АН УРСР під керівництвом О.Бадера. Вчені відкрили гроти і печери з унікальними зображеннями. В 1947 році В.Даниленко знову відновив вивчення пам'ятника і поселення епохи неоліту і бронзи. Протягом 1983-2004 років було відкрито 15 нових гротів і печер, серед них вирізняються печери з зображенням мамонтів, птахів, бізона, коней, вперше було знайдено живописні малюнки оленя-оленихи, лучника і жінки. Унікальним видався грот Дракона, в глибині якого збереглась скульптура голови ведичного дракона Вритру.

Сьогодні висота Кам'яної Могили сягає 12 метрів. На трьох гектарах її площі нараховується біля трьох тисяч плит, багато з яких рясніють найдавнішими наскальними зображеннями. І сьогодні вони хвилюють уяву і доповнюють наші знання про побут і культуру давніх пращурів. Унікальний пам'ятник – своєрідний підземний ермітаж.

*Михайлов Б. Каменная Могила – подземный "ермитаж" Приазовья. – К.: Таки sprawy, 2007. – 160 с.

Кожен відтепер знає, де знаходиться Молочна ріка, а де “кисільні” береги.

СУЧАСНЕ Й МИНУЛЕ УКРАЇНИ

Ми часто замислюємося над тим, хто ми, українці? Шукаємо відповідь на запитання першого президента України Михайла Грушевського: „Хто такі українці і чого вони хочуть?”

Знайомство з українськими бойовими традиціями, їх відродженням на Запоріжжі дало можливість отримати відповіді на поставлені запитання. Викладачі й студенти під час свята на Хортиці мали можливість доторкнутися до витоків українського духу.

В період становлення української державності виникла необхідність створення організації, яка б давала можливість молоді знайомитися зі здобутками українських бойових традицій.

Бойове мистецтво “Спас” було на межі забуття. Група ентузіастів-одномудців під керівництвом **Олександра Притули** почала пошуки та вивчення традицій бойової культури нашого народу. Набуті знання сформувалися в систему виховання воїна. В результаті з’явилася Школа “Спас”, вінцем діяльності якої є фестиваль.

3 липня 2008 року за наказом Міністерства України у справах сім’ї і молоді та спорту український рукопаш „Спас” включений до переліку видів спорту, що визнані в Україні.

Тож кожен переконався, що Хортиця – не лише надзвичайно гарний мальовничий острів, а й святиня української духу.

УПРАВЛІННЯ ШКОЛОЮ

- Роль директора школи надзвичайно велика, особливо коли освіта модернізується, змінюється і потрібен лідер в навчальному закладі.
- В Україні не достатньо робиться, щоб готувати лідера в освіті, та й заохочуються вони не сповна.
- У Фінляндії директора школи називають ректором – це надзвичайно поважна особа в суспільстві ... Якщо ми зможемо піднятися до такого рівня престижу освітянина, а особливо директора школи, то ми будемо мати такі результати, як і в Фінляндії, яка посідає перші місця в світі, і це при тому, що це невелика країна.

Василь Кремень, президент АПН України

Управління
школою

ПРОБЛЕМИ МЕТОДИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ В ГІМНАЗІЇ

**Любов
ДЕНИСЮК**

Заступник директора з науково-методичної роботи
Золотоніської
гімназії
Черкаської області

Директор школи, ліцею, гімназії № 6 '2008

70

Кому зі шкільних адміністраторів не доводилося чути від колег-вчителів обурливе: "Мій обов'язок – дати урок. Решта – нікому

не потрібні вигадки!" На жаль, міф про "непотрібну" науково-методичну роботу в школі залишається досить популярним в освітянських колах. Методична робота з огляду на це – одна з най-

складніших сфер діяльності педагогічного колективу, а завдання заступника директора з науково-методичної роботи полягає в тому, щоб, спростувавши хибні міфи, методичну роботу зробити не лише цікавою, але й життєво необхідною для кожного члена колективу.

Зміни в соціально-економічних відношеннях нашого суспільства не можуть не впливати на систему освіти в Україні, особливо в такій її сфері, як управлінська діяльність керівників шкіл. Упевнено входять до сфери діяльності цієї галузі такі поняття, як ринок, маркетинг, бізнес, конкуренція. Не став винятком і термін „паблік-рілейшн” – цілеспрямований вплив на учасників педагогічного процесу **особистим прикладом керівного складу**. Один із напрямків ПР у методичній службі гімназії – створення здорової моральної і ділової

атмосфери. Для досягнення цієї мети керівництвом використовуються різні методи та прийоми, а саме:

І СКОРОЧЕННЯ ДИСТАНЦІЙ

Матеріальна і моральна зацікавленість учасників педагогічного процесу. Залучаємо спонсорські кошти для преміювання педагогів за результатами олімпіад, конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт МАНу, не зволікаємо зі статтями до місцевої газети, замовляємо привітання по радіо. Не шкодуємо добрих слів, адже саме їх іноді так бракує вчителів...

Стабільність робочих місць. Плануємо, прогнозуємо, шукаємо будь-які прийнятні шляхи вирішення цього питання, враховуючи при тому максимально як інтереси учнів, так і вчителів.

Оптимальний психологічний клімат. Створили структурну одиницю методичного кабінету гімназії – ресурсний центр. Не просто базу ресурсів, не лише за тише місце спільної роботи вчителів та учнів, а найголовніше – нову концепцію міжособистісних стосунків, базовану на невимушеності у спілкуванні, відкритості, доступності до всіх джерел інформації.

Основними завданнями ресурсного центру є:

- забезпечення педагогічних працівників необхідною фаховою, науково-методичною та довідковою літературою в поліграфічному та елек-

тронному варіантах, а також відео матеріалами, придатними для проведення уроків та позакласних заходів;

- створення комфортних умов для самоосвіти та проведення мікрогрупових форм методичної роботи;
- надання навчально-методичних консультацій педагогічним працівникам та ознайомлення їх з найсучаснішими новинками фахової та методичної літератури;
- організація системи заходів, спрямованих на розвиток творчого потенціалу педагогів, впровадження кращого досвіду, новітніх технологій;
- створення сприятливих умов для проведення інтерактивних форм методичної роботи з використанням технічних засобів, відео- та комп'ютерної підтримки;
- створення умов для роботи з обдарованими учнями у процесі підготовки до олімпіад, МАНу та інших творчих конкурсів та змагань.

Регулярне фіксування заслуг кожного педагога. Діємо за принципом "Першокласну роботу слід винагороджувати одразу, поки переможець витирає піт".

Постійне підвищення кваліфікації кожного педагога. Звісно, важливими компонентами цього процесу є школа молодого вчителя, наставництво та стажування, курсова перепідготовка, участь у фахових конкурсах, самоосвіта, врешті-решт. Однак кожен заступник директора добре розуміє, усі ці форми роботи можна звести до порожнього формалізму – натомість реально підвищує кваліфікацію учителя щоденний копійтий процес підготовки та проведення уроків. Якість уроків діагностується у процесі різноманітних форм внутрішньошкільного контролю.

Важливим кроком для досягнення мети скорочення дистанції в гімназії було правило: "Кожен урок заступника – відкритий". Цілком згідна зі слушною думкою С. Соловейчика про те, що "контроль передбачає присутність безсовісних людей", тому як заступник директора намагаюся контролювати результат, а не процес. Нагадую собі постійно, що позбавлена права іти на урок до вчителя,

не попередивши його за 15 хвилин. Уникаю принизливих перевірок конспектів уроку, теж пам'ятаючи, що маю право робити це лише у виняткових ситуаціях – за умови повного провалу уроку, чого, як правило, не трапляється. Пам'ятаючи про те, що творчого учня може виховати лише творчий учитель, а педагогіка співробітництва можлива лише у співпраці вільних людей (учителя та учня), прагну виховувати вчителя – яскраву незалежну особистість, час від часу нагадуючи йому про те, що він – автор, головний режисер і постановник уроку, і ніхто, крім нього, не здатний організувати навчання якнайкращим чином. Жоден чиновник (нехай навіть найкращий методист!) не має права вказувати вчителю, якими методами чи прийомами педтехніки користуватися на уроці чи у виховній роботі.

Скороченню дистанції сприяє кваліфікований, аргументований аналіз відвіданого уроку. Ганебною вважаю ситуацію, коли, відвідавши урок учителя, методист прожогом втікає, у найкращому випадку подякувавши поширеним штампом "Дякую, урок вдавсь", у гіршому – критикуючи окремі фрагменти. Прикро про це говорити, але час від часу доводиться нагадувати учителям про їхнє право вимагати від "контролерів" ґрунтовного аналізу уроку, адже без останнього ідея відвідин втрачає свій сенс. Тотальний контроль без певної творчої ідеї, яка згуртовує різноманітні методичні служби, тільки шкодить методичній роботі з учителями, аж ніяк не розвиваючи творчу особистість педагогів.

II ЕТИКА ЛІДЕРСТВА

- Рівні, справедливі, „без улюбленців” стосунки з усіма підлеглими.
- Постановка перед людьми реальних завдань з урахуванням їх можливостей та здібностей.
- Довіра і делегування повноважень за усіма ступенями службової сходки.
- Надання максимальної широкої ініціативи без опіки над деталями.
- Готовність до ризику.

- Стимулювання сміливості думок та ініціативи.
- Особисті стосунки не переносити на справи.
- Пред'являти претензії особисто, без свідків, конкретно.
- Не поспішати з прийняттям важливих рішень.
- Не робити висновків на основі неперевіраних фактів.

ІІІ МІНІМІЗАЦІЯ КОНФЛІКТНОСТІ

- Дати об'єктивну оцінку ситуації.
- У довірчій бесіді дати конфліктуючим сторонам зрозуміти згубний вплив будь-якого конфлікту на роботу школи в цілому і стосовно кожної з сторін особно.
- Висловити точку зору на можливі шляхи виходу із ситуації, що склалася.
- Стосовно спірних питань висловити контраргументи, особливу увагу загостривши на перекручуванні фактів, безпідставних заявах, відхиленнях від теми.
- Дати конфліктуючим сторонам термін для програми виходу із конфліктної ситуації.

ІV ГОЛОВНЕ ПРАВИЛО ЛІДЕРА

Говорити про себе правду, тільки правду, і нічого, крім правди.

V ЕТИЧНІ ОСНОВИ ПР

- Прагнути служити людям.
- Відчувати бажання допомогти їм, взявши проблеми інших на свої плечі.
- Особиста і професійна чесність.
- Ставлення до людей на засадах об'єктивності.
- Виключення методів впливу, які принижують людську гідність.

Однією з нестандартних форм методичної роботи є дослідження у фокус-групах.

ФОКУСНІ ГРУПИ – невеликі групи людей (7-8 осіб), яких збирає методист для дискусії, сфокусованій на одній, чітко окресленій проблемі.

Мета роботи у фокусній групі може бути контрольньо-діагностичною, гносеологічною, корекційною чи контрольньо-прогностичною.

ПОЗИТИВНІ НАСЛІДКИ фокусних груп для дослідження:

- Миттєва інформація.
- Економія часу (група працює 30-40 хв).
- Можливість відвертої розмови.
- Акумуляція ідей (банк ідей).
- Можливість бачити реакцію на нове.
- Інформація для прогнозування.
- Заохочення учасників до активної самореалізації.
- Навчання учасників умінню ставити проблему, керувати дискусією.
- Обмін свіжими ідеями.
- Навчання у форматі "рівний-рівному".

ЯК ЗІБРАТИ ГРУПУ

1. Визначте мету її роботи.
2. Знайдіть зручне місце для роботи.
3. Визначте лідера (керівника) групи заздалегідь.
4. Напишіть тему, план дискусії, напрям розмови і регламент.
5. Запросіть учасників творчо (не в усній формі, а листівкою).

ПОРАДИ КЕРІВНИКОВІ ГРУПИ

1. Створіть затишну товариську атмосферу (квіти, музика, кава тощо).
2. Одразу оголосіть регламент і порядок роботи.
3. Попередьте, що не існує відповідей правильних чи неправильних (цінна будь-яка думка!).
4. Попросіть учасників висловлюватись по черзі.
5. Забороніть запитувати.
6. Попросіть висловлюватись негативно (це стане доброю послугою методисту).
7. Запитуйте усіх, демонструючи позитивну реакцію і щоразу дякуючи.
8. Не припиняйте дискусію, доки не висловляться усі.
9. З'ясуйте, **чому**, а не **що**
10. Підбадьорюйте додатковими запитаннями.
11. Слухайте уважно і тихо.
12. Закінчуйте роботу вчасно і дякуйте кожному за відвертість. (Методист під час дискусії занотує найсуттєвіше, не втручаючись в обговорення).

Дев'ять правил ефективного спілкування:

1. Завжди наполягайте на правді і повній інформації.
2. Повідомлення має бути просте і зручне.
3. Не перебільшуйте, не набивайте собі ціни.
4. Пам'ятайте, що 50% вашої аудиторії – жінки.
5. Робіть спілкування захопливим, не нудним і буденним.
6. Стежте за формою спілкування – вона має бути не пишномовною і не екстравагантною.
7. Не шкодуйте часу на з'ясування громадської думки.
8. Пам'ятайте, що безперервність у спілкуванні – гарантія вашого успіху у роботі з людьми.
9. Намагайтеся бути переконливими і зрозумілими на кожному етапі спілкування.

VI ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

Керівництво та педагогічний колектив гімназії як закладу нового типу перебуває у творчому пошуку оригінальних нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем. Інтенсивні пошуки нового в управлінні, методичній роботі та практиці навчання породили певні оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні, що характерно для першого рівня інноваційних процесів, які пронизують усі структурні компоненти.

Найголовніше – бажання вирішувати проблеми не формально, на паперах і для звітності, а життєво необхідно, реально, нелицемірно, творчо і натхненно. Цього і прагнемо.

ОРІЄНТОВНІ ЗРАЗКИ ТЕМ

для дослідження у фокусних групах:

- “Шляхи, форми і методи самоосвіти”
- “Методика вивчення науково-методичної літератури”
- “Впровадження результатів самоосвіти у власну практику”
- “Як домогтися дисципліни на уроці?”
- “Дисципліна – це послух чи потреба зацікавленої дитини?”
- “Нетрадиційний урок. Яким він має бути?”
- “Чи потрібна нам система рейтингу?”
- “На якому етапі уроку найефективніше використовувати тестові завдання і якого рівня?”
- “Як залучити пасивних учнів до роботи на уроці”
- “За якими принципами формувати мікрогрупи для дослідження проблеми?”
- “Групи важких підлітків та методи роботи з ними”
- “Як ефективно узгодити вимоги та скоординувати дії у проблемному 5-му класі”
- “Найпоширеніші порушення орфоепічних норм на уроках (мається на увазі не лише мовлення учнів, але й вчителів)”
- “Найпоширеніші порушення орфографічного режису”
- “Обмін улюбленими мнемонічними прийомами у 6-Б класі” (Таке засідання фокусної групи було проведено як наслідок моніторингу знань за семестр)
- “Як залучити обдарованих учнів до наукової роботи? Яку роботу слід провести з батьками, і хто повинен це зробити?”

Ряд тем, обговорюваних на засіданнях фокусних груп, можна продовжити, адже школа – це справжній вулик, в якому постійно рояться як нові ідеї, так і проблеми, пов'язані з їх втіленням у життя.

Склад групи обирається залежно від мети дослідження

Склад групи	Мета дослідження
Члени одного методоб'єднання	Контрольно-діагностична: з'ясувати проблеми, актуальні для певної частини колективу з метою ефективнішого планування роботи
Вчителі, які викладають предмети в одному учнівському колективі	Корекційна: активізувати взаємодіювання, налагодити глибокі міжпредметні зв'язки у плануванні, забезпечити їх реалізацією в навчальному процесі
Молоді спеціалісти та малодосвідчені вчителі	Контрольно-діагностична: з'ясувати, методичної допомоги з яких питань потребує саме ця частина педколективу.
Вчителі, досвід яких вивчається	Контрольно-прогностична: дослідити недоліки в роботі методкабінету, виявити потенційних керівників фокусних груп та нові теми для дослідження.

АНАЛІЗ УРОКУ ЯК ОДИН ІЗ МЕТОДІВ КОНТРОЛЮ ЗА ЯКІСТЮ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ

В'ячеслав КОРОСТЕЛЬОВ

Директор загальноосвітньої
санаторної школи № 13
м. Харкова

На сьогоднішньому етапі необхідність контролю набуває все більшого значення. Адже варто говорити про контроль не лише як засіб виявлення помилок, а і як шлях визначення напрямного курсу, що позитивно позначається на якості роботи вчителя над формуванням ключових компетенцій.

У період реформування школи та системи освіти в цілому слід вести мову про ефективний контроль, який зможе дати суттєві результати. Задля того, щоб контроль був ефективним, необхідно дотримуватись однієї з головних його умов (як зазначають О. Касьянова та В. Максимов) — об'єктивності. Слід зазначити, що об'єктивність контролю може досягатися із залученням діагностики, тобто діагностичного підходу, оскільки саме діагностика професійно-педагогічної діяльності, педагогічної майстерності вчителя дозволяє оптимально вирішувати проблеми атестації працівників освіти, бо максимально усуває суб'єктивізм та упередженість оцінок адміністрації школи. За умов діагностико-технологічного управління процесом навчання контроль за якістю роботи вчи-

теля дає інформацію для науково обґрунтованого аналізу діяльності вчителя як основи вдосконалення його майстерності.

Питаннями діяльності вчителя, визначенням критеріїв її якості та моніторингом займалися Л. Фридман, Г. Єльнікова, Г. Кирилова, М. Портнов, В. Симонов та інші науковці. Ми у своїй роботі спираємося на дослідження науковців Харківського інституту післядипломної освіти, Харківського державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди, Т. Хлебнікової та О. Касьянкової, а також інших дослідників — В. Лізинського, В. Максимова, М. Поташніка та інших.

Об'єктом дослідження є *контрольно-аналітична діяльність керівника навчального закладу*. Його мету вбачаємо в тому, щоб теоретично обґрунтувати організацію контролю за якістю роботи вчителя над формуванням ключових компетенцій. Дослідження покликане теоретично обґрунтувати критерії якості роботи вчителя над формуванням ключових компетенцій.

Аналіз уроку ми розглядаємо не тільки як *один з методів контролю*, але і як *метод інструкування*. Ці методи спираються на діагностичні функції аналізу, що надалі є необхідною

передумовою наукового обґрунтування всієї навчальної діяльності в цілому.

Розглядаючи урок у системі контролю, в основу його аналізу ми закладаємо вивчення й оцінку фактичної діяльності вчителя й учнів, тому що контроль як складова частина функції керування служить тому, щоб перевірити людей і перевіряти фактичне виконання справи.

З огляду на все вищезазначене, сучасний урок ми аналізуємо комплексно, виділяючи *чотири основних напрями*:

1. Виконання вчителем завдання навчання на уроці.
2. Виконання вчителем виховного завдання на уроці.
3. Організаційна діяльність учителя на уроці та його особистісні якості.
4. Діяльність учителя на уроці та характеристика класу.

Урок – органічне ціле, і фіксувати необхідно весь його перебіг. Однак залежно від мети при аналізі уроку можна розглянути якийсь визначений вид діяльності. Тому кожен з чотирьох напрямів запропонованого нами комплексного аналізу сучасного уроку дозволяє їх використовувати як у комплексі, так і окремо.

Як видно, оцінка результату роботи вчителя над формуванням ключових компетенцій учнів – процес досить багатоаспектний і складний. Він не закінчується на характеристиці цих критеріїв (див. табл. 1), тому що результати роботи учнів на уроці є також і критеріями роботи вчителя. Але слід зазначити, що ефективність будь-якого уроку визначається не тільки тим, що вчитель намагається дати своїм учням, але, перш за все, тим, що саме вони отримали під час навчання. Учнем можна назвати не того, кого вчитель учить, а того, хто навчається.

Освоєння моніторингу в освітньому просторі може проходити у двох напрямках: екстенсивному та інтенсив-

ному. Перший шлях реалізується через збільшення кількості відслідкованих процедур та об'єктів спостереження, другий базується на якісному переосмисленні того аналітичного багажу, котрий уже є в педагогічній практиці. Наш досвід показує, що матрична модель педагогічного аналізу уроку належить до інтенсивного напрямку.

Перш за все з'ясуємо саме поняття *матриця*. Це важливо, оскільки термін взято з математичної галузі. Матриця є прямокутною таблицею (з будь-яким набором рядків та стовпчиків). Для матричної моделі педагогічного аналізу уроку можна прийняти таку схему: у стовпчиках відображаються основні параметри спостереження уроку, а рядки характеризують рівень оволодіння професійними знаннями та вміннями.

Наступним кроком у розробці матричної моделі є визначення параметрів спостереження за організацією навчального процесу на уроці. Пропонуємо розроблений Т. Хлебніковою варіант матричного аналізу уроку (див. табл. 2).

Крім наведеного підходу, діяльність учителя можна оцінити, використовуючи факторно-критеріальний підхід, який розглядається в роботах Г. Дмитренка, Г. Єльнікової, О. Касьянкової, Т. Хлебнікової.

Таблиця 1

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ТА КОЕФІЦІЄНТИ ЇХНЬОЇ ЗНАЧУЩОСТІ

№ з/п	Критерії оцінки	Коефіцієнти значущості
1.	Підвищення професійного рівня	0,21
2.	Здійснення навчально-виховного процесу	0,21
3.	Педагогічна майстерність	0,21
4.	Ерудиція	0,11
5.	Виконавська дисципліна	0,15
6.	Громадська активність	0,11

МАТРИЦЯ АНАЛІЗУ УРОКУ

Параметри спостереження	Показники параметру	Ступінь вияву					
		1	0,75	0,5	0,25	0	
Діяльність учителя Діяльність учня	Організаційна 1. Дидактичне проектування навчання школярів • оптимальність визначення мети уроку • конкретизація завдань навчання • конкретизація змісту навчання • планування методів, засобів, форм навчання 2. Дотримання основних психологічних та гігієнічних вимог 3. Наявність ефективного зворотного зв'язку з учнями 4. Рівень педагогічної та методичної майстерності 5. Рівень оформлення документації до уроку (журнал, зошити, план уроку) 6. Якість мови (темп, дикція, образність, емоційність, виразність, правильність) 7. Раціональне використання часу уроку 8. Доцільність вибраного типу та структури уроку 9. Дотримання правил охорони праці						
		Навчальна 1. Стимулювання школярів до навчально-пізнавальної діяльності - постановка мети, визначення завдань навчання - формування позитивних мотивів учіння 2. Організація дидактичного процесу - організація сприйняття - організація усвідомлення - організація закріплення - організація застосування знань 3. Реалізація принципів навчання - науковості - доступності - посиленої складності - самостійності й активності учнів у процесі навчання - систематичності й послідовності навчання - диференціації та індивідуалізації навчання - свідомості й міцності засвоєння знань, умінь та навичок - проблемності навчання - зв'язку теорії з практикою, навчання з життям - наочності (ефективність та доцільність використання наочності та ТЗН) - єдності освітньої, виховної та розвивальної функцій навчання 4. Адекватність вибору методів навчання змісту теми, меті уроку, проміжних завдань та завдань окремих етапів уроку та їх реалізація 5. Реалізація педагогічно доцільного комплексу засобів навчання з урахуванням поставленої мети і завдань уроку, змісту теми, індивідуальних особливостей учнів 6. Раціональність вибору та реалізація форм організації навчальної діяльності учнів на уроці 7. Узгодженість вибору та реалізації методів і засобів навчання, форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроці 8. Контроль за ЗУН 9. Оптимальність домашніх завдань та ефективність доведення їх до учнів					
	Виховна 1. Моральна та світоглядна направленість 2. Формування загальнонавчальних навичок 3. Робота над культурою мовленнєвої поведінки 4. Вплив уроку на інтелектуальний розвиток учнів 5. Стиль керівництва учнями, педагогічна культура, такт 6. Використання виховних можливостей оцінок 7. Реалізація виховного потенціалу змісту навчального матеріалу на уроці						
	Діяльність учня 1. Рівень пізнавальної активності 2. Наявність інтересу до уроку, предмета 3. Ступінь самостійності 4. Уміння виділяти головне в навчальному матеріалі 5. Рівень аналітичних умінь та навичок 6. Розвиток навичок колективної роботи 7. Розвиток мовленнєвих, орфографічних та інших навичок 8. Уміння працювати біля дошки 9. Організованість, дисциплінованість						

$$E_u = \frac{\sum \text{балів}}{51} \times 100\%$$

 Якщо ефективність уроку $\geq 80\%$ – урок відмінний

 Якщо ефективність уроку $69-79\%$ – урок добрий

 Якщо ефективність уроку $60-68\%$ – урок задовільний

Таблиця 3

ФАКТОРНО-КРИТЕРІАЛЬНА МОДЕЛЬ ОЦІНКИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Фактор	Вагомість	Критерії	Вагомість	Коефіцієнт відповідності
1. Підвищення професійного рівня	0,21	1. Методичні знання	0,25	
		2. Професійні знання	0,25	
		3. Психологічні знання	0,3	
		4. Фахові уміння	0,2	
2. Здійснення навчально-виховного процесу	0,21	1. Дидактичне проектування навчання школярів	0,25	
		2. Організація дидактичного процесу	0,25	
		3. Контроль і оцінка результативності навчання	0,25	
		4. Корекція процесу навчання	0,13	
		5. Позакласна робота з предмета	0,12	
3. Педагогічна майстерність	0,21	1. Гуманістична спрямованість діяльності	0,34	
		2. Педагогічні здібності	0,33	
		3. Педагогічна техніка	0,33	
4. Ерудиція	0,11	1. Професійна ерудиція	0,5	
		2. Загальна ерудиція	0,5	
5. Виконавська дисципліна	0,15	1. Планування	0,3	
		2. Ведення журналів	0,15	
		3. Виконання програм	0,2	
		4. Перевірка зошитів	0,15	
		5. Оформлення особових справ	0,2	
6. Суспільна діяльність	0,11	1. Участь у роботі методичного об'єднання	0,3	
		2. Участь у конференціях	0,2	
		3. Участь у громадських зборах	0,25	
		4. Участь у педагогічному ярмарку	0,25	

Завданням поточної оцінки роботи вчителя є підвищення професіоналізму на основі аналізу його кількісного та якісного рейтингу. Оцінка якості роботи здійснюється експертними групами за допомогою відповідних критеріїв та кількісної оцінки їх елементів, які відображають сукупність найнеобхідніших професійних властивостей учителя.

Як приклад, наведемо факторно-критеріальну модель, розроблену Т. Хлебніковою (табл. 3).

Якість праці вчителя визначається кількісною оцінкою показників, які входять до наведених критеріїв. При цьому показники якості праці вчителя за кожним критерієм визначаються як середня арифметична оцінка окремих властивостей. Для визначення кожного показника критеріїв їх оптимізують, тобто надають додаткову інформацію, яка допомагає експертам усвідомлювати рівень оцінки щодо кожного показника критеріїв. Оцінки виставляються експертами в оцінювальні листи за бальною системою:

5 – якість виявляється постійно, у найвищому ступені;

4 – якість виявляється постійно;

3 – якість виявляється частково або періодично;

2 – якість майже не виявляється;

1 – якість не виявляється.

Відношення підсумкової оцінки до максимально можливої визначає коефіцієнт якості праці вчителя, його рейтинг (Кя). Для остаточного визначення якості праці вчителя його

Таблиця 4

КОЕФІЦІЕНТИ ВІДПОВІДНОСТІ ЯКОСТІ ПРАЦІ ВЧИТЕЛЯ СУЧАСНИМ ВИМОГАМ

№ з/п	Рейтинг якості праці вчителя	Коефіцієнт	Показники
1.	Кя	0,1 - 0,49	Якість праці вчителя не відповідає сучасним вимогам
2.	Кя	0,5 – 0,59	Вчитель повинен підвищити свою кваліфікацію
3.	Кя	0,6-0,8	Якість праці вчителя відповідає сучасним вимогам

АНКЕТА

для визначення рівня вмінь вчителя, необхідних для організації процесу навчання

№	Уміння	5	4	3	2	1
1	Уміння модифікувати навчальні програми.					
2	Уміння визначати мету уроку та декомпонувати її на завдання.					
3	Уміння планувати зміст навчального матеріалу, форми організації пізнавальної діяльності відповідно до мети та завдання уроку.					
4	Уміння працювати за спеціальним навчальним планом.					
5	Уміння будувати навчання відповідно до результатів діагностичного вивчення учнів.					
6	Уміння ефективно організовувати свою діяльність в часі відповідно до мети та завдань уроку.					
7	Уміння відбирати дидактичний матеріал, наочні прилади і ТЗН відповідно до мети уроку.					
8	Уміння стимулювати когнітивні здібності учнів.					
9	Уміння консультувати учнів.					
10	Уміння залучати учнів до навчального процесу.					
11	Уміння стимулювати інтелектуальні зусилля учнів.					
12	Уміння керувати своїм емоційним станом.					
13	Уміння проводити самоаналіз та самооцінку своєї діяльності.					

Максимальна можлива кількість балів – **65**. Загальна оцінка рівня вмінь учителя, необхідних для організації процесу навчання, визначається за формулою $K = n/N$, де **N** – максимально можлива кількість балів, **n** – кількість набраних балів. Відповідно до отриманих результатів визначається рівень вмінь учителя, необхідний для організації процесу навчання: **0,2-0,45** – низький рівень; **0,46-0,59** – задовільний рівень; **0,6-0,8** – оптимальний рівень; **0,8-1** – високий рівень.

слід порівняти з коефіцієнтом відповідності якості праці вчителя сучасним вимогам (див. табл. 4).

Якісна оцінка вчителя згідно з його кількісним рейтингом може визначатися за допомогою орієнтовної оцінки.

ОРІЄНТОВНА ОЦІНКА ЯКОСТІ ПРАЦІ ВЧИТЕЛЯ

Рейтинг > 0,8. Рівень професійних якостей вчителя високий, що значною мірою впливає на якість навчального процесу як систему організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту навчання на високому освітньому та кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів освіти. Пропонується звернути увагу на елементи критеріїв, які експерти оцінили нижче, ніж 5 балів.

Рейтинг 0,6-0,8. Рівень професійних якостей вчителя середній, що позитивно впливає на якість навчального процесу. Пропонується звернути увагу на елементи критеріїв, які експерти оцінили нижче, ніж 4 бали.

Рейтинг 0,5-0,59. Рівень професійних якостей вчителя нижчий за середній, що негативно впливає на якість навчального процесу. Небезпечна зона! Вчителю необхідно підвищити кваліфікацію, звернути увагу на елементи критеріїв, які експерти оцінили нижче, ніж 4 бали.

Рейтинг до 0,49. Рівень професійних якостей вчителя низький, що негативно

впливає на якість навчального процесу, систему організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту навчання. Пропонується перепідготовка, одержання нової спеціальності.

Після відвідування уроку можна запропонувати провести бесіду з учителем, використовуючи такі питання:

1. Як вчитель визначив мету уроку: навчальну; виховну; розвивальну?
2. Як учитель спланував діяльність учнів на уроці?
3. Чому вчитель використав той чи інший метод, той чи інший прийом вивчення матеріалу?
4. Чому вчитель використав ті чи інші наочні посібники?
5. У чому психолого-педагогічна цінність наочних посібників?
6. Яку роль учитель відводить цьому уроку в системі уроків з усієї теми?
7. Як учитель передбачав перебіг уроку і як він реалізувався?
8. Які ускладнення він передбачив у всього класу або в окремих учнів?

Виходячи з вищезрозглянутого, можна зазначити, що на основі контролю за якістю роботи вчителя над формуванням ключових компетенцій учнів керівник школи аналізує досягнуті результати та корегує навчально-виховний процес.

Вибір теми нашого дослідження був обумовлений актуальністю проблеми оптимізації контрольної аналітичної діяльності керівника навчального закладу за умов діагностико-технологічного управління процесом навчання. За результатами науково-теоретичних та практичних

АНКЕТА ДЛЯ ВИВЧЕННЯ СТАНУ КОНТРОЛЮ ЗА ЯКІСТЮ РОБОТИ ВЧИТЕЛЯ

1. Вивчення якості роботи вчителя проводиться за планом, з яким вчителі ознайомлені: так; ні; інколи.
2. Якість роботи вчителя визначається за результатами успішності учнів з предмета за семестр, рік: так; ні; інколи.
3. При визначенні якості роботи вчителя використовуються діагностичні методики: так; ні; інколи.
4. При визначенні якості роботи вчителя адміністрація спирається на спостереження за роботою вчителя під час відвідування уроку: так; ні; інколи.
5. Якість роботи вчителя визначається за результатами шкільних, районних, міських олімпіад, результатами участі роботи учнів у МАН: так; ні; інколи.
6. Контроль за якістю роботи вчителя стимулює безперервну фахову підготовку: так; ні; інколи.
7. Контроль за якістю роботи вчителя підвищує відповідальність за результати навчання та виховання: так; ні; інколи.
8. Контроль за якістю роботи вчителя організований таким чином, що дозволяє вивчити всі аспекти професійної компетентності вчителя: так; ні; інколи.

ШКАЛА ПОЛЯРНИХ ПРОФІЛІВ для визначення ставлення вчителів до контролю

Контроль за якістю роботи вчителя:	5	4	3	2	1	Контроль за якістю роботи вчителя:
1. дозволяє вивчити професійну компетентність;						1. дозволяє вивчити деякі аспекти діяльності;
2. спонукає до підвищення професійної майстерності вчителя;						2. залишає байдужим до підвищення професійної майстерності;
3. дозволяє виявити та проаналізувати труднощі в роботі вчителя;						3. дозволяє виявити недоліки в роботі, які потім використовують у виступах адміністратори школи як ілюстрацію негативних явищ у навчальному процесі;
4. дозволяє спланувати роботу методичного об'єднання;						4. робить планування роботи вчителя в методичному об'єднанні стихійним;
5. дозволяє підвищити професійну та загальну майстерність;						5. не зацікавлює в підвищенні педагогічної та загальної майстерності;
6. дозволяє підвищити кваліфікацію						6. не спонукає до підвищення кваліфікації

ЛІТЕРАТУРА

1. Ельникова Г.В. Управление формированием качества обучения в средней школе.-Х., 1989.- 38 с.
2. Касьянова О.М. Мониторинг в управлінні навчальними закладами. – Х.: Основа, 2004.- 96 с.
3. Качество знаний учащихся и пути его совершенствования. Под.ред.М.Н. Саткина, В.В. Краевского. – М.: Педагогика, 1978.- 208 с.
4. Лернер И.Я. Качества знаний учащихся. Какими они должны быть? – М.: Знание, 1978.-46 с.
5. Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности. – М.: Знание, 1980.-96 с.
6. Лизинский В.М. Работа администрации школы с учителем. – М.: Образоват. центр „Педагогический поиск”, 2000. – 160 с.
7. Максимов В.Г. Педагогическая диагностика в школе: учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. – М.: Академия, 2002. – 272 с.
8. Матрос Д.М., Полев Д.М., Мельникова Н.Н. Управление качеством образования на основе новых информационных технологий и образовательного мониторинга.- М.: Педагогическое общество России, 2001. – 128 с.
9. Наукові основи управління школою. Навчальний посібник для директорів шкіл та факультетів підготовки і підвищення кваліфікації організаторів народної освіти/ За ред. Г.Єльнікової. – Х.: ХДПУ, 1991. – 169 с.
10. Поляков Е.Н. О системе и анализе урока // Советская педагогика. – 1974. – №7. – С. 38-46.
11. Поташник М.М. Управление современной школой. – М.: АППЦИП, 1992. – 168 с.
12. Поташник М.М. Качество образования: проблемы и технология управления (В вопросах и ответах). – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 352 с.
13. Симонов В.П. Педагогический менеджмент: 50 НОУ-ХАУ в управлении педагогическими системами. – М.: Педагогическое общество России, 1999. – 430 с.
14. Симонов В.П. Оценка эффективности учебно-воспитательной деятельности учителя, руководителя школы. – М.: Просвещение, 1985. – С.75-90.
15. Симонов В.П. Комплексный анализ урока // Профессионально-техническое образование. – 1976. – № 1. – С. 22-24.
16. Управление развитием школы/Под ред. М.И. Поташника, В.С.Лазарева. – М.: Новая школа, 1995.
17. Фридман Л. М. Педагогический опыт глазами психолога. – М.: Просвещение, 1987. – С. 182-187.
18. Хлебникова Т.М. Ділова гра як метод активізації навчального процесу: навчально-методичний посібник для викладачів, слухачів ІППО, директорів шкіл, керівників РУО. – Х.: Основа, 2003. – 80 с.
19. Шамова Т.И. Исследовательский подход в управлении школой. – М.: Педагогика, 1991. – 104 с.
20. Шамова Т.И., Третьяков П.И., Капустин Н.П. Управление образовательными системами. – М.: ВЛАДОС, 2002. – 320 с.

досліджень можна зробити такі висновки:

- Спільна діяльність вчителя й учня може бути охарактеризована конкретними якостями, які можна назвати якостями навчання. Кожна якість характеризує групу компетенцій учителя й учня в спільній діяльності. Знаючи якість навчання і відповідні їм компетенції, можна керувати їхнім формуванням.
- В організації і здійсненні навчального процесу головним чином виявляється творча діяльність учителя. Судити про творчість, професійно-педагогічні якості вчителя можна лише на основі комплексного вивчення всіх основних видів його діяльності й умов, у яких ця діяльність здійснюється.
- Завданням поточної оцінки роботи вчителя є підвищення професіоналізму на основі аналізу їхнього кількісного та якісного рейтингу. Оцінка якості роботи здійснюється експертними групами за допомогою відповідних критеріїв та кількісної оцінки їх елементів, які відображають сукупність найнеобхідніших професійних властивостей вчителя. На основі контролю за якістю роботи вчителя керівник школи аналізує досягнуті результати та корегує навчально-виховний процес.

ПРАКТИКА СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Управління
ШКОЛОЮ

На прикладі професійно-технічного навчального закладу подано основні напрями соціального партнерства з виробничими підприємствами. Обґрунтовано завдання та принципи соціального партнерства, зобов'язання, які мають брати на себе працедавці. Окреслено процедуру участі соціальних партнерів у визначенні змісту професійно-технічної освіти, розробці навчальних планів та програм.

Перехід до ринкової економіки чітко визначає орієнтири професійно-технічної освіти, і стає очевидним, що головна мета всіх суб'єктів освітньої політики й освітнього процесу полягає в необхідності врахування сучасних соціально-економічних реалій ринку праці й трансформування їх у конкретні освітні програми професійної підготовки фахівців.

Отже, розвиток та вдосконалення ринкових відносин перетворюють суб'єкти освіти в суб'єкти ринку. Професійно-технічні навчальні заклади стають, по суті, посередниками між клієнтом (учнем) і споживачем (працедавцем). Ця обставина спонукає навчальний заклад до пошуку таких форм і методів трансляції знань, такого змісту і структури професійного навчання, що дають змогу забезпечити потрібну „товарну кондицію” клієнта — випускника професійно-технічного навчального закладу [2].

Соціальне партнерство у професійно-технічній освіті

нашої країни до недавнього часу розвивалося у складних умовах, які визначалися скороченням ринку праці та надлишком некваліфікованої робочої сили, нестійкою фінансовою системою, падінням у працедавців стимулів до інвестування в технічні та організаційні інновації, які вимагають підготовки і використання спеціалістів нових кваліфікацій. Формування системи соціального партнерства в освітній галузі відбувалося у складних умовах, які впливали на діяльність навчального закладу.

Виробничі галузі і сфера послуг є основними споживачами продукту навчальної діяльності закладу — кваліфікації випускника. Тому і постає завдання встановлення безпосередніх зв'язків навчального закладу і підприємств.

Віктор ПАРЖНИЦЬКИЙ

Заступник директора Інституту інноваційних технологій і змісту освіти, кандидат педагогічних наук, м. Київ

Володимир МАКАРОВ

Заступник директора Дніпропетровського центру ПТО з поліграфії та інформаційних технологій

Олена ЮДЕНКОВА

Заступник директора з навчально-методичної роботи Дніпропетровського центру ПТО з поліграфії та інформаційних технологій

На відміну від минулих років, у сучасних умовах ініціатива створення нової системи взаємодії повинна виходити від навчальних закладів для того, щоб випускники були конкурентноспроможні на ринку праці, а їхня професійна підготовка – відповідала потребам працедавців.

На початку 90-х років минулого сторіччя в системі професійно-технічної освіти діяв механізм взаємодії навчальних закладів і виробництва за допомогою „базових” підприємств, коли фахівців готували за державним замовленням відповідно до потреб конкретного підприємства. Держава гарантувала працевлаштування випускників відповідно до отриманої робітничої кваліфікації з наданням обумовлених законодавством пільг. В умовах нинішнього ринку праці, незважаючи на втрату зв'язків із колишніми базовими підприємствами, необхідне створення найбільш сприятливих умов ефективного функціонування й розвитку навчальних закладів із залученням інших ланок управлінської системи. Сьогодні, коли змінюються умови життя, змінюється й мотивація співробітництва навчальних закладів та працедавців, які стають соціальними партнерами. Вони мають наміри не тільки брати участь у працевлаштуванні випускників, не тільки зайняти своє місце в атестаційному процесі, але й активно впливати на зміст усього освітнього процесу. Така співпраця отримує нові напрями розвитку, які втілюються в новостворених конкретних формах і механізмах соціального партнерства. Працедавець заявляє про своє право бути впевненим у тому, що очікувані професійні компетенції і соціально важливі якості майбутніх працівників включено до розроблених освітніх стандартів, навчальних планів і освітніх програм. Про це свідчить розвиток контактів професійно-технічних навчальних закладів та виробничих фірм і організацій.

Працедавець – головний соціальний партнер. І ця його функція по-

винна простежуватися на всіх організаційних етапах освітнього процесу, у позитивному впливі працедавця на створення відповідного освітнього середовища. Тому він стає активним безпосереднім співучасником навчально-виробничого процесу та курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Відносини професійно-технічних навчальних закладів та соціальних партнерів повинні будуватися на підставі спільних договорів, у яких обов'язково має бути передбачено:

- участь працедавців у розвитку навчально-матеріальної бази;
- спільне коригування робочих навчальних планів і програм;
- проведення маркетингових досліджень у галузі професійно-технічної освіти;
- надання випускникам гарантованих робочих місць відповідно до отриманої професії;
- матеріальна підтримка та надання пільг учням і педагогічним працівникам.

Безумовно, соціальні партнери повинні бути залучені до оцінки якості кваліфікації випускника професійно-технічного навчального закладу. Соціальні партнери передають свій досвід, висловлюють власну точку зору і свої потреби, які перебувають поза освітньою галуззю. У першу чергу це стосується представників приватного бізнесу, асоціацій та інших угруповань працедавців. Активна роль соціальних партнерів дає змогу професійно-технічним навчальним закладам увійти до реальної економіки та адаптуватися до змін, що відбуваються в суспільстві, технологіях, бізнесі й ринку праці в цілому. Якщо оцінка якості професійної підготовки працівника залишається виключно в компетенції держави, навчальних закладів і керівних структур освітньої галузі, то зміст такої оцінки є замкнутим і, по суті, академічним, тобто таким, у якому не враховано аспекти та критерії сьогоденної реальної економіки і ринку праці. Практика багатьох

європейських держав, у яких участь соціальних партнерів у визначенні оцінки якості професійно-технічної освіти обумовлена законодавчими інструктивними документами, підтверджує необхідність і важливість такого залучення. Активна участь соціальних партнерів у цьому процесі позитивно впливає на розвиток і модернізацію системи професійно-технічної освіти в цілому. Тому забезпечення якості освіти повинно бути постійно присутнім на порядку денному соціального партнерства.

Центральним організаційним завданням спільних угод ставиться участь працевдавців у роботі опікунських та управлінських рад професійно-технічних навчальних закладів. Такі ради можуть стати ефективними важелями в системі соціального партнерства. Самая наявність такої ради вже свідчить про формування системи. У зв'язку з тим, що ініціатором соціального партнерства сьогодні частіше виступає навчальний заклад, опікунські ради можуть створюватися за ініціативою навчальних закладів.

При підписанні угод з навчальним закладом працевдавці також мають брати на себе такі зобов'язання: поповнення та удосконалення матеріально-технічної бази; створення на підприємствах навчальних ділянок для виготовлення учнями реальної продукції; виділення майстрів-наставників із найбільш досвідчених робітників; надання допомоги в доборі із складу висококваліфікованих робіт-

Приклад роботи Дніпропетровського центру професійно-технічної освіти з поліграфії та інформаційних технологій (далі центр) показує, що пошук найбільш результативних способів вирішення проблеми якості професійного навчання став однією з найважливіших умов розвитку навчального закладу.

Аналіз результатів діяльності навчального закладу виявляє розбіжність між рівнем та якістю підготовки випускника й вимогами, що висуває до фахівця працевдавець. Навчальний заклад робить усе можливе, щоб цю розбіжність подолати, але частково вона залишається, бо освітній процес – це система, яка має певну інертність і не дозволяє повною мірою швидко реагувати на найновіші зміни у виробництві та інших сферах життєдіяльності.

Навчальний заклад створює систему соціального партнерства з метою задоволення:

- освітніх потреб особистості відповідно до її життєвих цінностей;
- потреб підприємств та інших організацій у зростанні кадрового потенціалу;
- потреб суспільства в забезпеченні зайнятості й розвитку ринку праці, у розширеному відтворенні сукупного особистісного та інтелектуального потенціалу;
- потреб закладу освіти в розвитку та підвищенні конкурентоспроможності [3, с.15].

Найбільш складною проблемою залишається виконання програм виробничого навчання й виробничої практики. І тільки активна допомога різних соціальних партнерів дозволяє її вирішувати.

Співробітництво з підприємствами різних форм власності розпочинається з підписання двосторонніх договорів про організацію виробничої практики учнів. Кожен випускник центру з урахуванням рівня підготовки, запиту та пропозиції на робочу силу на ринку праці має право при цьому самостійно вибирати місце роботи.

Керівництво навчального закладу уклало переважно довгострокові договори, терміном від трьох до п'яти років. Надалі планується перейти до більш перспективного, продуктивного, предметного напрямку соціального партнерства – закріплення окремих друкарень за навчальними кабінетами та виробничими майстернями за конкретними професіями.

Важливим завданням сьогоденного етапу розвитку професійно-технічної освіти є **створення нових освітніх програм і освітніх стандартів**, а також опрацювання процедур участі працевдавців у визначенні змісту освіти і сертифікації програм підготовки кваліфікованих робітників і спеціалістів.

Згідно з програмою соціального партнерства центром було проведено моніторинг потреб працевдавців у кваліфікаціях робітників і визначенні вимог до сучасного фахівця. У програмі брали участь ВАТ “Зоря”, типографії “Арт-прес”, “Баланс-клуб” та інші. Практично всі замовники кадрів вважають, що, в першу чергу, робітник повинен мати відповідну освіту, здобуту в державному професійно-технічному навчальному закладі; досвід роботи за професією або спеціальністю – не менше двох років; здатність до подальшого самонавчання та достатні комунікативні навички; володіти професійною термінологією; вміти працювати в команді; бути взаємовідповідальним.

Наприклад, до підготовки фахівців за професією “Касир (у банку)”, “Контролер ошадного банку” висуваються вимоги глибоких знань з комп'ютерних дисциплін. Саме з цих міркувань навчальний заклад висунув пропозицію обласному центру зайнятості щодо внесення змін до навчального плану перепідготовки незайнятого населення і включення до нього навчального предмета “Автоматизація банківських розрахунків”.

Сьогодні у видавничо-поліграфічній галузі нашої країни є попит на висококваліфікованих спеціалістів, які можуть працювати на сучасному обладнанні за новітніми виробничими технологіями. Тому відповідно до замовлень працевдавців у центрі здійснюється підготовка фахівців за інтегрованими навчальними планами:

- 5.020107 “Діловодство”, напрям підготовки 0201 “Культура”;
- 5.092708 “Комп'ютерна обробка текстової, графічної та образної інформації”, напрям підготовки 0927 “Видавничо-поліграфічна справа”;
- 5.092706 “Друкарське виробництво”, напрям підготовки 0927 “Видавничо-поліграфічна справа”.

Згідно з результатами проведеного дослідження колектив центру знає стратегічні напрями розвитку своїх соціальних партнерів і може спланувати власну програму розвитку.

ників, педагогічних працівників для навчального закладу, закріплення виробничих цехів за навчальними групами; надання необхідних матеріалів, інструментів; призначення інструкторів для проведення виробничого навчання в майстернях центру; внесення пропозицій щодо доповнень та змін до навчальних планів і програм з урахуванням специфіки підприємств; участь у профорієнтаційній роботі серед шкільної молоді, проміжних та заключних атестаціях учнів; укладання договорів із випускниками, що передбачають комплекс соціальних заходів (додаткові стипендії, гранти, безкоштовне харчування та оплачувану практику) за умови подальшого працевлаштування молодих робітників на цих підприємствах; надання робочих місць для стажування майстрів виробничого навчання і викладачів спеціальних дисциплін; формування разом з навчальним закладом, державною службою зайнятості навчальних груп із числа безробітних громадян для здобуття професій, що користуються попитом на ринку праці.

До факторів, що заважають системному розвитку соціального партнерства в цілому в країні можна віднести: нестабільну роботу підприємств, що заважає формуванню перспективного замовлення на підготовку робочих кадрів; призов юнаків на військову службу відразу після закінчення навчання, що не дозволяє їм адаптуватися на підприємстві й після завершення служби зменшує вірогідність їх повернення на підприємство; обмеження можливостей навчального закладу мобільно та гнучко коригувати навчальні програми стосовно вимог працедавців до кваліфікації випускників; недосконалість законодавчої та нормативної бази; постійне підвищення рівня професійних вимог працедавців до робітників, яких приймають на роботу; невідпрацьований механізм договірних відносин між навчальними закладами і підприємствами – соціальними партнерами.

Отже, визначаємо, що принципами соціального партнерства повинні стати:

- дотримання норм законодавства;
- рівноправність соціального партнерства;
- добровільне прийняття взаємних обов'язків;
- відповідальність перед партнерами;
- договірні засади співробітництва;
- відкритість у взаємних намірах;
- гідність.

А стратегічною метою створення системи соціального партнерства має бути формування професійних компетенцій соціально-адаптованої особистості конкурентноспроможного спеціаліста [3, С.18].

Поняття “соціальне партнерство” щодо його застосування в професійній освіті являє собою систему договірних відносин навчальних закладів із працедавцями, службами зайнятості, професійними спілками, батьками, громадськими організаціями. Соціальне партнерство ґрунтується на реалізації принципів спільного заснування, опіки, незалежної атестації випускників, інтегрованого фінансування та інших форм взаємодії [5].

Соціальне партнерство має і законодавче підґрунтя, тому що підприємства, установи, організації незалежно від форм власності зобов'язані надавати учням, слухачам професійно-технічних навчальних закладів робочі місця або навчально-виробничі ділянки для проходження виробничого навчання чи виробничої практики.

„Підприємства, установи, організації – замовники підготовки кваліфікованих кадрів мають право відповідно до укладених угод перераховувати кошти на зміцнення навчально-виробничої бази, безоплатно передавати для навчальних цілей професійно-технічним навчальним закладам приміщення, споруди, обладнання, техніку, інструменти, матеріали, енергоносії, науково-технічну інформацію, нові технології виробництва тощо, надавати консультаційну, технічну і

технологічну допомогу та можливість стажування на виробництві викладачам, майстрам, інструкторам виробничого навчання, проводити роботу з професійної орієнтації молоді” [1].

Головний висновок — професійно-технічні навчальні заклади не можуть у повному обсязі підготувати робітника, який міг би працювати за сучасними технологіями без набуття додаткових знань безпосередньо на робочому місці. Необхідно ліквідувати відокремленість професійно-технічних навчальних закладів від реального виробництва.

Професійно-технічні навчальні заклади і працедавці повинні мати більш тісні зв'язки, оскільки це вигідно як одним, так і другим: часто виробники не можуть впроваджувати нові технології через брак робітників відповідної кваліфікації. А підготувати сучасного робітника в професійно-технічних навчальних закладах без залучення конкретного замовника практично неможливо. Сьогодні вимагає створення такої системи здобуття професійної освіти, яка була б максимально наближена до потреб працедавця [4, С.75].

У сучасних умовах важливо навчитися нових трудових відносин, до яких належить і соціальне партнерство. Культура соціального партнерства не може формуватися без розповсюдження ідей цивілізованих взаємодій різних суб'єктів, їхніх співробітництва і згоди. Значна роль у цьому належить навчальним закла-

дам, науковим установам, засобам масової інформації.

Розвиток нових відносин із соціальними партнерами посилює головну місію професійно-технічного навчального закладу — забезпечення загальної доступності і високої якості професійної освіти, що передбачає не тільки підготовку учнів до конкретних виробничих операцій, але й формування в них навичок до неперервної освіти протягом всього життя.

Профілізація старшої школи: запозичуємо досвід профтехосвіти

Моніторинг діяльності підприємств показав, що в поліграфічному середовищі Дніпропетровщини чітко простежуються перспективи автоматизації робочого процесу друкарень. У комплексній автоматизації є багато позитивних моментів: це і швидкість, і економічність усього циклу, зменшення браку, економія витрат, підвищення відповідальності управлінської ланки.

Для оновлення виробництва потрібно зробити конкретні послідовні кроки:

встановлення нового обладнання, яке підтримує новий стандарт (але постають питання: куди подіти застаріле обладнання, а також обладнання, яке не підтримує цей стандарт; що робити друкарням, які не мають можливості провести модернізацію обладнання; що робити навчальному закладу, якому також складно виконувати вимоги працедавців, не маючи сучасного обладнання?);

● придбання та встановлення системи автоматизації (це питання великого проміжку часу, а також великої вартості);

● навчання персоналу друкарень, який повинен бути готовим працювати на нових системах.

Звідси висновок: у країні — з урахуванням кількості друкарень, стану їх обладнання, вартості робочої сили — ще довгий час буде вигідним замість упровадження нової автоматизованої системи використовувати працю додаткової кількості робітників або обмежитись автоматизацією тільки деяких етапів виробничого циклу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України “Про професійно-технічну освіту” № 103/98 — ВР від 10 лютого 1998 року.
2. Ничкало Н.Г. Ринок праці і проблеми модернізації підготовки кваліфікованих робітників // Професійно-технічна освіта. — 2004. — № 1. — С.9.
3. Сафонова Є.Г., Фішунова О.А. Соціальне партнерство професійного коледжу — М.: Видавничий відділ НОУ ІСОМ, 2003. — 47с.
4. Супрун В.В. Взаємодія професійно-технічних навчальних закладів та підприємств у підготовці робітничих кадрів: Забезпечити якісну підготовку робітничих кадрів // Матеріали Всеукраїнської наради з питань підготовки кваліфікованих робітничих кадрів, 2006. — 185с.
5. Смирнов І.П. Формування механізму соціального партнерства // Професійна освіта. — 2003. — №2. — С.30.

Управління
школою

ПРОФІЛІЗАЦІЯ СТАРШОЇ ШКОЛИ

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Перехід до профільного навчання на старшій ланці загальної середньої освіти є одним із пріоритетних завдань розвитку сучасної української школи.

Концепцією¹ профільного навчання в старшій школі профільне навчання визначається як вид диференційованого навчання, який передбачає врахування освітніх потреб, нахилів і здібностей учнів і створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у меті, змісті, структурі та організації навчального процесу.

Основними завданнями профільного навчання є: 1) створення умов для врахування й розвитку навчально-пізнавальних і професійних інтересів, нахилів, здібностей і потреб учнів старшої школи в процесі їхньої загальноосвітньої підготовки; 2) виховання в учнів любові до праці, забезпечення умов для їхнього життєвого і професійного самовизначення, формування готовності до свідомого вибору оволодіння майбутньою

професією; 3) формування соціальної, комунікативної, інформаційної, технологічної компетенції учнів на допрофесійному рівні, спрямування молоді щодо майбутньої професійної діяльності; 4) забезпечення наступно-перспективних зв'язків між загальною середньою і професійною освітою відповідно до обраного профілю.

Профільне навчання ґрунтується на таких принципах: *фуркації* (розподіл учнів за рівнями освітньої підготовки, інтересами, потребами, здібностями і нахилами); *варіативності й альтернативності* освітніх програм, технологій навчання і навчально-методичного забезпечення; *наступності та неперервності* між допрофільною підготовкою і профільним навчанням, професійною підготовкою; *гнучкості змісту і форм організації профільного навчання*, у тому числі дистанційного; забезпечення можливості *зміни профілю; діагностико-прогностичної реалізованості* (виявлення здібностей учнів з метою їх обґрунтованої орієнтації на профіль навчання).

Основні завдання і принципи профільного навчання реалізуються через створення профілю навчання – такого способу організації диференційованого навчання, який передбачає поглиблене і професійно зорієнтоване вивчення циклу споріднених предметів.

**Жанна
ВЕРБОВКІНА**

Директор СЗШ № 4
м. Києва

**Ольга
КОРСАКОВА**

Старший науковий
співробітник лабораторії
дидактики Інституту
педагогіки АПН України

¹ Концепція профільного навчання в старшій школі (затверджено рішенням колегії МОН 25.09.03 №10–12–2) // Інформ. зб. МОН України. – 2003. – №24

Профіль навчання охоплює таку сукупність предметів: базові, профільні та курси за вибором.

Педагогічний колектив СЗШ № 4 Дніпровського району м. Києва має певний досвід роботи з впровадження профільного навчання. Одним із напрямів профілізації обрано *суспільно-гуманітарний*, за яким разом з Київським університетом туризму, економіки і права створено профіль “туризм”. Учителями школи викладаються профільні предмети – географія, іноземна мова, спецкурси – ділова українська мова, основи законодавства, викладачами ВНЗ – туризмознавство і менеджмент туризму. Предметом угоди про співпрацю між університетом та школою є координація діяльності з підготовки випускників для вступу до цього вищого навчального закладу. У 2004 році до нього вступили 17 із 40 випускників, у 2005 році – 26 із 65, у 2006 році 24 із 67.

За іншим напрямом профілізації – *технологічним* – впроваджено профіль “ЮІР” (юні інспектори дорожнього руху). На ньому вивчаються профільні предмети – математика, фізика, спецкурси – автосправа, основи законодавства. У 2004 році 16 учнів, які навчалися за цим профілем, одержали водійські права.

У 2007/2008 навчальному році в школі за сприяння Київського міжнародного університету було створено профіль “країнознавство”.

Протягом багатьох років колектив СЗШ № 4 співпрацює з лабораторією дидактики Інституту педагогіки АПН України. Науковці систематично знайомлять учителів із актуальними проблемами шкільної освіти, здійснюють експериментальну роботу, беруть участь у науково-методичних семінарах, наукових нарадах і конференціях, які проводяться в школі. З 2006 року розпочалася спільна робота з проблеми реалізації профільного навчання в старшій школі. На методичних семінарах і педрадах обговорювалася Концепція профільного навчання в старшій школі, розробниками якої є співробітники лабораторії дидактики.

З цього навчального року в школі введено поглиблене вивчення хімії та

біології. Теоретичні засади поглибленого вивчення профільних навчальних предметів розробляються в лабораторії дидактики.

Проблема визначення і реалізації змісту профільних предметів, які вивчаються поглиблено, є на сьогодні однією з найбільш актуальних.

У педагогічній теорії та практиці накопичено певний досвід організації поглибленого вивчення навчальних предметів. Більшість педагогів і вчених вважає, що поглиблене вивчення передбачає: більш глибоке і повне опанування понять, законів, теорій, передбачених стандартом освіти, дотримання системного викладу навчального матеріалу, його логічного впорядкування; широке використання знань із споріднених предметів; застосування активних методів навчання, організацію дослідницької, проектної діяльності учнів; забезпечення прикладної спрямованості навчання.

Разом з тим, нинішній етап профілізації старшої школи має свої особливості, адже поглиблене вивчення навчальних предметів здійснюється за нових умов. Профільне навчання впроваджується в новій освітній парадигмі – особистісно-орієнтованій. Учені роблять спроби дидактично обґрунтувати зміст профільних навчальних предметів на основі компетентнісного підходу. У науково-педагогічній літературі розглядається поняття „профільна компетентність” (або „компетентність випускника профільної школи”), яка є результатом освітнього процесу в старшій школі і визначається як готовність учня одержувати та використовувати знання з профільної освітньої галузі, потрібні йому для професійного самовизначення і самореалізації (І.О. Зимня, О.О. Кузнецов, Г.В. Пічугіна, С.М. Рягін, Н. Шиян, В.Я. Ястребова та ін.).

Учені наголошують, що формування профільної компетентності потребує не просто збільшення обсягу навчального матеріалу, а прирощення змісту профільних предметів за певними компонентами – філософським, методологічним, науковознавчим, психологічним і власне профільним (С.М. Рягін), аксіологічним, когні-

тивним, діяльнісно-творчим, особистісним (В.Я. Ястребова) тощо.

Розв'язанню проблеми формування і реалізації змісту профільних предметів і сприятиме, на нашу думку, розробка і впровадження принципу наукового поглиблення змісту профільних предметів, що дозволить узагальнити, привести у відповідність до реалій сьогодення основні вимоги до організації поглибленого вивчення профільних предметів. Методологічною основою дидактичного обґрунтування принципу є такі положення.

Перше положення. Дидактичні принципи – це основні вихідні положення, керівні ідеї, що регулюють діяльність навчання. Як визначено у теорії навчання, вони добираються відповідно до мети і завдань, які зумовлюються потребами суспільства. Вимоги, що ставляться перед освітою, відбиваються на таких компонентах, як загальний обсяг знань (рівень загальної освіти), характер знань, характер світогляду, характер мислення тощо. Мета навчання, що змінюється під впливом вимог життя, призводить до зміни дидактичних принципів [2, с. 49, 52].

Зміна мети, функцій, завдань сучасної освіти вимагає розробки принципу наукового поглиблення змісту профільних предметів на основі компетентнісного підходу. Впровадження принципу має створювати умови для формування в учнів профільної компетентності. За нашими припущеннями, *профільна компетентність є інтегральною характеристикою якості підготовки учнів – їхньої здатності свідомо застосовувати комплекс знань, умінь і способів діяльності для розв'язання певного кола питань у профільній освітній галузі, сформованості соціальних і професійно значущих якостей.* У структурі профільної компетентності ми виділяємо такі складові: потребово-мотиваційну, операційно-дієву, рефлексивно-оцінну, соціальну (стиль взаємодії, спілкування), особистісну (соціально і професійно значущі якості учня). Вона визначає розвиток пізнавального інтересу школя-

рів, оволодіння знаннями, вміннями й навичками, необхідними в конкретній ситуації діяльності або спілкування, засобами рефлексії, формування і розвитку індивідуальних характерологічних рис, важливих для успішного виконання того чи іншого виду діяльності в певному профілі. Учень набуває профільної компетентності в результаті засвоєння змісту освіти, який передбачає її формування.

Друге положення. Для обґрунтування принципу наукового поглиблення змісту профільних предметів нами було обрано компетентнісно-соціологічну модель змісту шкільної освіти [3, 4]. Сутність її полягає в такому.

Відповідно до мети, функцій, принципів сучасної освіти на основі аналізу структури діяльності, структури особистості та структури процесу соціалізації (який містить сфери діяльності, спілкування, самосвідомості) у змісті шкільної освіти було виділено такі компоненти: 1) *інформаційно-діяльнісний* – його складові: *пізнавальна* – забезпечує опанування учнями знань світоглядного значення про природу, людину, суспільство, культуру та виробництво; ціннісна – входження у світ загальнолюдських і національних цінностей; *технологічна* – оволодіння різними видами діяльності на репродуктивному і творчому рівнях, оволодіння методами наукового пізнання; *розвивальна* – розвиток інтересів, здібностей, нахилів, самостійності, інтелектуальних процесів, емоційно-вольової сфери; 2) *комунікативний* – досвід міжособистісного спілкування; 3) *рефлексивний* – досвід самопізнання особистості.

У результаті засвоєння змісту освіти, який містить інформаційно-діяльнісний, комунікативний і рефлексивний компоненти, в учня формуватимуться інформаційні, діяльнісно-творчі, комунікативні, саморозвивальні і соціальні компетенції, які сприятимуть його успішному входженню в сучасне суспільство, самореалізації в певній сфері.

У профільних предметах визначені компоненти конкретизуються

відповідно до мети і завдань профільного навчання, кожного навчального предмета. В узагальненому вигляді основну мету вивчення профільних предметів, зміст яких є поглибленим, можна представити таким чином: формування пізнавальної потреби учнів і створення умов для її задоволення; орієнтація на подальше поповнення знань відповідно до обраної освітньої траєкторії; створення у школярів цілісного уявлення про науку, формування наукового світогляду і цілісного бачення картини розвитку суспільства й культури; розвиток творчого потенціалу школярів; розвиток інтелектуальних, моральних, соціальних якостей учнів, прагнення до саморозвитку та самоосвіти; розвиток самостійності школярів; здійснення профорієнтаційної роботи.

Відповідно, загальну структуру змісту профільного предмета представляємо таким чином.

Інформаційно-діяльнісний компонент містить складові, що визначають різні аспекти формування особистості в процесі діяльності, такі як: *пізнавальна*, що забезпечує розвиток пізнавальної потреби, інтересу до навчального предмета, майбутньої професії, формування школяра як суб'єкта пізнавальної діяльності, розвиток цілісного уявлення про науку (або галузь знань), її предмет, опанування предметними знаннями, знаннями про способи здобування інформації, методи наукового пізнання; *ціннісна* – формування ціннісних орієнтацій, національної самосвідомості, ціннісного ставлення до науки, активної життєвої позиції, професійної адаптивності, готовності до конкурентної боротьби на ринку праці; відображення науки з особистісного боку; *технологічна* – оволодіння вміннями й навичками науково-практичної, дослідницько-пошукової діяльності, методами наукового пізнання; *розвивальна* – розвиток інтелектуальних (мислительних) процесів, особистісних здібностей, активності, самостійності, емоційно-вольової сфери, творчих, соціальних якостей.

Комунікативний компонент – формує і розвиває навички спілкування

як показника рівня соціальної комунікації майбутнього спеціаліста, тобто його здатності до співробітництва і співтворчості у певній професійній сфері.

Рефлексивний компонент забезпечує самопізнання, саморозвиток особистості; оволодіння способами саморегуляції; оволодіння знаннями про прийоми рефлексії, які допомагають організовувати, здійснювати і коригувати власну діяльність, про засоби і способи рефлексії, формування вміння рефлексії предметних знань, засади дії в процесі навчально-пізнавальної діяльності; самовдосконалення; здатність оцінювати стосунки з іншими людьми, адаптуватися до умов життя, що змінюється, готовність впливати на ці умови для досягнення особистого успіху і суспільного прогресу.

Визначені компоненти змісту освіти набувають конкретного вигляду в освітніх галузях, які реалізуються в системі відповідних профільних предметів. Освітні галузі складаються з компонентів, що містять декілька наскрізних змістових ліній. Змістові лінії формують певні компетенції особистості [1]. Функції визначених компонентів змісту освіти в кожній освітній галузі й навчальному предметі реалізуються як провідні і допоміжні (відповідно до його мети і завдань). Провідними, наприклад, у галузі „Мови і літератури” є функції комунікативного компонента й ціннісної складової інформаційно-діяльнісного компонента, у галузі „Природознавство” – функції пізнавальної та технологічної складових інформаційно-діяльнісного компонента. Інші виконують допоміжну роль.

Третє положення. Сутність принципу наукового поглиблення змісту навчальних предметів розкривається на основі аналізу таких якостей знань, як глибина і повнота, взаємозв'язків між компонентами змісту освіти, які надають знанням ці якості. У теорії навчання визначено поняття „глибина знань” [5, С. 14-16]. Вона трактується як сукупність усвідомлених

суттєвих зв'язків між знаннями, що співвідносяться. Поняття „глибина знань” є взаємопов'язаним із поняттям „повнота знань” (або „широта знань”). Чим більше фактів, понять, законів, тим більш необхідним стає розкриття закономірних зв'язків між ними; чим більше зв'язків визначається, тим більш необхідним виявляється об'єднання їх у єдину теорію.

Принцип наукового поглиблення змісту профільних предметів передбачає збільшення обсягу його одиниць, виявлення і засвоєння взаємозв'язків між складовими змісту освіти.

Взаємозв'язки між компонентами змісту освіти виражаються в тому, що засвоєння кожного з них впливає на рівень і якість засвоєння інших компонентів. Так успішне засвоєння предметного змісту визначає ефективне опанування інших його видів, адже творча діяльність, ціннісне ставлення, досвід спілкування завжди звернені на певний зміст – конкретне знання, конкретний спосіб і процес діяльності, оскільки творити, ставитися, спілкуватися, аналізувати свою позицію можна тільки у зв'язку з якимось об'єктом діяльності, процесу, думки. Ефективність оволодіння способами пізнавальної діяльності – вміннями порівнювати, узагальнювати, робити висновки – залежить від рівня рефлексивної діяльності тощо.

Поглиблення змісту навчальних предметів – його прирощення, виявлення взаємозв'язків між знаннями – має здійснюватися за всіма змістовими лініями, з урахуванням особливостей школярів, які навчаються за різними профілями: образність мислення, розвиток уяви, фантазії, емоційність (учнів суспільно-гуманітарних профілів); логіки, чіткості, згорнутості розумової діяльності (учнів природничо-математичних профілів).

Дія принципу наукового поглиблення змісту профільних предметів для предметів природничо-наукового циклу полягає в такому:

1. Розвиток пізнавального інтересу, його зміцнення і спеціалізація.

2. Підвищення теоретичного рівня, що передбачає збагачення й уточ-

нення понятійного апарату, вивчення більшої кількості законів і закономірностей, підвищення рівня системності матеріалу, що вивчається, за рахунок показу складу і структури, характеру наукових теорій, взаємозв'язків між їх елементами.

3. Розкриття методологічних знань: розгляд наукових методів, нерозв'язаних наукових проблем, впливу наукової парадигми на розвиток науки, аксіологічних аспектів наукового знання. Необхідність включення такого матеріалу визначається інтересом школярів до джерел виникнення проблеми, способів її розв'язання, а також завданням формування ціннісного ставлення до науки, розвитку наукового стилю мислення.

4. Включення до змісту навчального матеріалу завдань високого рівня складності, а також завдань, які потребують здійснення учнями дослідницької діяльності (проведення експериментів, пояснення й прогнозування явищ, висунення гіпотез та їх перевірки, проведення цілісних мікродосліджень, конструкторських робіт тощо); завдань, спрямованих на розвиток спеціальних здібностей учнів. Цей напрям пов'язаний із необхідністю виконання завдання розвивати творче мислення учнів профільних класів, їхніх спеціальних здібностей, формувати ціннісне ставлення до процесу пізнання.

5. Широке використання знань із споріднених предметів, міжпредметних зв'язків, що забезпечує всебічне вивчення об'єктів, оволодіння методами наукового пізнання (аналіз, синтез, аналогія тощо).

6. Виявлення в змісті природничо-наукової освіти гуманітарних аспектів: включення об'єктів гуманітарних наук (і перш за все людини з її цінностями, практичною і науковою діяльністю) у певний культурно-історичний контекст. Збагачення природничо-наукового змісту гуманітарним матеріалом має здійснюватися за такими напрямками: виявлення світоглядної цінності наукового знання, показ ролі наукових знань у зміні поглядів особистості на світ і на себе в цьому світі; розгляд етичної цінності

наукового знання, етичних проблем науки; розкриття естетичної сторони науки – її чіткості, краси; виклад історико-наукового матеріалу з акцентом на соціальній історії науки: виявлення взаємозв'язку розвитку науки й суспільства; показ особистісних якостей вчених, впливу науки, особливостей стилю наукової діяльності на їхнє життя і т. ін.

7. Формування в ціннісній самосвідомості школярів екологічних моральних законів, таких як: природа – найвища цінність, що виплекала й найрозвиненішу її форму – людину; необхідно ставитися до природи, як до самого себе; збереження природи – це збереження свого життя.

У суспільно-гуманітарному напрямі профілізації зміст, наприклад, такого предмета, як „література”, поглиблюється таким чином:

- посилюються елементи літературознавчого, проблемно-структурного аналізу творів;
- поглиблено вивчається творчість письменників: її розгляд у взаємозв'язках з історичними подіями і фактами, літературним процесом; збільшення кількості творів для аналізу; розгляд різних підходів до дослідження літературної творчості; вироблення власної позиції щодо проблем, які порушуються в художньому творі;
- у зміст навчального матеріалу вводяться спеціальні завдання, спрямовані на розвиток творчих, літературних здібностей учнів. Збільшується кількість творчих робіт: есе, мініатюр, творів, які належать до різних жанрів літературно-художньої творчості.

Поглиблення змісту навчальних предметів „рідна мова” та „іноземна мова” здійснюється таким чином.

За мовною і мовленнєвою змістовими лініями поглиблюють знання про мову й мовлення, розвивають мовленнєві вміння й навички, вміння правильно використовувати одиниці різних мовних рівнів для точного, грамотного вираження думки з урахуванням комунікативної спрямованості мовлення за рахунок збільшення кількості лексичних одиниць, лінгвіс-

тичних понять, текстів різних видів, їх інтерпретації й аналізу, широкого використання аргументації висловлювань, перекладів текстів, які набувають статусу самостійного мовленнєвого вміння, розв'язання завдань проектно-дослідницької діяльності, що передбачає пошук додаткової інформації, її обробку для обговорення, презентації тощо.

Соціокультурна змістова лінія передбачає ознайомлення й толерантне ставлення до традицій, звичаїв, цінностей та ідеалів, характерних для народу, мова якого вивчається. Поглиблення передбачає збільшення кількості лексичних одиниць (назви побутових речей, суспільні правила, етикетні формули, література, мистецтво тощо), які визначають поняття, специфічні для культури народу, виявлення особливостей їх функціонування в мові.

Діяльнісна (стратегічна) лінія визначає розвиток загальнонавчальних умінь і навичок (організаційних, контрольних-оцінних, загальнопізнавальних), застосування їх у різних життєвих і навчальних ситуаціях спілкування. Стратегічні вміння забезпечують успішність мовленнєвої діяльності, надають учневі можливість мобілізувати свій досвід, задовольнити комунікативні потреби, визначені тим чи іншим контекстом або метою спілкування.

Передбачається подальша розробка принципу наукового поглиблення змісту профільних предметів різних освітніх галузей за визначеними положеннями і його впровадження в навчальний процес.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Інформ. зб. МОН України. – 2004. -№ 1-2.
2. Дидактика средней школы / Под ред. М. Н. Скаткина. – М., 1982.
3. Корсакова О. К., Трубачева С. Е. До проблеми змісту сучасної шкільної освіти // Біологія і хімія в школі. – 2002. – № 6.
4. Корсакова О. К., Трубачева С. Е. Зміст сучасної шкільної освіти: Дидактичний аспект. – К.: ФАДА ЛТД, 2003.
5. Лернер И. Я. Качества знаний учащихся. Какими они должны быть? Серия „Педагогика и психология”. – М., 1978.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДИРЕКТОРІВ ДО ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКОГО РІШЕННЯ ЗА ДОПОМОГОЮ КЕЙС-МЕТОДУ

**Віталій
ПИЛІПЧУК**

Старший науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, кандидат педагогічних наук

Метод аналізу ситуацій (*кейс-метод*) полягає в тому, що студентам пропонують осмислити реальну життєву ситуацію, опис якої відображає одно-

значно не лише деяку практичну проблему, але й актуалізує певний комплекс знань, необхідних для вирішення даної проблеми. При цьому сама проблема може не мати однозначних рішень.

Якщо виходити з концептуальних позицій, то кейс-метод (див. вріз), порівняно з іншими методами навчання, виокремлює такі поняття: 1) *ситуація*; 2) *власне кейс як модель ситуації*; 3) *аналіз ситуації (як метод активного навчання)*.

У процесі аналізу ситуацій доводиться вирішувати такі *завдання*:

Здійснення проблемного структурування, що передбачає виокремлення комплексу проблем ситуації, їх типології, характеристик, наслідків, шляхів вирішення (*проблемний аналіз*).

Визначення характеристик, структури ситуації, її функцій, взаємодію з внутрішнім і оточуючим середовищем (*системний аналіз*).

Виявлення причин, що призвели до виникнення даної ситуації і наслідків

її розгортання (*причинно-наслідковий аналіз*).

Діагностика змісту діяльності в ситуації, її моделювання і оптимізація (*праксеологічний аналіз*).

Побудова системи оцінок ситуації, її складових, умов, наслідків, діючих осіб (*аксеологічний аналіз*).

Підготовка передбачень відносно ймовірного, потенційного й бажаного майбутнього (*прогностичний аналіз*).

Вироблення рекомендацій щодо поведінки осіб, які діють в ситуації (*рекомендаційний аналіз*).

Розробка програм діяльності в даній ситуації (*програмно-цільовий аналіз*).

Важливо, що конкретний кейс може обмежитись постановкою лише деяких аналітичних завдань. Поряд з цим специфіка певних навчальних курсів може вимагати додаткові різновиди аналізу, як наприклад: соціологічний, політологічний, психологічний, педагогічний, економічний, маркетинговий, управлінський тощо.

Наведемо приклад розробленого автором інтегрованого кейса "Вибір – Конфлікт", який було адаптовано при викладанні курсу "Основи педагогічної творчості" у Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова. Зауважимо таке. Кейс "Вибір" ґрунтується на си-

туації вибору. Головному герою хочеться прийняти обидві альтернативи, бо кожна з них торкається його корінних інтересів, але вибрати доведеться лише одну. Кейс “Конфлікт” ґрунтується на інтегрованому в ньому конфлікті. Його основне призначення полягає в тому, щоб виробити у студентів навички поведінки у конфліктній ситуації, а також здатність приймати рішення.

Ситуація. Педагогічні ситуації можуть бути трьох видів: 1) ситуації, в які потрапляє педагог – ситуація оцінки варіанта поведінки учня, ситуація вибору варіанта поведінки учителя; 2) ситуації, в яких опиняється учень – між учнями, між батьками і учнями, між учнями та іншими людьми; 3) змішані ситуації – між учителем і учнем, між учителем учнем і іншими людьми.

Банк педагогічних ситуацій досить великий. Зокрема можна виокремити **ситуації з високою частотою прояву**, а саме:

- ситуації створення успіху і забезпечення росту досягнень, самооцінки, самокритики і самоспоглядання;
- ситуації витримки і прояву ввічливості у відносинах, нехтування й неповаги до інших;
- ситуації вибору професії, стимулювання до самостійних суджень й оцінок, стимулювання самостійності щодо вирішення конфліктів, виховання самостійності у прийнятті рішень, стимулювання до самовиховання, стимулювання до облудності (брехливості), стимулювання до суперництва;

КЕЙС-МЕТОД

Методологічно ґрунтується на сукупності таких *дидактичних принципів*:

- індивідуальний підхід до кожного студента, врахування його потреб і стилю навчання, що передбачає збір інформації про студентів ще до занять;
- максимальне надання свободи в навчанні (можливість вибору викладача, дисциплін, форми навчання, типу задач і способу їх виконання);
- забезпечення студентів достатньою кількістю навчальних матеріалів стосовно задач (друковані статті, відео-, аудіокасети, DVD-диски тощо);
- не завантажувати студентів великим об’ємом теоретичного матеріалу, концентруватись лише на основних положеннях;
- можливість активного співробітництва викладача і студента, доступність звернення студента до викладача в будь-який момент навчального процесу;
- формування у студентів навичок самоменеджменту, вміння працювати з інформацією;
- акцентування уваги на сильних сторонах студента [1, 64].

Створення кейса є творчим процесом, який не піддається повній алгоритмізації, а лише ґрунтується на розумінні поняття “кейс”, накопиченні інформації і творчій рефлексії. При цьому **показниками творчого підходу** виступають такі найважливіші риси, що характеризують поняття власне творчості, а саме:

- принципова новизна, оригінальність вирішення завдання, відхід від традиції;
- плюрастичний характер пізнавального процесу, побудова декількох пошукових полів, кількісне і якісне багатство і складність явищ, що досліджуються, а також методологічний плюралізм, за яким результати досягаються різними методами;
- поєднання у творчому процесі генерування і кумуляції, елімінації і неогенезу;
- домінування у пізнавальному процесі латерального мислення (від лат. *lateralis* (боковий) – у даному випадку ми маємо справу не стільки з дивергентним мисленням, скільки з його інтуїтивним аспектом – В.В.), яке відрізняється від вертикального мислення (когерентного мислення в його логічному аспекті – В.В.) і ґрунтується на інтуїції, образі, асоціації, почутті тощо [там само].

Побудова кейса детермінована дидактикою, вимогами системи освіти, сучасними змінами, що впливають на об’єкт дослідження, творчими здібностями того, хто розробляє кейс. У залежності від цих впливів **створення кейса містить такі етапи**:

- формування дидактичних цілей кейса;
- побудова програмної карти кейса;
- пошуки інституціональної системи;
- збір інформації в інституціональній системі;
- побудова чи вибір моделі ситуації;
- вибір жанру кейса;
- написання тексту кейса;
- діагностики правильності і ефективності кейса;
- підготовка остаточного варіанту кейса;
- запровадження кейса в практику навчання.

КОНФЛІКТНА СИТУАЦІЯ В ІХ-В КЛАСІ

На думку Івана Васильовича, конфлікт розпочався з того, що Володимир Едуардович намагався в езоповій манері довести, що бути учнем привілейованого ліцею — це ще не значить мати претензії на виняткове ставлення до своєї особистості і дозволяти собі критикувати певні висловлення вчителів. Тоді Роберт Іванов — начитаний учень з інтелігентної успішної сім'ї — зауважив, що вони слідують традиціям українських ораторів і тому не вбачають нічого поганого в гострому і дотепному реагуванні на „недоторкани“ теми щодо „святих“ вчителів.

Володимир Едуардович про „ораторів“ мав досить поверхневе уявлення, і тому дозволив собі потрапити у пастку на зразок ситуації з шкільного анекдоту на тему: „Хто розбив Карфаген?“. І не знайшов нічого кращого, як зробити зауваження визнаному лідеру класу Івану Палію за те, що той довірливо спочепеться з Дерев'янку Оксаною й ігнорує полеміку, від якої, мовляв, залежить продовження товариських стосунків між класним керівником і учнями класу. Іван розважливо відреагував, що стосунки залишаються „залізобетонні“, а „оратор“ він полюбляє лише на стадіоні. Але Володимир Едуардович залявся і м'яко дорікнув Оксані, що вона, на відміну від Івана, завжди опікувалася проблемами класу, і тому він здивований її поведінкою. Дівчина зашарілася і тихо, але з притиском відповіла, що у класу особливих проблем нема, а якщо у когось вони є, то це його особисті проблеми. Володимир Едуардович прямо-таки вибухнув довгим монологом, в якому змішав і патріотизм, і телевізійну гідоту, доводячи, що це лише на Заході можливе мерзенне гасло: „Це Ваші проблеми“. Натомість, зяято доводив учитель, український менталітет не дозволяє вважати проблеми ближнього чужими собі. І, майже за Остапом Бендером, захлинувшись від словесного потоку, який вже циклічно повторювався, раптом з сумом заявив: „Люба моя дівчинко, неже я стаю свідком, як твоя душа стає перевертнем“. Оксанка зблідла, закрила обличчя руками, і її плечі зрадницьки затремтіли. Першим зреагував Іван. У невластивій йому надзвичайно ввічливій манері він рішуче промовив: „Володимире Едуардовичу, дуже дякуємо Вам за промову, але врахуйте, що це був Ваш останній виступ у статусі класного керівника нашого класу. Колеги, хто розділяє мою думку, прошу тихенько загудіти“. Через якусь хвилюк приміщення ліцею стало схожим на бджолиний вулик.

Ярослав Григор'єв і його товариш по партії Василь Петренко, які до того уважно вивчали статтю з наукового фізичного журналу, мовчки зібрали свої рюкзаки і попрямували до виходу. На ходу Василь співчутливо погладив плече Оксанки, а Ярослав пильно поглянув на Володимира Едуардовича і рішуче промовив: „Доки Ви будете нашим класним керівником, я з Вами не розмовлятиму і не відвідуватиму Ваших так званих виховних заходів“. Василь і Ярослав попрощалися з класом помахами рук і вийшли. За ними гуртом вийшли усі учні, крім Оксани. Через деякий час вона прожогом вилетіла з класу і, ховаючи за пасмо волосся підозріло червону ліву щоку, шодуху помчала до виходу з приміщення ліцею. Лише хвилин через двадцять з класу повільно вийшов Володимир Едуардович. Він короткозоро жмурився і був без окулярів, на перенісці в нього була свіжа подряпина. Постава його була зігнута, ніби від нападу апендициту, але хода була швидка. При цьому він відводив очі від учнів, які йшли назустріч, і ніяково посміхався. Зайшовши до вчительської кімнати, Володимир Едуардович заявив колегам, що буде ставити питання про виключення Дерев'янку Оксани з ліцею.

Наступного дня школу відвідав інспектор у справах неповнолітніх Калита Олена Петрівна. Вона довго намагалася розпочати розмову з Оксаною у присутності заступника директора школи Клішук Галини Петрівни. Обидві жінки намагалися довести, що дівчина просто не зрозуміла змісту запитання Володимира Івановича і своїми слізьми мало не навмисне спровокувала клас на необдумані дії, а далі хитро накинлася на вчителя. Але Оксану затято мовчала. Тоді інспектор попередила дівчину, що вона буде поставлена на облік у комісії зі справ неповнолітніх. Після цього Оксана перестала відвідувати ліцей.

- ситуація вибору найбільш сприятливого варіанту дії тощо.

Приклад ситуації. Вже другий тиждень школа жила подіями з ІХ-В класу. Остання інформація щодо протистояння класного колективу і класного керівника була лаконічною і досить категоричною. Від учнів — до директора школи: „Замініти класного керівника“, від класного керівника — до педагогічної ради: „виключити з ліцею Дерев'янку Оксану“.

До конфлікту вже долучилися учні інших класів, вчителі, батьки, інспекція у справах неповнолітніх. Учень паралельного ІХ-А класу Мельник Володимир демонстративно оголосив про бойкот вчителів „мовчанням“ на всіх уроках до тих пір, доки не буде звільнено зі школи класного керівника ІХ-В класу Миронова Володимира Едуардовича. Учениця Х-А класу Сидоренко Вікторія в усьому винила Оксану і поширювала по ліцею брудні плітки.

Директор ліцею Козаков Іван Васильович прибув із службового закордонного відрядження тоді, коли конфлікт дійшов свого піку. Спочатку він зопалу зробив спробу категорично вплинути на учнів з ІХ-В класу. Але діти, які ще донедавна ставилися з винятковим пієтетом до Івана Васильовича, вустами свого неформального лідера Григор'єва Ярослава похмуро і твердо підтвердили свої позиції. Володимир Едуардович теж категорично відмовився пошуків компромісного рішення. До всього, вчитель математики Виноградов Олег Семенович, якого учні бунтівного класу попросили

бути “де – факто” їхнім класним керівником, згодився на неофіційний статус наставника. Це викликало напругу й непорозуміння в педагогічному колективі, сприяло появі звинувачень.

Іван Васильович скоректував свої дії, зосередився на зборі інформації, запропонував обом класним керівникам (офіційному і самопроголошеному) викласти свої позиції у письмових детальних доповідних на ім'я директора ліцею, ще раз довірливо поговорив з усім ІХ-В класом та з окремими учнями – “активістами” конфлікту, розібрався з поспішним втручанням інспектора комісії у справах неповнолітніх та грізними вказівками з відділу народної освіти, заспокоїв батьків, призначив незаплановану нараду при директорі ... Але неспокій не проходив, вірне рішення теж не приходило. Тому й засидівся директор у своєму кабінеті до пізнього вечора, вкотре гортаючи зібрані матеріали та прослуховуючи зроблені зі згоди учнів магнітофонні записи. Ситуація все ще залишилася не до кінця з'ясованою, але загальна картина вже прояснилася і це давало надію на можливість позитивного вирішення конфлікту.

Після повернення з від'їзду директор насамперед домовився про зустріч з батьками Оксани і першим запропонував зустрітися у них вдома. Батьки висловили надзвичайну стурбованість ситуацією, яка спричинила психічну кризу доньки. Їх “домашній” психотерапевт не вважає стан Оксани надто важким. Дівчина може відвідувати ліцей за умови, що конфліктна ситуація буде вирішена. Оксана почувалася винною, але з директором

розмовляла виважено, не спекулювала хворобою, вважала, що можна було б повести себе більш конструктивно. За початкову фазу конфлікту винить лише себе і своїх друзів, хоча дуже рада за їх підтримку. Але за продовження конфлікту під час розмови “тет-а-тет” перекладає значну частину вини на Володимира Едуардовича. Пояснити щось про зміст другої фази конфлікту Оксана категорично відмовилася.

Сім'я запросила Івана Васильовича до столу. Пили

ДОПОВІДНА

Миронова Володимира Едуардовича

На Вашу вимогу доповідаю таке. Під час проведення виховного заходу в ІХ – В класі учениця Дерев'яно дозволила собі неоднозначно натякнути, що я як учитель не турбуюсь про своїх вихованців, живу лише своїми проблемами, формально ставлюся до службових обов'язків тощо. Більш того, Дерев'яно, яка, за даними соціометричного дослідження не має високого статусу, зуміла налаштувати проти мене всіх учнів. Для цього вона вдалася до пліток, наклепів і іншої дезінформації щодо вчителів, зокрема – мене.

Я спокійно й розважливо намагався пояснити Дерев'яно, що не завжди ми бачимо людей у вірному світлі, і тому не варто огульно критикувати всіх вчителів, а радше спочатку розібратися у собі. Дерев'яно відчула, що звичайною полемікою їй не вдасться очорнити моє ім'я і вдалася до артистичного демонстрування незаслужено ображеної людини, а саме: голосно й фальшиво ридати та докоряти своїм однокласникам, що вони з боязню перед вчителем не намагаються захищати її. Подібні заяви спровокували учнів на необдумані, спонтанні вчинки щодо зриву виховного заходу. Протистояння присутнє до цього часу, бо учні цього віку просто комплексують щодо дотримання, бодай вже зрозумілої як неправильної, заявленої лінії поведінки.

Після того, як всі учні залишили клас, Дерев'яно люто заявила мені, що розповідь моєї коханої жінці про те, що я не вартий її кохання, бо липну мало не до кожної спідниці, зокрема кидаю хтиві погляди й на неї. Я не витримав і гостро зауважив, що їй ще треба підрости, щоб справжні чоловіки бодай глянули в її бік. Після цього Дерев'яно зірвала з мене окуляри, подряпавши мені перенісся, і намагалася розтоптати їх ногами. Я намагався вирвати окуляри з її рук. Дерев'яно рвучко відсахнулася в сторону і шокою наштовхнулася на мій лікоть. Оськаженівши від цього, вона вдарила мене ногою. Це був удар спортсмена – Дерев'яно займалася у секції східної боротьби – і я мало не втратив свідомість. Коли трохи оговтався, Дерев'яно в класі вже не було.

Про інцидент я негайно доповів виконуючому обов'язки директора Клішук Галині Петрівні. І попередив, що буду ставити питання перед педагогічною радою про виключення Дерев'яно з ліцею.

Щодо Виноградова Олега Семеновича – своїм вчинком він зіграв проти педагогічного колективу ліцею.

чай з тістечками, згадували кумедні історії з шкільного життя. Директор відчував, що Оксана пододала кризовий стан і вже не перебуває в стані фрустрації...

Іван Васильович ще раз проаналізував результати проведеного місяць тому соціометричного діагностування IX-В класу, уважно перечитав підкреслені ним речення у доповідній Володимира Івановича і раптом зрозумів, як треба побудувати нову стратегію педагогічного колективу на завтрашній нараді при директорові для вирішення конфлікту.

ДОПОВІДНА

Виноградова Олега Семеновича

З приводу “самовисунення” на посаду класного керівника доповідаю, що 12.10 05 р. на уроці математики до мене звернулися учні IX – В класу з проханням стати їхнім наставником.

Я розумів, що вони такою дією певною мірою захищали свою позицію відносно бойкоту Миронову Володимирі Едуардовичу. Інтуїтивно я відчував, що не можна залишити учнів без опори вчителя, якому вони все ще довіряють. Тим паче, що повинен бути посередник між учасниками конфлікту і, вочевидь, надання учнями такої ролі одному з членів педагогічного колективу було позитивним моментом. Тому я не відмовив учням, зауваживши, що тимчасово, до приїзду директора, буду їхнім неформальним наставником. Звісно, за умови, що вони разом зі мною міркуватимуть над стратегією вирішення конфліктної ситуації.

Про свою спонтанну згоду я повідомив виконуючого обов'язки директора школи Клішук Галину Петрівну. Вона досить холодно сприйняла мої аргументи і згодилася на мою неформальну діяльність лише тому, що я вже прийняв цей “педагогічно недолугий план дій”.

На жаль, ми не мали інформації про заплановану Галиною Петрівною зустріч Оксани Дерев'янка з інспектором комісії у справах неповнолітніх. Тому конструктивна розмова з Оксаною, попри ще напружену ситуацію, давала надію на можливість позитивного розвитку подій. Але раптове запрошення Оксани до розмови з представником міліції невиправдано загострило кризу.

Я домігся зустрічі з Григорієм Степановичем, батьком Оксани, і зрозумів, що деякий час Оксаною мають опікуватися лікарі.

Спілкування з учнями показує, що їхня позиція залишається в силі. Але вони вже не ганяють огудливо вчителів, які захищають Володимира Едуардовича, приймають частину вини на себе і починають розуміти, що потрібно приймати виважене рішення.

Уточнення завдання для студентів:

1. Проаналізуйте ситуацію, вивчіть документи і дайте письмовий варіант Ваших гіпотетичних управлінських рішень. При цьому: а) наведіть кілька варіантів версії поширення Сидоренко Вікторією брудних пліток; б) проаналізуйте “мовчання” Мельника Володимира; в) чому “нелідерський” статус Дерев'янка Оксани не завадив їй отримати цілковиту підтримку учнів класу?; г) спробуйте здогадатись, які записи зробив директор у своєму щоденнику; д) оцініть дії дорослих учасників конфлікту.

2. Врахуйте, що у Вашому розпорядженні менша кількість документальної інформації, ніж у директора школи, а саме:

- у розпорядженні директора школи: доповідна Миронова Володимира Едуардовича; доповідна Виноградова Олега Семеновича; матеріали шкільного психолога (психологічна характеристика класу; соціометричне діагностування класу; психологічна характеристика Дерев'янка Оксани); магнітофонні записи спілкування директора з учнями IX-В класу; з Володимиром Мельником; з Сидоренко Вікторією; записи зі щоденника директора школи.
- у Вашому розпорядженні: опис ситуації; доповідна Миронова Володимира Едуардовича; доповідна Виноградова Олега Семеновича;

Після ознайомлення студентів з текстом кейсу (можливий і навіть бажаний етап самостійної позааудиторної роботи) викладач має організувати дискусійний етап, оцінити рівень розуміння ключових проблем, стимулювати студентів до активного спілкування. Далі – запропонувати письмові роботи, в аналізі яких особливо виокремити гуманістичні позиції та виняткову відповідальність прийняття педагогічних рішень.

ЛІТЕРАТУРА

Ситуаційний аналіз или анатомія кейс-метода / Под ред. Сурмина Ю.П. – Київ: Центр інновацій и розвитку, 2002. – 286 с.

ЮРИДИЧНА КОНСУЛЬТАЦІЯ

Директор завжди виконував багато функцій, а саме: психолога, господарника, опікуна, радника, керівника, рятівника, судді, адвоката, прокурора.

На жаль, не обходиться без конфліктних ситуацій. Як правильно з юридичної точки зору має чинити директор? Перш за все кожен керівник повинен знати відповіді на такі запитання:

- у який термін розглядаються заяви та скарги;
- як правильно оформляється звернення до посадової особи;
- які вимоги до оформлення рішення щодо скарги чи заяви.

Згідно статті (далі ст.) 20 Закону України “Про звернення громадян” від 02.10.1996 року за № 393/96-ВР заяви та скарги директори чи їх заступники, або уповноважені на те особи повинні об’єктивно розглядати та вирішувати у термін, *не більше одного місяця від дня їх надходження*, а ті, що потребують додаткового вивчення – *невідкладно, але не пізніше 15-ти днів від дня їх отримання*. Звертаємо увагу, що на обґрунтовану письмову вимогу громадян щодо швидшого розгляду справи термін розгляду *може бути скорочено* відповідно до цього ж закону.

Термін розгляду *може бути скорочено* на власний розсуд посадової особи, при цьому відповідальність покладається на того, хто прийматиме це рішення.

Згідно ст. 21 вище згаданого Закону за розгляд звернення плата не стягується.

Звернення, оформлені без дотримання певних вимог, повертаються заявникові з відповідними роз’ясненнями не пізніше, ніж *через десять днів від дня його надходження*, крім випадків, коли звернення, оформлені належним чином і подані у встановленому порядку, підлягають обов’язковому прийняттю та розгляду.

Директор повинен перевірити викладені в заявах, клопотаннях факти, прийняти рішення відповідно до чинного законодавства, забезпечити їх виконання та повідомити громадян про наслідки розгляду заяв.

Рішення про відмову в задоволенні вимог, викладених у заяві (клопотанні), доводиться до відома громадянина в *письмовій формі* з посиланням на Закон і обґрунтуванням мотивів відмови, а також із роз’ясненням порядку оскарження прийнятого рішення.

ВИМОГИ ДО ЗВЕРНЕНЬ:

Звернення (заява, скарга) від батьків як законних представників ін-

**Наталія
ГОДЕЦЬКА**

Юристконсульт
ТОВ “Спілка
консультантів
з економіки
і права”, м. Київ

**Звертайтесь
за юридичною
консульта-
цією до
сторінок
журналу!**

тересів неповнолітньої чи недієздатної особи має бути належно оформлене відповідно до ст. 5 цього ж Закону, а саме звернення адресується посадовим особам, до повноважень яких належить вирішення порушених у зверненні питань.

У зверненні має бути зазначено прізвище, ім'я, по батькові, місце проживання громадянина, викладено зміст порушеного питання, зауваження, пропозиції, заяви чи скарги, прохання чи вимоги.

Звернення може бути усним (викладеним громадянином і записаним посадовою особою на особистому прийомі) чи письмовим, надісланим поштою або переданим громадянином до відповідного органу, уста-

нови особисто чи через уповноважену ним особу, якщо ці повноваження оформлені відповідно до чинного законодавства.

Звернення може бути подано як окремою особою (індивідуальне), так і групою осіб (колективне).

Письмове звернення повинно бути підписане заявником (заявниками) із зазначенням дати.

Громадянин може подати скаргу особисто або через уповноважену на це іншу особу.

До скарги додаються наявні у громадянина рішення або копії рішень, які приймалися за його зверненням раніше, якщо такі були, а також інші документи, необхідні для розгляду скарги, які після її розгляду повертаються громадянину.

Директор школи, ліцею, гімназії № 6'2008

ДВНАДЦЯТА МІЖНАРОДНА ВИСТАВКА НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СУЧАСНА ОСВІТА В УКРАЇНІ – 2009 25–27 ЛЮТОГО 2009 року

Абітурієнтам, учням, студентам, педагогам і громадянам
ВИСТАВКА ПРЕЗЕНТУЄ:

- Університети, академії, інститути, колежі, технікуми, училища
- Професійно-технічні навчальні заклади
- Загальноосвітні школи, гімназії, ліцеї
- Позашкільні заклади освіти
- Післядипломну освіту, тренінги, бізнес-курси
- Наукові та методичні центри освіти
- Досвід інтеграції у Європейський освітній простір
- Міжнародні освітні установи
- Моніторинг якості знань, тестування
- Інформаційні та комп'ютерні системи у навчальному процесі
- Інноваційні технології в освіті
- Сучасні технічні та навчні засоби навчання
- Навчально-методичну літературу
- Збереження здоров'я і спорт у навчальних закладах
- Творчі конкурси для студентів мистецьких та архітектурних спеціальностей
- Нагородження золотими, срібними та бронзовими медалями переможців у номінаціях

WWW.OSVITA.CARSHE.COM

КИЇВСЬКИЙ ПАЛАЦ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА (вул. І.Мазепа, 13, м. Київ)

Організатори виставки: Міністерство освіти і науки України, Академія педагогічних наук України, виставкова фірма "КАРШЕ"

ОРГКОМІТЕТ: вул. Старонаводницька, 8, оф. 84, м. Київ, 01015, Україна
тел./факс: +38 044 461-91-04, 461-91-06, 461-91-03, 461-96-47
E-mail: exhibitions@carshe.com Сайт: www.osvita.carshe.com

РОЗРОБКА ЕЛЕКТРОННОГО ПІДРУЧНИКА ДЛЯ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Управління
школою

У статті розглядаються основні характеристики, концептуальні вимоги до електронного підручника, наводяться переваги і доцільність їх використання у навчальному процесі аграрних коледжів. У практичній частині наведені рекомендації по створенню електронного підручника засобами текстового процесора Word.

У сфері аграрної освіти першочергові завдання та перспективи розвитку визначено законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національною доктриною розвитку освіти України, Національною програмою інформатизації, Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні, Указом Президента України №928/2000. Серед завдань, що визначаються в цих документах, пріоритетними є реалізація індивідуалізації навчання та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес.

Система вищої освіти за Болонськими стандартами надає важливого значення індивідуалізації роботи студентів. Але для реалізації цих завдань викладач повинен запропонувати студенту навчально-методичний комплекс: довести студенту програму вивчення дисципліни, надати методичні вказівки до самостійної роботи, індивідуальні завдання у формі творчих навчальних проєктів, підручник (який повинен бути створений за сучасними Болонськими

стандартами), практикум, тести різних рівнів складності тощо [10].

Метою даної статті є формулювання концептуальних вимог до електронного підручника як засобу індивідуалізації навчання студентів аграрних ВНЗ I-II рівнів акредитації та практична реалізація ідеї створення електронних підручників у гіпертекстовому середовищі за допомогою програми Microsoft Word 2003.

Ідею індивідуалізації навчання потрібно впроваджувати у навчальний процес як студентів заочних відділень, так і студентів, що навчаються на денних відділеннях будь-яких навчальних закладів. Оскільки кожна дисципліна передбачає самостійну роботу студента, електронний підручник підвищить ефективність сприйняття навчального матеріалу, дасть змогу перетворити самостійну роботу на цікаву і зрозумілу. Задача викладача – не лише навчити студента певному

**Наталія
КОНОНЕЦЬ**

Викладач інформатики та комп'ютерних технологій Аграрного коледжу управління і права Подпавської державної аграрної академії, викладач вищої категорії

УДК
371.671(075.8):004.08:[63]

Директор школи, ліцею, гімназії № 6'2008

предмету, але й навчити працювати самостійно, а отже, навчити логічно мислити, аналізувати, узагальнювати, проводити аналогії, робити висновки з прочитаного, тобто всебічно розвивати здібності особистості.

Індивідуалізація навчання – це система засобів, яка сприяє усвідомленню студентами своїх сильних і слабких можливостей навчання, підтримці і розвитку самобутності з метою самостійного вибору власних смислів навчання. Індивідуалізація сприяє розвитку самосвідомості, самостійності й відповідальності.

Розроблялися такі аспекти даної проблеми: підходи до класифікації електронних засобів навчального призначення та навчально-методичні вимоги до електронного підручника з інформатики (Вембер В.П.), архітектурне рішення на основі моделей штучного інтелекту для створення електронних підручників (Бісікало О.В., Кисельов Б.Г.), досвід створення електронних підручників з “теорії ймовірностей” та математики як літератури нового типу (Фурдак Т.О., Сосновських Д.О., Крилова А.С.), електронні підручники у системі дистанційної освіти (Манзюк К.В.), запропоновано аналіз поняття “електронний підручник” та структурний аспект підручника (Жук Ю.О., Шишкіна М.П.), рекомендації по створенню електронного підручника з вищої математики (Зіміна О.В., Кирилов А.І.), додаткові вимоги до електронного підручника (Храмова М.В.), проблемні аспекти розробки і використання електронного підручника (Лапінський В.В.), концепція та проблеми створення гіпертекстового навчального середовища (Гагарін О.О., Титенко С.В.), підхід до розробки електронних підручників за допомогою визначення комплексу вимог до його структури (Антонов В.М.), диференціація та індивідуалізація навчання та сенсорні канали (Волощечко О.В.), метод індивідуалізації у викладанні іноземної мови професійного спілкування (Левчик І.Ю.), індивідуалізація процесу навчання як принцип неперервної педагогічної освіти (Володько В.М.), психологічна основа індивідуалізації навчання (Федчик В.А.), проаналізовано психолого-педагогічні проблеми використання комп’ютерного навчання (Шевченко С.М.).

Індивідуалізація передбачає: індивідуально орієнтовану допомогу студентам в усвідомленні власних потреб, інтересів, цілей навчання; створення умов для вільної реалізації наданих природою здібностей і можливостей; підтримку студентів у творчому самовтіленні [4].

Для реалізації даної ідеї у навчальному закладі доцільно створювати електронні підручники з різних предметів, записувати їх на компакт-диски, розміщувати у локальній мережі навчального закладу або на ресурсах мережі Інтернет. Дане сприятиме доступності навчального матеріалу для бажаючих самостійно опрацювати той чи інший матеріал із будь-якого предмета. Такі підручники значно зекономлять час та зусилля як студентів, так і викладачів.

Електронний підручник (далі ЕП) – це універсальний інтерактивний гіпермедійний методичний посібник, який містить широке коло питань різних навчальних дисциплін (або тем однієї дисципліни), викладених у стислій формі та призначений для використання у навчанні.

Аналіз літературних джерел показав, що більшість перших електронних навчальних видань являли собою електронні копії друкованих видань і здебільшого не враховували комп’ютерних можливостей подачі матеріалу.

Однак останнім часом значна увага приділяється розробці електронних підручників, роботу над якими можна розглядати як серйозний крок до вирішення проблеми створення підручників нового покоління. Для того, щоб електронний підручник якнайкраще відповідав сучасним вимогам, необхідно, щоб він органічно сполучав у собі функції підручника і викладача, довідково-інформаційного середовища та консультанта, тренажера та контролюючого фактора.

Вирішенню цієї проблеми сприяє використання системного підходу до створення електронних підручників. Системний підхід розглядає об’єкт як систему, що складається із безлічі

взаємозалежних елементів, які утворюють певну цілісність. Системний підхід дозволяє не орієнтувати електронний підручник на конкретну групу користувачів, а створювати його таким чином, що ним може скористатися практично кожен.

Створення та використання різних моделей комплектації навчального матеріалу передбачають в одному випадку представлення його у якості об'єктів, характерних для логічного мислення, а в іншому – через образи-малюнки, з якими оперує образне мислення, що дає можливість оптимізувати процес навчання. Підбору ефективної відповідної методики навчання сприяє включення системи тестів на початковому етапі роботи з електронним підручником, що дозволить ідентифікувати особистісні якості студента.

Контроль знань після вивчення кожного розділу може здійснюватися різними способами (за допомогою тестів, контрольних питань, тем для рефератів тощо).

У залежності від того, наскільки студент засвоїв матеріал, можна при необхідності повторити вивчений розділ чи відкоригувати методику навчання. Застосування системного підходу при створенні електронного підручника дозволяє розширити область застосування електронних підручників і коло потенційних користувачів [1]. Використання мультимедіа, аудіо- і відеокomпонентів підвищує наочність представлення матеріалу, а також дає можливість використовувати його студентами з особливими потребами (порушення слуху, зору і т.п.).

Використання системного підходу до розробки електронних підручників є шляхом переходу від пізнавальної до прагматичної моделі освіти і сприяє вирішенню проблем створення підручників нового покоління, що дають можливість збільшити кількість користувачів, підвищити наочність представленого матеріалу, використовувати електронний підручник тривалий час, звести до мінімуму витрати на пошук і підбір літератури, здій-

снювати індивідуалізований контроль отриманих знань.

Сучасні вимоги до електронних підручників висувають необхідність реалізації концепції гіпертекстового навчального середовища, яка передбачає наступні завдання: гнучке створення електронних підручників з метою багаторазового використання навчальних та методичних матеріалів, а також доступність внесення змін у електронний підручник; поповнення бази навчальних та методичних матеріалів у мережі Інтернет; узагальнення дидактичних матеріалів та реалізація інтерактивного контролю знань студентів; застосування адаптивних методів подання навчальних матеріалів в електронному підручнику через реалізацію концепції семантично правильного веб-документа [12].

Беручи до уваги вище сказане, слід наголосити: навчальний матеріал, просто надрукований у текстовому редакторі і записаний на електронний носій інформації (дискета, компакт-диск тощо) не може вважатися електронним підручником.

Для ЕП характерним є:

- гіпертекстова структура навчального матеріалу;
- наявність систем керування із елементами штучного інтелекту;
- модулів самоконтролю;
- розвинених мультимедійних складових.

Розробка електронних підручників у середовищі гіпермедіа є тривалим і дорогим процесом, тому важливо чітко уявляти собі усі основні етапи їх створення і прийнятні рішення для кожного етапу розробки.

Гіпертекст як підхід до створення електронних підручників відрізняється від інших підходів (наприклад, системи управління базами даних) тим, що основний вид діяльності студента характеризується не стільки пошуком необхідної інформації, скільки ознайомленням із визначеним предметом за допомогою перегляду ряду інформаційних фрагментів (текстових, графічних, табличних, мультимедійних).

медійних), зв'язаних між собою за змістом [13].

Ознайомлення здійснюється у визначеній послідовності, яка обумовлюється цілями студента. Можливість варіювання послідовності ознайомлення із змістом гіпертексту, на відміну від лінійного тексту, здійснюється за рахунок розбивки інформації на фрагменти (теми) і встановлення між ними зв'язків, що дозволяють студенту перейти від досліджуваної у даний момент теми до будь-якої із декількох зв'язаних з нею тем. Очевидно, що більшою гнучкістю у задоволенні різних цілей студентів характеризується гіпертекст саме через велику кількість зв'язків між темами у межах одного предмету (чи навіть у межах різних дисциплін, якщо розроблено декілька електронних підручників, зв'язаних між собою) та між фрагментами різного роду інформації у межах однієї теми.

Спробуємо сформулювати концептуальні вимоги до електронного підручника персонального спрямування.

У найбільш загальному варіанті **основні вимоги до електронного підручника** складаються із таких елементів [7]:

1. Загальна схема розділів ЕП:

- Головна сторінка;
- Модулі (порції), теми (сторінка Зміст);
- Загальна інформація (сторінка Анотація);
- Методичні рекомендації з вивчення курсу;
- Теоретичний матеріал;
- Практикум для вироблення умінь і навичок застосування теоретичних знань із прикладами виконання завдань, аналізом поширених помилок;
- Довідковий матеріал (список термінів, основні поняття);
- Глосарій;
- Система тестування і контролю знань (тести, експрес-тести, питання для самоконтролю, теми рефератів та ін.);
- Списки літератури (основна, додаткова, цікаво почитати);
- Методичні рекомендації по організації самостійної роботи студента.

2. **Головна сторінка ЕП повинна включати наступні інтерактивні кнопки або гіперпосилання (ключові слова) на наступні сторінки [2]:**

- Автори ЕП з їх адресами (координатами) та короткою характеристикою сфери їх професійної діяльності;
- Назва підручника з вказівкою, чи це оригінальний підручник, чи створений на базі вже існуючого;
- Пояснення стосовно категорії ЕП: нормативний, спеціальний, експериментальний, довідниковий тощо;
- Анотація ЕП: має містити інформацію про предметну область викладеного матеріалу. Повинен бути присутнім короткий опис підручника, інформація про необхідний рівень знань для ефективного засвоєння матеріалу;
- Призначення ЕП: для початківців, для професіоналів;
- Зміст всіх питань ЕП;
- Назва тем ЕП;
- Література: основна, додаткова, URL;
- Глосарій (основні поняття);
- Нормативно-правова база (за необхідності).

3. Модулі ЕП або теми повинні містити:

- Перелік модулів, тем ЕП та короткі методичні рекомендації з вимогами стосовно до ефективності вивчення матеріалу модуля, теми;
- Теоретичний матеріал модуля, теми ЕП у вигляді гіпертексту, мультимедіа, гіпермедіа;
- Задачі, практичні завдання по матеріалу модуля, теми;
- Приклади розв'язування задач;
- Вправи для самостійної роботи;
- Система підказок;
- Система керування;
- Система тестів;
- Контрольні підсумкові роботи по модулю, теми;
- Експрес-тести, тобто контрольні питання з обмеженням часу на відповідь;
- Теми пропонованих рефератів, які треба написати після засвоєння кожного модуля (при необхідності);
- Теми для самостійного опрацювання;
- Список допоміжної літератури;
- Словник термінів, основних понять;
- Електронні шоу, відеофрагменти (для ілюстрації зв'язків з практикою).

4. Загальна інформація по ЕП:

- Задачі, практичні, лабораторні завдання до всього матеріалу ЕП;
- Приклади розв'язування задач;
- Вправи для самостійної роботи;
- Система підказок, керування;
- Тестові завдання по ЕП;
- Контрольна підсумкова робота по ЕП;
- Теми рефератів по ЕП;
- Теми самостійних робіт;
- Загальний список літератури;
- Загальний гіпермедійний словник;
- Загальні методичні рекомендації.

Окрім основних, ЕП передбачає наступні *обов'язкові елементи* [8]: електронний довідник, тренажерний комплекс (комп'ютерні моделі, конструктори й тренажери), комп'ютерний задачник, електронний лабораторний практикум, система тестів.

Реалізація кожної із складових електронного підручника може варіюватися у залежності від предметної області і спеціальності, до яких відноситься навчальний курс [9]. Наприклад, для технічних спеціальностей практикум може бути представлений задачником, а для економічних спеціальностей – у формі інтерактивних ділових ігор тощо.

Індивідуалізація навчання студентів аграрних коледжів передбачає наявність комплекту навчально-методичних матеріалів, що включає програми курсів, підручники і навчальні підручники у друкованому чи електронному вигляді (підручник, задачник, підручник до виконання лабораторних робіт тощо), а також методичні посібники для організації самостійної роботи з кожного виду занять. Виходячи з цього, можна запропонувати **принципи розробки навчально-методичних матеріалів для індивідуалізації навчання**. Деякі з них відомі з досвіду традиційного навчання, однак через їхню важливість доцільно навести їх перелік:

- Програма курсу повинна містити формулювання цілей вивчення курсу, формувати мотивації успішного опанування дисципліною через роз'яснення її місця і значення у системі навчання за обраним напрямком (спеціальністю).
- Навчальні підручники повинні відповідати вимогам коректного й однозначного використання термінів, умовних позначок.
- Навчальні матеріали в електронній формі повинні по можливості створюватися в тому програмному середовищі, яке студент опанував у відповідних розділах курсу інформатики, що передує даній дисципліні. При використанні авторських програмних продуктів їхнє освоєння не повинне створювати істотне додаткове навантаження для студента і відволікати його від змісту дисципліни. Виходячи з вищесказаного,

гіпертекстове середовище є оптимальним рішенням для створення ЕП, оскільки на сьогоднішній день основна маса студентів обізнана із середовищем Всесвітньої павутини.

- Навчальні матеріали в електронній формі з використанням гіперсередовища повинні відповідати вимогам простоти орієнтації студентів при пересуванні гіперпосиланнями. У передмові до навчальних матеріалів необхідно пояснити умовні позначки, що застосовуються для посилань, а також дати поради щодо раціональних прийомів навігації із використанням гіперпосилань.
- Гіперпосилання повинні передбачати можливість швидкого й цілеспрямованого пересування по електронному підручнику.
- При використанні в навчальних матеріалах гіперпосилань на ресурси мережі Інтернет необхідно уникати посилань на веб-сторінки, що потребують порівняно великого часу завантаження.
- Методичні посібники повинні бути побудовані таким чином, щоб студент міг перейти від діяльності, здійснюваної під керівництвом викладача, до самостійної. Тому вони повинні містити докладний опис раціональних прийомів видів діяльності, критеріїв правильності рішень, рекомендації щодо ефективного використання консультацій.

Інформаційні технології надають у розпорядження викладача могутній набір інструментів, які повинні ефективно використовуватися для досягнення цілей навчального процесу при розробці ЕП.

Вид елементів керування залежить, у першу чергу, від фантазії викладача-розробника і від обраної моделі інтерфейсу. Різні моделі інтерфейсу використовують для відходу від традиційного інтерфейсу операційної системи і допомоги студенту маніпулювати звичними йому “життєвими” об'єктами, значення і дію яких він розуміє, виходячи із повсякденних навичок.

Розробка правильного інтерфейсу користувача, який відповідає рівню підготовки студента і його потреб, – задача не менш важлива, ніж зміст мультимедійного компакт-диску із електронним підручником. В основі лежить управління різними об'єктами із доступом до інформації за допомогою активних, реагуючих на дії

користувача елементів. Традиційно такі елементи називаються інтерактивними кнопками, хоча у більшості випадків вони мають вигляд не зовсім звичних нам кнопок операційної системи. Як правило, вони називаються меню.

Взагалі, у вигляді кнопок можуть виступати текстові фрагменти, традиційні кнопки чи малюнки, частини малюнків, тобто те, що людина у змозі диференціювати на екрані монітора. Щоб допомогти студенту розпізнати на екрані керуючі елементи, у багатьох сучасних додатках вводять додаткові ефекти. Наприклад, ефект “натискання” кнопок чи зміни кольору і підкреслення для тексту.

Найбільш поширені ефекти для статичних кнопок:

- підсвічування графічних елементів чи елементів тексту;
- зрушення об'єкта при натисканні чи підведенні курсору миші;
- зміна кольору, приміром, з чорнобілого на кольоровий;
- зміна розмірів елемента;
- зміна місця розташування;
- комбіновані ефекти.

Крім цього, сама кнопка може бути не тільки статичною, але й анімованою (наприклад, що обертається). Часто для цих цілей використовуються “анімашки”, які у великій кількості можна знайти у мережі Інтернет або створити самостійно за допомогою спеціальних програм-аніматорів.

Організація меню на базі кнопок у електронному підручнику є стандартизованим механізмом.

З погляду студента, інтерфейс користувача є ключовим чинником для розуміння функціональності електронного підручника. Невдало розроблений інтерфейс різко обмежує функціональність ЕП в цілому.

Звичайному викладачу аграрного коледжу може здатися, що створити електронний підручник, який би відповідав усім вище згаданим вимогам, неможливо. Але реалізація гіпертекстової технології та технології гіпермедіа засобами текстового процесора Microsoft Word – задача, посильна

кожному викладачу, який володіє комп'ютером хоча б на рівні користувача [11].

Одна з причин, через яку розробники віддають перевагу текстовому процесору, полягає в тому, що за його допомогою набагато простіше вносити у документ будь-які зміни, бо це доводиться робити практично постійно. Використання текстового процесора дозволяє набагато простіше працювати з самим текстом документа, забезпечує більш гнучкий і творчий підхід при розміщенні у документ навчального тексту, малюнків, схем, графіків тощо.

Розглянемо, як за допомогою програми Microsoft Word 2003 можна створити електронний підручник у гіпертекстовому середовищі.

Створіть електронну версію курсу у текстовому процесорі Word. При цьому можна використовувати інструментальні засоби створення малюнків, редактор формул, можливості вставки зображень тощо [6, 11]. Особливу увагу варто приділити структуруванню матеріалу – розбивці його на розділи, підрозділи, складанню змістів розділів.

Далі, проаналізувавши наявні матеріали, слід визначити, яким буде ваш електронний підручник.

Умовно поділимо електронний підручник, який створюємо у Microsoft Word, на простий і складний.

Простим вважатимемо електронний підручник, який складається з одного текстового файлу формату *.doc з подальшою трансформацією в один html-документ.

Складним вважатимемо електронний підручник, який складається із двох і більше html-документів, зв'язаних між собою гіперпосиланнями.

Принадно зазначимо, що включати презентації, мультимедіа-файли до html-документів можна на будь-якому етапі створення ЕП.

Для створення простого електронного підручника усі матеріали для ЕП краще розмістити в одному текстовому файлі формату *.doc.

Наступні дії:

1. Підготувати і відредагувати електронний варіант підручника у текстовому процесорі Microsoft Word 2003 (у звичайному режимі **Разметки страници**). Обов'язково у змісті детально вказати усі необхідні структурні підрозділи електронного підручника, тому що створені (на подальшому етапі роботи) у кожному пункті змісту гіперпосилання зв'яжуть студента із потрібним місцем у тексті підручника.

2. Після завершення підготовки документа необхідно вибрати його вигляд: **Вид – Веб-документ**.

У даному виді (мал.1) можна застосовувати звичайні способи редагування та форматування тексту, роботу з малюнками, автофігурами, фоном тощо. Вважаємо, що форматування і редагування текстів, малюнків викладач-розробник уміє.

Звернемо увагу на деякі елементи форматування документа:

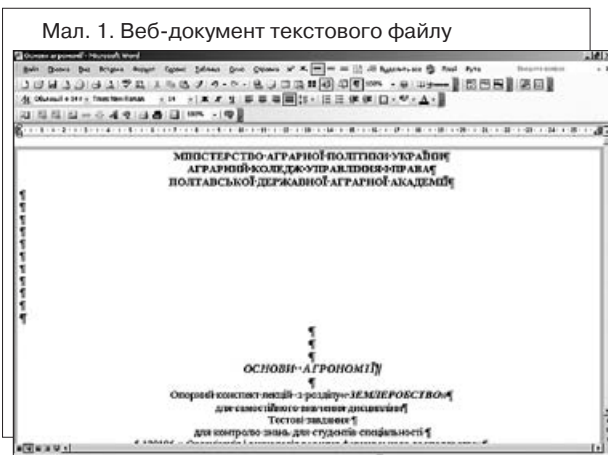
- Для вставки малюнків вибрати меню **Вставка – Рисунок – Из файла**. У діалоговому вікні (мал. 2) **Добавление рисунка** вибрати папку, у якій знаходиться потрібний малюнок, виділити його та натиснути **ОК**.

Вставлений малюнок можна відредагувати наступним чином: змінити розмір, настроїти яскравість, контраст, здійснити обрізання малюнка за потреби; контекстне меню **Формат рисунка** дозволить настроїти бажаний варіант обтікання малюнка текстом.

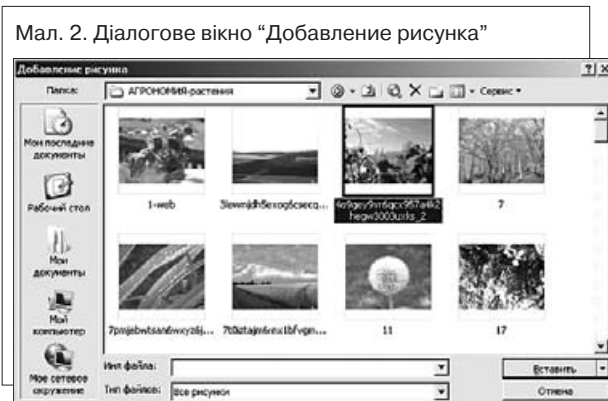
- Для застосування фону сторінки слід вибрати **Формат – Фон**.

Можна вибрати певний колір, краще не дуже

Мал. 1. Веб-документ текстового файлу

Мал. 2. Діалогове вікно “Добавление рисунка”

Мал. 3. Для фону використано текстуру “Упаковочная бумага”

яскравий, і зробити фон однотонним. Можна вибрати рядок **Способы заливки** і у однойменному діалоговому вікні скористатися вкладками **Градиентная** або **Текстура**, вибрати будь-яку градієнтну заливку чи неяскраву текстуру. Вкладками **Узор** і **Рисунок** для фону сторінки електронного підручника користуватися недоцільно.

Дану область (мал. 3), виділену рамкою (**Формат – Границы и заливка**), вважаємо умовно **Титульною сторінкою** ЕП.

Взагалі простий ЕП у Microsoft Word являє собою один файл однієї “довгої” сторінки (проглянути можна за допомогою смуги прокрутки). Тому області титульної сторінки, сторінки змісту, тем, літератури тощо вважаємо умовно.

Їх доцільно розділяти горизонтальними лініями, різного виду рамками, анімованими лініями тощо.

3. Перейдемо до створення гіперпосилань – одного із найважливіших характерних елементів електронного підручника.

Почнемо з того, що введемо слово **ЗМІСТ** на *Титульній сторінці*. Із цього слова будемо створювати гіперпосилання на власне зміст електронного підручника.

Для цього слід спочатку створити закладку у тому місці, куди треба перейти по гіперпосиланню:

- Перейти до слова **Зміст** (виділити його або просто поставити курсор миші перед цим словом), зазначеного у тому місці ЕП, де вказаний загальний зміст навчальних матеріалів підручника, вибрати меню **Вставка – Закладка**, у полі *Имя закладки* написати “Зміст” і натиснути **Добавить**.
- Повернутися до титульної сторінки (використовуємо смугу прокрутки), виділити слово **Зміст**, що розташоване у рамці титульної сторінки, і вибрати **Вставка – Гиперссылка**, у

вікні **Добавление гиперссылки** натиснути на кнопку **Закладка**.

- У діалоговому вікні **Выбор места в документе**, що відкриється, вибрати закладку **Зміст**, натиснути **ОК** і в наступному вікні – ще раз **ОК**.

Для перевірки дії гіперпосилання у даному режимі редагування ЕП натисніть на ньому із одночасним натисканням клавіші **Ctrl**.

Аналогічно створюються закладки до всіх пунктів змісту (відшукати заголовки по усьому тексту ЕП) та гіперпосилання із усіх пунктів змісту.

Звернемо увагу: гіперпосилання можна створювати не лише із одного слова, але й словосполучення чи речення.

4. Одним із різновидів гіперпосилання є **інтерактивна кнопка**. Покажемо, як можна створити інтерактивну кнопку (кнопку керування).

Можна створити таку кнопку самостійно, користуючись звичайними автофігурами. *Для цього:*

- Вибрати тип автофігури (панель **Рисование** містить кнопку **Автофигуры**).
- Написати в автофігуру потрібний текст, який вкаже на дію, запропоновану інтерактивною кнопкою (викликати контекстне меню з автофігури і вибрати рядок **Добавить текст**).
- Застосувати до автофігури художнє оформлення (заливка, тип лінії, шрифт для тексту).
- Виділити готову автофігуру, вибрати **Вставка – Гиперссылка**, у вікні **Добавление гиперссылки** натиснути на кнопку **Закладка**; вибрати закладку **Зміст** і натиснути **ОК**. Перевірити роботу інтерактивної кнопки.

Дану інтерактивну кнопку можна простим копіюванням через буфер обміну (**Правка – Копировать**, **Правка – Вставить**) вставити у місця ЕП, звідки потрібно повернутися **До змісту**.

5. Декілька слів про *художнє оформлення ЕП*.

- Структурні підрозділи ЕП бажано відділяти будь-яким засобом: лінією, анімованою лінією тощо.
- У якості основи для інтерактивної кнопки можна використовувати різного роду символи, фрагменти малюнків, анімовані знаки із мережі Інтернет та ін.
- Для привертання уваги до окремих фрагментів ЕП (наприклад, визначення понять) доцільно використовувати різні мнемонічні прийоми, включаючи шрифтові виділення, використання графіки, малюнків і мультиплікації (найоптимальніший варіант – використання “анімашок”, тематичні колекції, які можна відшукати в Інтернеті.

6. Важливим моментом є **збереження електронного підручника**. Зупинимося детальніше на цьому.

Після закінчення редагування веб-сторінки електронного підручника слід зберегти його наступним чином:

- **Файл – Сохранить как;**
- задати ім'я веб-сторінки;
- у полі **Тип файла** вибрати **Веб-сторінка;**
- натиснути **Сохранить**.

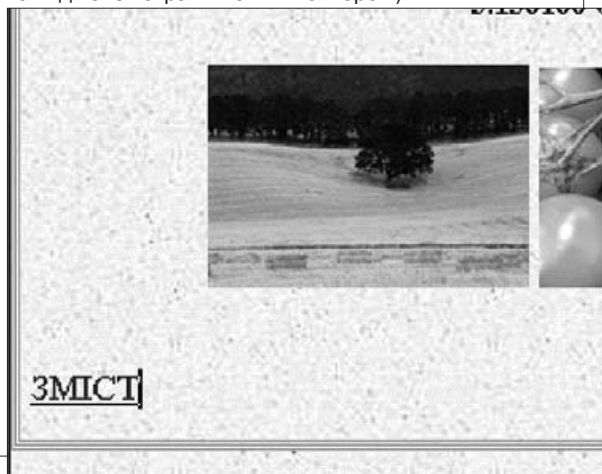
7. **Режим перегляду веб-сторінки** (електронного підручника у гіпертекстовому середовищі).

Після збереження ЕП буде складатися із самого файлу у форматі **html** та папки із файлами, де містяться усі об'єкти: малюнки, автофігури, анімашки та ін.)

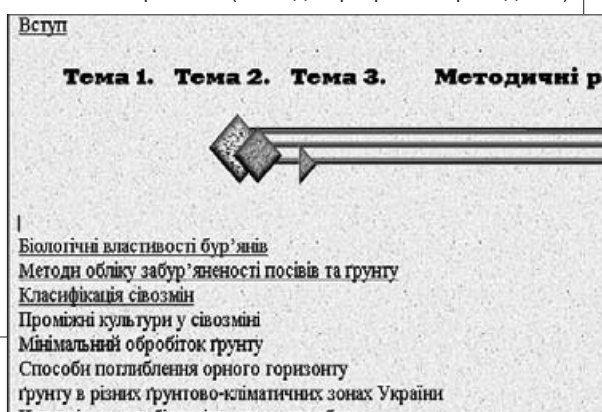
Для запуску ЕП слід двічі натиснути на файл **html**.

Для зручності краще створити загальну папку для електронного підручника, наприклад, “ЕП-Агрономія”, як показано на рисунку 5, і зберегти сам **html**-документ та папку з файлами, що власне і є електронним підручником.

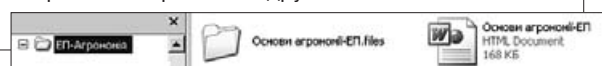
Мал. 4. Вигляд гіперпосилання (слово чи словосполучення буде підкреслене та виділене яскравим синім кольором)

Мал. 5. ЕП-Агрономія (вигляд з програми “Проводник”)

Мал. 6. Створені написи для гіперпосилання на сторінки електронного підручника

На даному етапі електронний підручник складається із html-документа **Основи агрономії** та папки **Основи агрономії.files**.

До даного електронного підручника, створеного у гіпертекстовому середовищі, можна додати, наприклад, презентацію (створену у Ms PowerPoint2003), якщо вона була раніше створена, або створити, за потреби, таку презентацію у програмному додатку Ms PowerPoint2003.

Презентації доцільно створювати для демонстрації матеріалів візуального супроводження, опорних конспектів лекцій, контрольних блоків, структурно-логічних схем навчального матеріалу як уцілому, так і окремих моментів, визначення місця навчального матеріалу у системі міжпредметних зв'язків, активізації зорового сприйняття через подачу рухомих схем, графіків та діаграм.

Розглянемо на прикладі, як додати до такого електронного підручника презентацію “**До теми 1**”.

Можна використати у якості гіперпосилання “кнопку-анімашку”, яка у режимі перегляду електронного підручника буде рухомою. Натискання на неї здійснить перехід до перегляду презентації. Для цього виділимо вставлену “кнопку-анімашку”, виберемо меню **Вставка – Гиперссылка**. У вікні **Добавление гиперссылки** необхідно вибрати потрібну папку, у якій міститься презентація, натиснути на піктограмі презентації і у вікні натиснути **ОК**.

Для того, щоб електронний підручник можна було копіювати на інші комп'ютери чи носії інформації і усі прив'язані файли відкривалися та завантажувалися, презентації чи інші файли, які будуть зв'язані гіперпосиланнями у електронному підручнику, краще спочатку зберегти у загальну папку електронного підручника. При встановленні гіперпосилань на такі файли установка буде здійснюватися саме через цю папку.

Створення складного електронного підручника у Microsoft Word 2003 мало чим відрізнятиметься від розглянутих вище кроків та засобів. Відмінність становитиме лише кількість сторінок та гіперпосилань між ними.

Розглянемо **створення зовнішніх гіперпосилань**, тобто гіперпосилань на інші сторінки електронного підручника. Спочатку слід створити написи, з яких будемо створювати зовнішні гіперпосилання, тобто посилання на веб-сторінки, що містяться у папці електронного підручника (мал.6).

Покажемо створення такого гіперпосилання на прикладі **Теми 1**.

Для цього слід виділити напис **Тема 1**. Вибрати меню **Вставка – Гиперссылка**). У діалоговому вікні **Добавление гиперссылки** вибрати піктограму веб-сторінки **Тема 1** і натиснути **ОК**.

Зовнішнє гіперпосилання на **Тему 1** буде створено. Таке гіперпосилання дозволить перейти на початок сторінки **Теми1**.

Один важливий момент: слід не забути створити на сторінці **Тема 1** гіперпосилання, яке дозволить, за потреби, повернутися на вихідну сторінку, наприклад, кнопку із написом “Назад”, “До змісту” чи “Повернутись”.

Аналогічно створюються інші гіперпосилання на сторінки електронного підручника. Як бачимо, зовнішні гіперпосилання, створені таким чином (без створення закладок у певному місці), дають змогу відкривати сторінку із самого початку. Якщо ж потрібно перейти не просто на початок **Теми 1**, а будь-яке в тексті, наприклад, до пункту 2, чи певного визначення, малюнку, діаграми, схеми тощо, то обов'язково слід у тому місці, куди треба здійснити перехід, додати закладку. Тоді у діалоговому вікні **Добавление гиперссылки** слід вибрати піктограму веб-сторінки **Тема 1**, натиснути на кнопку **Закладка**, ви-

ділити потрібну закладку і потім натиснути **ОК**.

Аналогічно додаються презентації, відеофрагменти, звукові файли.

ВИСНОВКИ

Індивідуалізація навчання засобами електронних підручників передбачає індивідуально орієнтовану допомогу студентам в усвідомленні власних потреб, інтересів, цілей навчання; створення покращених умов для вільного вивчення дисциплін у власному темпі; зведення до мінімуму витрат на пошук і підбір літератури; скорочення витрат на навчання; є ефективним засобом для підвищення інтересу до навчання, а також мотивації, наочності і науковості.

Електронні підручники з дисциплін, які вивчаються в аграрних коледжах, значно підвищать ефективність сприйняття навчального матеріалу. Сучасні вимоги до електронних підручників висувають необхідність реалізації концепції гіпертекстового навчального середовища, яке є оптимальним для їх забезпечення. Аграрна освіта, яка базується на широкому спектрі практичних занять, потребує електронного підручника, який повинен включати усі основні дидактичні, методичні, наукові та інформаційно-довідкові матеріали з акцентом на аграрний напрямок і з практичним застосуванням отриманих знань.

Працюючи над проблемою розробки та створення електронних підручників, викладачам аграрних ВНЗ I-II рівнів акредитації варто звернути особливу увагу на реалізацію гіпертекстової технології та технології гіпермедіа засобами текстового процесора Microsoft Word, оскільки це задача, посильна кожному викладачу, який володіє комп'ютером хоча б на рівні користувача.

Розробка та активне використання електронних підручників як сучасних засобів індивідуалізації навчання дозволить внести суттєві зміни у навчальний процес. Електронний підручник має стати для студентів та викладачів аграрних коледжів таким же легкодоступним та простим у використанні джерелом інформації, як і звичайна книга.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України "Про Концепцію національної інформаційної політики" від 4 лютого 1998 року
2. Антонов В.М. Антонова-Рафі Ю.В. Інтелектуальна власність і комп'ютерне авторське право. // <http://www.confcontact.com/Mart/82.htm>
3. Валгина Н.С. Теория текста: Учебное пособие. – Москва: Изд-во МГУП "Миркинги", 1998.
4. Газман О.С. Педагогика свободы: путь в гуманистическую цивилизацию XXI века. – Новые ценности образования, вып. 6, 1996
5. Ганенко А.П., Милованов Ю.В. Оформление текстовых и графических материалов: Учеб. пособие – М. 2001. – 352 с.
6. Дибкова Л.М. Информатика і комп'ютерна техніка: Навчальний посібник. Видання 2-ге, перероблене, доповнене – К.: Академвидав, 2005
7. Зимина О.В. Печатные и электронные учебные издания в современном высшем образовании: //Теория, методика, практика. – М.: Изд-во МЭИ, 2003
8. Ільїн В.В., Швиденко М.З., Пастушенко М.М., Бісікало О.В. Підготовка змісту електронних посібників//Методичний посібник для науково-педагогічних працівників та викладачів аграрних вищих навчальних закладів – К.: Наукметодцентр аграрної освіти, 2005
9. Моргун О.М., Підласий А.І. Комп'ютерний підручник як новий дидактичний засіб // Педагогіка і психологія. – 1994. – N 1
10. Нагаєв В.М. Вищу аграрну освіту – до конкурентних умов ринку праці. // <http://www.smcae.kiev.ua/main.php?id=84>
11. Новиков Ф.А. Microsoft Word 2003. – М.: BHV, 2004
12. Титенко С.В., Гагарін О.О. Семантична модель знань для цілей організації контролю знань у навчальній системі. // Сборник трудов международной конференции "Интеллектуальный анализ информации-2006". – Київ: Просвіта, 2006. – С. 298-307.
13. <http://users.kpi.kharkov.ua/lre/bde/media/hyper/ogfmed.html>

5 ПОВНИХ ЦИКЛІВ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ – ВІДМІННІ РЕЗУЛЬТАТИ ВІКТОРА АНДРУЩЕНКА

ювілярів НПУ

ім. М.П. Драгоманова вітають колеги

Якщо він буде далі так активно працювати, то це є справжній вчитель. Добра, здоров'я йому, його колективу і наснаги підтримувати творчість, а він це блискуче робить.

Іван ЗЯЗЮН,

директор Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України

Шановний друже Вікторе Петровичу! Хочу приєднатись до багатьох вітань, які будуть лунати з нагоди Твого 60-річчя. Мені дуже приємно, що ми маємо спільну малу батьківщину – Сумщину. Радий, що доля звела нас у свій час на філософському факультеті КДУ ім. Т. Шевченка. Після того впродовж усього часу ця доля нас не розлучає, а лише здружує. Я радий бачити тебе серед колег АПН, віддаю належне як колезі по творчому цеху. Усіляких гараздів Тобі і твоїй родині!

Василь КРЕМЕНЬ,
президент АПН України

Його характерною особливістю як вченого є цілісний холистичний погляд і світосприймання, яке проявляється в усьому, перш за все, в тій проблематиці, якою він прегентує себе як вченого, як особистість. Його праця, яку я з захопленням перечитую, та роздуми про освіту – це така глибина і така ширина, таке препарування на долоні філософії того, що робиться в нашій освіті, що це треба читати і освоювати, бо тут виокремлюються такі позиції, такі нові напрями, якими ми ще не оволоділи на рівні педагогічної свідомості, можливо, і на рівні психологічної свідомості. Він є вчителем серед нас. Звичайно, взяти такий університет багатопланий і консолідувати його навколо своєї ідеї – це складна робота, я йому співчуваю, підставляю плече як товариш, колега. Він змінює і зовнішній вигляд університету, і я знаю, як це важливо, коли зміст обрамляється високохудожньою формою. Це і приміщення, які він естетично обладнує, приносять задоволення, адже виховує все. І він усе розуміє душею. Я б хотів, щоб у нього було більше друзів, які б підтримували його у цих починаннях. Він альфа і омега і в житті, і великій діяльності. Він великий консолідатор, де б він не був: у міністерстві, в університеті. Він об'єднав освіту.

Віктора Петровича під щасливою зіркою народили благочестиві батьки. І цей знак несе він через життя своє.

Я бажаю, щоб він не відчував ніякого тягара, який формується під впливом бур'яну його життя, а щоб оте молоде, що є в його серці, щоб в душі розквітало, приймало його у вирі того, чим він займається.

Іван БЕХ,

директор Інституту проблем виховання АПН України

Найактивнішого члена відділення педагогіки і психології вищої школи АПН, мого дорогого, близького і рідного друга з великим святом, з прекрасним святом. І нехай Бог його і його родину оберігає на довгі літа здоровими.

Микола ЄВТУХ,

академік-секретар Відділення вищої школи АПН України

Віктор Петрович Андрущенко – це дуже талановитий вчений, організатор науки, в тому числі і педагогічної. І зараз він очолює головний навчальний заклад, університет, який займається підготовкою викладацьких кадрів для середньої загальноосвітньої школи. Я думаю, що Віктор Петрович поклав себе на плаху педагогічній науці і підготовці вчителя, тому зрозуміло, що він не буде зупинятися у своїй діяльності. Це людина, яка прикладе ще максимум зусиль, творчих вмінь і здібностей для того, щоб наша педагогічна наука розвивалася. Я хочу привітати його з Днем народження, побажати величезного щастя і мати соратників у своєму житті, щоб вони могли і далі будувати отой кладязь науки, який він зараз будує.

Віктор ОЛІЙНИК, ректор Університету менеджменту освіти АПН України

Віктор Петрович є членом редакційної Ради журналу, і мені приємно, що він, і я, і інші колеги творять одне з найкращих видань, на якому виростає нове покоління науковців. Хотілося б привітати ректора мого університету. Віктор Петрович – надзвичайно обдарована людина в усьому: як науковець, як організатор. Його знає зарубіжжя, він у всьому перший, і це, напевно, не випадково, а закладено генетично, адже і народився він 1 січня. Я бажаю йому міцного здоров'я, творчих успіхів, подальшого внеску у перетворення нашого одного з провідних університетів європейського типу.

Володимир БОНДАР, академік АПН України

ПОЛУДЕНЬ ВІКУ БОГДАНА АНДРУСИШИНА

Микола КОТ, доцент НПУ імені М.П. Драгоманова

Укожної людини своя доля, свій шлях, а він особливий у Богдана Івановича. Йому

виповнюється – 50.

50-річний рубіж – той життєвий шлях, який постає підсумками пройденого, філософським аналізом, відповідями на власні запитання і власними оцінками всього здобутого.

В Інституті практикується залучення до викладацької діяльності видатних науковців із соціально-гуманітарних наук, правознавства, відомих провідних вчених. Організуються та проводяться поїздки студентів визначними історичними місцями України та зарубіжжя, що практично наближає студентів до умов майбутньої педагогічної діяльності. Великого значення надається проходженню педагогічної

практики студентів як важливої ланки підготовки вчителя-правознавця.

Важливою складовою діяльності Богдана Івановича є обмін досвідом з іншими педагогічними структурами університету. Натхненню, з властивою йому енергією він організовує конференції, круглі столи, друкує багато статей та підручників (має понад 150 наукових праць).

Удосконалення методів роботи, постійна творча діяльність щодо покращення педагогічного потенціалу інституту допомагають йому стати відомим серед найвідоміших директорів вищої школи.

В його знаменну дату ми зичимо творчого натхнення, здоров'я, плідної праці на благо нашої України.

Богдан Андрусишин, директор Інституту політології та права НПУ імені М.П. Драгоманова

Наші ювіляри!

АНДРУШЕНКО Віктор Петрович, ректор НПУ імені М.П. Драгоманова, академік АПН України, співзасновник, член редакційної Ради і постійний автор нашого журналу. Його педагогічні й філософські роздуми про вчителя, педагогіку й освіту опубліковано в численних книгах та статтях автора, на них чекають шанувальники й послідовники, читачі нашого журналу;

БУРДА Михайло Іванович, головний вчений секретар АПН України, академік, доктор педагогічних наук. Відомий вчений, який доклав багато зусиль для становлення математичної освіти в школах України, на його праці чекають як вчителі, так і керівники шкіл;

АНДРУСИШИН Богдан Іванович, директор Інституту політології та права НПУ імені М.П. Драгоманова, доктор наук, професор. Його науково-педагогічний доробок складає понад 150 наукових праць, серед яких багато підручників, за якими готуються нові вчителі країни;

БАКАЛЮК Віталій Іванович, директор Красилівського НВК "ЗОШ I-III ступенів № 5 та гімназія" Хмельницької області. Він методист-кореспондент кафедри управління освітою Хмельницького ОІППО, автор понад 50 публікацій у фахових обласних та всеукраїнських виданнях, активний учасник багатьох проектів нашого журналу та його постійний автор. Роботу закладу, яким він керує, відзначено Почесним дипломом міжнародної виставки "Освіта України – 2007", сам творець й підтримує таких же вчителів.

*Наші найкращі вітання ювілярам!
Бажаємо наснаги, мудрості
й краси!*

*Хай завжди всміхаються вам
Земля і Небо!*

*Злагоди й погоди вам у душі
та домі, родині й роботі!*

*Здоров'я, творчих
злетів, невечерньої
снати, довгих, плідних
і щасливих вам літ!*

*Нехай Божя іс-
кра чуйності, лю-
дяності й добра
ніколи не згасне
в ваших
світлих
серцях!*